

EESTI POLITSEI

Ilmub 6 korda aastas, iga kahe kuu tagant.
Toimetuse ja talituse asukoht Toompea lossis, tuba 34.
Telefon 432-47.

Aadress kirjade jaoks: Tallinn, postkast 338.
Jooksev arve Eesti Panga Tallinna osakonnas nr. 543.

Nr. 2 (462)	1. märtsil 1934. a.	XIII aasta
Kuulutuste hinnad:		
Tellimise hind:	Kaantel	
Aastas Kr. 4.50	1/1 lhk. Kr. 40.—	1/1 lhk. Kr. 45.—
Poolaastas " 2.25	1/2 " " 20.—	1/2 " " 22.50
Üksiknumber " —.75	1/4 " " 10.—	1/4 " " 11.25
	1/8 " " 5.—	1/8 " " 5.65
	1/16 " " 2.50	

Riigikogu ja Riigivanem uue Põhiseaduse järgi.

J. Klesment

1. Rahvas kui riigivõimu allikas. Phs. § 1 järgi „Eesti on iseseisev, rippumatu vabariik, kus riigivõim on rahva käes“. Phs. § 27 määrab, et „riigivõimu kõrgemaks teostajaks Eestis on rahvas ise oma hääleõiguslike kodanikkude näol“, ning § 29 määrab, kuidas teostab rahvas riigivõimu, öeldes „Rahvas teostab riigivõimu: 1) rahvahääletamise, 2) rahvaalgatamise, 3) Riigikogu valimise ja 4) Riigivanema valimise teel“.

Põhiseaduse järgi on sellega kõrgemaks riigivõimu teostajaks rahvas, kes valib riigivõimu otsesed teostajad — Riigikogu ja Riigivanema. Viimased on riigivõimu teostamisel rahva volinikud, rahva esindajad, nagu see otseselt selgub Põhiseaduse sõnastusest (§§ 35 ja 57).

Rahvas ise ei teosta mitte oma võimu, vaid riigivõimu (Phs. §§ 1, 27, 29), on sellega kõrgem riigivõimu teostaja organ. Et aga riigivõimu otsesed teostajad on „rahva esindajad“, sellega on rahvas kogu riigivõimu allikaks.

Mõiste „rahvas“ võib olla mitmesugune. „Rahva“ all mõistame meie riigi maa-alal asuvat elanikkonda, sama mõiste all tunneme kitsamas mõttes riigi kodakondsusse kuuluvat elanikkonda. „Rahva“ mõiste riigivõimu teostajana on kitsam. Selle moodustavad hääleõiguslikud kodanikud. Need on: 1) kodanikud, kes on saanud vähemalt 20 a. vanaks (§ 27); 2) kes on olnud vahet pidamata vähemalt üks aasta Eesti kodakondsuses (§ 27); 3) kes seaduslikus korras ei ole tunnustatud nõdra- või hullumeelseks (§ 28 p. 1); 4) kes ei kannata mõnesuguste defektide all, s. o. ei ole hooldamise all olevad pimedad, kurttummad või pilla-

jad (§ 28 p. 2); 5) kes pole jäetud ilma hääleõigusest mõnesuguse kuritegevuse tagajärjel Riigikogu valimisseaduse põhjal (§ 28 teine lõige). Ainult ülaltähendatud kodanikud moodustavad kogusummas rahva kui kõrgema riigivõimu teostaja, kuna muu osa rahvast ei võta osa riigivõimu teostamisest.

2. Riigikogu ja Riigivanema suhe rahvaga. Riigikogu ja Riigivanem on rahva esindajad (§§ 35 ja 57), neid valib rahvas üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel (§§ 36 ja 58). Nad on ühevõrdsed rahva volinikud ja ei ole põhimõtteliselt üks-teisega super- ja subordinatsiooni vahekorras.

Rahvas valib Riigikogu nelja aasta peale (§ 39). Riigikogu on oma tegevuses rahva alalise kontrolli all, sest 25.000 hääleõiguslikul kodanikul „on õigus nõuda, et seadus antaks, muudetakse või tunnistatakse maksvusetuks“ (§ 31) ja „kui rahvas lükkab tagasi Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse või võtab vastu Riigikogu poolt tagasilükatud seaduse, kuulutatakse välja uued Riigikogu valimised“ (§ 32).

Rahvas valib Riigivanema viie aasta peale (§ 58). Tema kohta ei näe Põhiseadus ette võimalust, et rahvas võiks lõpetada tema volitusi enne volituste tähtaja möödumist. Sellega on Riigivanem võimu kindluse ja täiuse mõttes rahva suhtes eelistatumas seisukorras kui Riigikogu. See eesõigustatud seisukord paistab silma veel rohkem seega, et rahvas võib Riigikogu n. ö. karistada Riigivanema „süü“ tagajärjel, sest Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse tagasilükkamine rahvahääletamisel tähendab rahva rahulolematust ka Riigivanemaga, kuna ükski Riigikogu poolt vastuvõetud seadus ei saa maksmata hakata ilma selle väljakuulutamisetähtaegana Riigivanema poolt (§ 53). Sellega Riigivanem oma volituste aja kestel, vastandina Riigikogule, ei kanna poliitilist vastutust. Riigivanem ei ole aga vaba kohtulikust vastutusest. Phs. § 67 kohaselt võidakse Riigivanem võtta kohtulikule vastutusele igasuguse süüteo eest, ning seadused võivad näha ette süüdimõistmise korral ametist vabastamise. Kohtumõistjaks on Riigikohus, kohtu alla andjaks Riigikogu. Eeskirja kohaselt „Riigivanemat võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal“ (§ 67) on Riigikogu teatav kontroll Riigivanema tegevuse üle loodud, ning Riigivanem kriminaalkohtuliku vastutuse suhtes asendatud teataval viisil rippuvusse Riigikogust.

3. Riigivanema ja Riigikogu vahekord.

a) Riigikogu töötamise võimaluste suhtes. Riigikogu tööaeg on Põhiseadusega piiratud korraliste istungjärkude suhtes kuue kuuga (§ 41). Piiramist ei ole aga erakorraliste istungjärkude suhtes, mis võidakse kutsuda kokku Riigivanema või kahekümneviie Riigikogu liikme kirjalikul nõudel (§ 42). Seega siis korralised ja erakorralised istungjärgud kokku võivad kesta ka

kauem kui kuus kuud aastas ja kogu istungjärkude aja võib põhimõtteliselt määrata Riigivanema kõrval ka Riigikogu enamus.

Riigivanemal on Riigikogu töötamise võimaluste ja aja suhtes antud suur kaasakõnelemise õigus. „Riigivanemal on õigus määrata enne nelja aasta möödumist uued Riigikogu valimised, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused“ (§ 39), „Riigivanemal on õigus lõpetada Riigikogu korralist istungjärku enne kuue kuu möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused“ (§ 41). Neid samme võib Riigivanem astuda täiesti iseseisvalt, ilma et ta vajaks vastavale otsusele peaministri või vastava ministri kaasallkirja (§ 61), järelikult toimitakse neis küsimusis ilma igasuguse poliitilise vastutuse kandmata. Riigivanem võib siin toimida, „kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused“. Millised on need riiklikud kaalutlused, oleneb Riigivanema enda poolt võetud seisukohtadest, tema vastavad otsused on täiesti motiveerimisvabad ning mingil organil ei ole õigust kontrollida Riigivanema tegevust, liiatigi otsustada, et Riigivanem toiminud ebaõigelt.¹⁾ Sellest seisukohast on täiesti tähtsusetu ning Põhiseadusega mitte kooskõlas olev Valitsemise korraldamise seaduse § 8 nõue, et Riigivanem Riigikogule peab teatama uute valimiste väljakuulutamist või korralise istungjärgu lõpetamist „põhjustanud riiklikud kaalutlused“.²⁾

Põhiseadus seab üles Riigikogu permanentsuse põhimõtte, s. o. Riigikogu senise koosseisu volitused lõpevad uue koosseisu volituste algusega. Sellega ei saa Põhiseaduse järgi olla ajajärku, mil Riigikogu üldse ei ole. Põhiseadus ei kõnele Riigikogu laialisaatmisest Riigivanema poolt, vaid „Riigivanemal on õigus määrata enne nelja aasta möödumist uued Riigikogu valimised“ (§ 39). Riigikogu volitused kestavad ka siis, kui on möödunud neli aastat valimistest ja pole veel läbi viidud uusi valimisi. Juhtudel, kui Riigivanem on kuulutanud välja uued valimised või kui on möödunud neli aastat valimistest, võidakse Riigikogu kutsuda kokku erakorraliseks istungjärguks ainult Riigivanema nõudel (§ 42). Selle istungjärgu päevakorra määrab Riigivanem ning istungjärk lõpeb Riigivanema poolt määratud päevakorra läbiarutamisega või Riigivanema nõudel (Phs. § 42, Val. korrald. sead. § 9). Nagu nähtub neist eeskirjadest, on Riigikogu oma tegevuses ülaltähendatud ajajärgul piiratud ning tema tegevusvõimalused olenevad täiel määral Riigivanemast.

Mis puutub Riigivanema õigusse lõpetada Riigikogu istungjärk, siis on Riigivanemal see õigus ainult korraliste istungjärkude suhtes (§ 41), samuti määrab Riigivanem tema poolt kokkukutsutud erakorralise istungjärgu kestvuse eelmises lõigendis tähendatud juhtudel (§ 42 — III lõige). Erakorralisi istungjärke, mis kutsutud kokku kahekümneviie Riigikogu liikme algatusel, ei

¹⁾ Vt. A.T. Kliimann, Üleminekuaja konstitutsionaalseid akte, Tartu 1933, lhk. 18.

²⁾ See eeskiri puudus valitsuse eelnõus ning võeti seadusse Riigikogu üldkomisjonis ja Riigikogus, vaatamata Kohtu- ja Siseminister J. Müller'i vastuvaidlustele.

saa Riigivanem lõpetada.³⁾ Sellest tuleb järeldada, et Riigikogu enamusel ei ole takistusi Põhiseaduse § 42 esimese lõigendi korras nõuda Riigikogu kokkukutsumist ka sel puhul, kui Riigivanem on lõpetanud korralise istungjärgu ning Riigikogu tuleb uuesti kokku erakorraliseks istungjärguks. Tekib konflikti seisukord Riigivanema ja Riigikogu vahel, Riigikogu sellisel juhul peab riskima sellega, et Riigivanem kuulutab välja uued valimised.

b) Valitsemise alal. „Rahva esindajana teostab riigi kõrgemat valitsemisvõimu Riigivanem. Riigivanema juures on riigi valitsemiseks Vabariigi Valitsus“ (§ 57). Riigivanema funktsioonid valitsemise alal on nähtud ette Põhiseaduses ning eriseadused võivad olla antud Põhiseaduses ettenähtud ülesannete täitmiseks ja arendamiseks (Valitsemise korraldamise seaduse § 4). Eriseadustega ei saa Riigivanemale panna peale muid kohustusi ja ülesandeid või need võtta ära teistelt organeilt ja panna Riigivanemale.⁴⁾

Phs. § 62 alusel kõik Riigivanema otsused võetakse täitmisele Vabariigi Valitsuses, ja kui Vabariigi Valitsus leiab Riigivanema otsuse Põhiseaduse või seaduse vastase, palub ta Riigivanemat oma otsust võtta tagasi või muuta, ja kui Riigivanem jääb oma otsuse juurde, siis Valitsus peab temale kuulutama, et otsus ei ole teostatav. „Riigivanema otsused, et olla maksvad, peavad olema kirjutatud alla Riigivanema poolt ning ... ka peaministri või asjaomase ministri poolt, kes vastutab otsuse eest Riigikogu ees. Kui Riigivanema otsus on Põhiseaduse või seaduse vastane, siis peaminister või asjaomane minister on kohustatud keelduma otsusele kaasallakirjutamast“ (§ 61). Erandina ei vaja kaasallkirja eelpool tsiteeritud Riigivanema otsused Riigikogu suhtes ja kohtunikkude ametisse kinnitamine (§ 61).

Neist Põhiseaduse eeskirjadest selgub, et Riigivanem valitsemise võimu teostamise alal on seotud Vabariigi Valitsusega. Oma otsused saab ta viia ellu ainult Vabariigi Valitsuse kaudu ning Riigivanema juures ei saa olla muid organeid.⁵⁾ Endastmõistetavalt ei saa Riigivanem sundida ministrit andma kaasallkirja, kui minister sisult ei ühine otsusega. Riigivanem võib vabastada ministri ametist, kuid otsus jääb seniks tegemata kuni leidub minister, kes ühineb Riigivanema seisukohaga. Kuna Põhiseadus näeb ette ühtlase valitsuse, on sellest ja eeltoodust tingitud Valits. korrald. s. § 5 eeskiri, mille järgi kõigis asjus, mis kuuluvad Riigivanema otsustamisele, teeb Riigivanem otsuse pärast nende

³⁾ § 41 annab *expressis verbis* Riigivanemale õiguse lõpetada korralise istungjärke. § 42 kolmas lõigend ütleb: „Riigikogu erakorralise istungjärgu kestvuse määrab Riigivanem.“ See lõigend võib käia ainult nende erakorraliste istungjärkude kohta, mida kutsunud kokku Riigivanem, sest ainult nende istungjärkude kestvuse võib ta määrata. Sama selgub ka § 61.

⁴⁾ Samal seisukohal asub A.-T. Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 15 j.j. ja Vab. Val. seletuskiri Valitsemise korrald. seaduse § 4 juurde.

⁵⁾ Samal seisukohal Kliimann, Konstitutsionaalseid akte, lhk. 19.

kaalumist Vabariigi Valitsuses. Riigivanem ei ole küll seotud Valitsuse eelotsusega,⁹⁾ kuid faktiliselt ei saaks ükski minister anda oma kaasallkirja Riigivanema otsusele Valitsuse seisukoha vastaselt. Säärasel korral oleks konflikt Valitsuse ja ministri vahel paratamatu. Kõik Riigivanema otsused (ka need, mis tema teeb ilma peaministri või vastava ministri kaasallkirjata) võetakse täitmisele Vabariigi Valitsuses, ning Valitsusel on Riigivanema seadusepärasuse kontrolli õigus.

Vabariigi Valitsuse kutsub ametisse ja vabastab sellest Riigivanem (§ 64), ja Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu ja Riigivanema usaldus (§ 63). „Vabariigi Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu avaldab neile otsest umbusaldust ja Riigivanem selle peale ei pea tarvilikuks määrata uusi Riigikogu valimisi“ (§ 63).

Sellega garanteerib Põhiseadus ühest küljest parlamentaarse valitsemisviisi, sidudes Riigivanema tegevuse Vabariigi Valitsusega ning nõudes, et Valitsusel peab olema Riigikogu usaldus. Põhiseaduse kohaselt võib Riigivanem täiesti alistuda parlamentaarsele korrale ja moodustada ainult seesuguse valitsuse, millel oleks Riigikogu usaldus, ning vabastada valitsuse, kellele avaldatud umbusaldust. Sellisel korral on Riigikogu võim ja tähtsus valitsemise alal küllaldaselt suur.

Samade eeskirjade kohaselt Riigivanem ei ole aga seotud Riigikogu seisukohtadega, vaid Phs. § 63 järgi peab Valitsusel olema peale parlamendi usalduse veel Riigivanema usaldus, ja Vabariigi Valitsusele otsese umbusalduse tarvitamise korral võib Riigivanem Valitsuse jätta ametisse ja määrata uued Riigikogu valimised. See Riigivanema õigus on seda suurem, et tema uute Riigikogu valimiste määramise otsuse võib teha ilma peaministri või vastava ministri kaasallkirjata (§ 61). Uued Riigikogu valimised peavad järgnema hiljemalt kuue kuu jooksul (§ 39), vaheajal Riigikogu võib astuda kokku ainult Riigivanema nõudel (§ 42) tema poolt määratud päevakorra arutamiseks (Val. korrald. sead. § 9). Sellega on Riigivanemal Põhiseaduse järgi võimalik valitseda oma tahtel ilma Riigikoguta võrdlemisi pikemat aega. Kuna Riigivanem ei ole takistatud ka uue Riigikogu kokkutulekul arvestama Riigikogu tahteid, vaid võib jällegi määrata uued valimised, võimaldab Põhiseadus teoreetiliselt Riigivanemale täiesti monokraatse valitsemise kuni oma volituste lõpuni.

Faktiliselt ei ole see Põhiseaduse järgi siiski võimalik, vaid Riigivanem on kohustatud arvestama parlamenti, nagu selgub edaspidi.

c) Riigikogu funktsioonide alal. „Riigikogu

⁹⁾ Kliimann, *Konstitutsionaalseid akte*, lhk. 17. — Kohtu- ja Siseministeeriumi vastavas komisjonis olid K. Terras ja J. Klesment seisukohal, et nii Põhiseadusega tunnustatud ühtlase valitsuse põhirõde kui ka faktiline olukord nõuavad Riigivanema otsustele Valitsuse jaatavat eelotsust, kuna ei ole juriidiliselt ega faktiliselt mõeldav, et iga minister toimiks omaette. See seisukoht ei leidnud üldist poolehoidu.

annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenu tegemise ja muid asju Põhiseaduse alusel“ (§ 52); „Riigikogu teostab riigi asutuste ja ettevõtete majandusliku tegevuse kontrolli tema poolt seaduse alusel ellukutsutavate vastavate asutuste kaudu“ (§ 55); Riigikogu kinnitab Eesti Vabariigi nimel sõlmitavad välislepingud (§ 60 p. 5); Riigikogu otsustab sõja ja rahutegemise (§ 60 p. 6); Riigikogu kinnitab kaitseseisukorra väljakuulutamise üksikutes riigiosades või kogu riigis (§ 60 p. 7); Riigikogu otsustab kaitsejõudude mobilisatsiooni väljakuulutamise, Riigikogu otsust ootamata võib Riigivanem kuulutada välja mobilisatsiooni juhul, kui välisriik kuulutanud Vabariigile sõja, alanud sõjategevust või kuulutanud välja Vabariigi vastu mobilisatsiooni (§ 82), Riigikogu võib võtta kohulikule vastutusele Riigivanema, peaministri ja ministrid (§ 67).

Riigikogu tegevuses tuleb eraldada: 1) seaduseandlus ja 2) kõik muud Põhiseadusega Riigikogule pandud ülesanded.

Seaduseandluse alal ei ole Riigikogu oma tegevuses ainuvõimne, sest Phs. § 53 järgi „Riigikogu poolt vastuvõetud seadused esitab Riigikogu juhatus Riigivanemale väljakuulutamiseks“ ning § 54 järgi „ükski seadus ei hakka maksuma väljakuulutamisetähtaajaks“. Riigivanemal on „õigus riiklikkudel kaalutlustel jätta välja kuulutamata Riigikogu poolt vastuvõetud seadusi, andes nad uueks arutamiseks ja otsustamiseks Riigikogule“ (§ 53).

Sellega on seaduseandlikul alal Riigikogu tegevus piiratud seega, et Riigivanem võib keelduda Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse väljakuulutamise, ning seadus ei hakka maksuma. Kuigi Riigivanem „otsuse seaduse välja kuulutamata jätmise kohta ühes asjaomaste kaalutlustega“ peab teatama „Riigikogu juhatusel hiljemalt kolmekümne päeva jooksul arvates seaduse kättesaamisest“, ei ole tema takistatud seaduse väljakuulutamise keeldumise ka siis, kui Riigikogu teiseks on võtnud sama seaduse vastu, või kui ta seda teinud Riigivanema poolt soovitatud muudatustega. Sellega omab Riigivanem seaduste suhtes n. n. absoluutse veto-õiguse.⁷⁾

Erand on tehtud ainult maksuseaduste suhtes,⁸⁾ mille Riigivanem võib jätta välja kuulutamata „seni, kuni Riigikogu nad võtnud vastu Riigivanema poolt soovitatud muudatustega, või kui Riigikogu pärast järgmisi valimisi on võtnud vastu sama seaduse“.⁹⁾ Maksuseaduste suhtes omab Riigivanem sellega n. n. suspensiivse veto-õiguse.

⁷⁾ Contra A.-T. Klimann, kelle arvates Riigivanem seaduse kohta ainult üks kord veto õigust võib tarvitada ning seaduse Riigikogu poolt teiseks võetud korraldusel selle on kohustatud välja kuulutama.

⁸⁾ Phs. § 53 tähendatud väljendus „Põhiseaduse § 34 ettenähtud seadused“ tähendab ainult maksuseadusi, kuna muud selles §-is tähendatud aktid ei kuulu seaduste, vaid Riigikogu üksikotsuste liiki.

⁹⁾ See erand kinnitab üldreeglit, et muude seaduste suhtes Riigivanem veto-õiguse tarvitamisel ei ole piiratud.

Peale selle omab Riigivanem veel õiguse ise anda seadusi asendavaid akte — dekreete, Riigikogul on aga õigus dekreete oma otsusega tühistada.¹⁰⁾

Nii veto-õigus kui ka õigus anda dekreete on Riigivanemal ainuüksi seaduste kohta (vrdl. Phs. §§ 53 ja 60). Kõik muud eelpooltoodud Riigikogu võimkonda kuuluvad aktid ei ole seadused ja need annab Riigikogu iseseisvalt ja kuulutab nad ise välja ning Riigivanem ei saa neid otsuseid teha dekreediga (riigi sisetulekute ja väljaminekute eelarve määramine, laenude tegemine (§ 52) jne.).

Need Riigikogu õigused ongi sellised, et nad faktiliselt alati Riigivanemat kohustavad arvestama Riigikoguga ning Riigivanemalt faktiliselt võtavad võimaluse valitseda ilma parlamendita või parlamendiga alalises konfliktis olles. Riiki ei saa näiteks valitseda eelarveta, eelarve aga on Riigikogu ainuvõimkonnas.

Uues Põhiseaduses on jäänud maksuma Asutava Kogu poolt antud Põhiseaduse eeskirjad Riigikogu koosseisu kuuluvate liikmete eriliste õiguste kohta: Riigikogu liige ei kanna vastutust poliitiliste avalduste eest Riigikogu või tema komisjoni koosolekul (§ 48), Riigikogu liiget ei saa vangistada ilma Riigikogu nõusolekuta (§ 49), Riigikogu liikmed vabastatakse riigikaitse teenistusest (§ 50), Riigikogu liikmel on õigus pöörata küsimustega valitsuse poole (§ 56); ühel neljandikul Riigikogu seaduslikust koosseisust (s. o. 13 liikmel) on õigus Valitsuselt aru pärida, mille peale tuleb seletus anda (§ 56). Arupärimisi ja küsimusi võib § 56 teksti järgi esitada „Valitsusele“, millest tuleb järeldada, et need võivad olla esitatud valitsemisvõimu tegevuse kohta, järelikult ka Riigivanema tegevuse kohta (ei saa olla kohtu tegevuse kohta!). Riigivanema eest annab vastuse peaminister või minister, kes vastutavad Riigivanema otsuste eest Riigikogu ees (§ 61).

4. Seaduslikkuse printsiip.¹¹⁾ Põhiseaduse § 86 järgi „Põhiseadus on vankumatuks juhteks Riigikogu, Riigivanema, valitsuseasutuste ja kohtute tegevuses,“ ja Põhiseaduse § 3 järgi „Eesti riigivõimu ei saa keegi tarvitada muidu, kui Põhiseaduse või Põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.“ Eesti kodanikkude põhiõigusi (§§ 6—24) võib kitsendada ainult seaduste põhjal. Riigivanem annab seadustega kooskõlas määrusi (§ 60 p. 12). Peaminister ja ministrid on kohustatud keelduma kaasallakirjutamast Riigivanema otsustele, mis on Põhiseaduse või seaduse vastased (§ 61). Vabariigi Valitsus on kohustatud kuulutama Riigivanemale, et otsus ei ole teostatav, kui see on Põhiseaduse või seaduse vastane (§ 62). Sellest selgub, et nii Riigivanem

¹⁰⁾ Dekreetide kohta vaata J. Klesment „Dekreet uue Põhiseaduse järgi“, — „Eesti Politsei“ nr. 1 — 1934, lhk. 1 j.j. — Valitsemise korrald. s. § 10 lahendab küsimuse samast seisukohast.

¹¹⁾ Vt. A. Palvadre „Autoritaarne rahvariik ja Eesti uus põhiseadus“, „Õigus“ nr. 10 — 1933, lhk. 451 j.j.

givanem, Riigikogu, Vabariigi Valitsus kui ka muud valitsemisasutised tegutsevad ainult Põhiseaduse ja seadustega ettekirjutatud raamides, millega on säilitatud legaliteedi (seaduslikkuse) printsiip.

5. Järeldus. Uus Põhiseadus, andes küll Riigivanemale laialdased võimupiirid, jääb demokraatliku riigi põhimõtte alusele. Ta määrab rahva kõrgemaks riigivõimu kandjaks, kes valib Riigikogu ja Riigivanema ning kel on seaduseandlik õigus rahvahääletamise teel. Parlament Riigikogu näol ei ole välja lülitatud, vaid temale on jäetud küllaldased tähtsad ülesanded ja õigused. Püsima on jäänud kindlakujuliselt legaliteedi (seaduslikkuse) printsiip. Kõik need tunnusmärgid puuduvad n. n. autoritaarsetes riikides (nagu Itaalia, Saksa, Vene).

„Riigiõiguslikult on ka muudetud Põhiseadus üldiselt püsima jäänud parlamentaarset demokraatia ideede valdkonda ja Põhiseaduse muutmine ei tähenda revolutsiooni meie riigiõiguse põhiideedes, vaid ainult murrangut kõrgemate riigiorganite vahekorras.“¹²⁾

Riigiraudteede valitsemise õiguslikke aluseid.

A. Oja

1. Päevakorda kerkinud küsimus meie raudteede valitsemise ümberkorraldamisest toob endaga kaasa mõtteid riigiraudteede valitsemise korraldamisest. Seepärast võib huvi pakkuda lühike ülevaade meie riigiraudteede valitsemise õiguslikest aluseist, nagu need maksvate seaduste järgi on kujunenud ja nagu neid mõeldava riigiraudteede valitsemise seadusega tuleks normeerida sel juhul, kui Raudteevalitsus jääks tegutsema puht-riigiasutisena. Samuti ei ole huvituseta ära näidata, millised normid tuleksid maksuma panna ja millised kaotada riigiraudteede valitsemise viimisel eri-põhimääruse alusele.

2. Eesti Vabariigi raudteede tegevuse juhtimine on seni kestnud peamiselt maksvate vene seaduste najal, kui mitte arvesse võtta mõned eestiaegset seadust, mis kaudselt puudutavad raudteede tegevuse juhtimist, nagu Tariifnõukogu seadus (RT 106 — 1923), Raudteevõrgu arendamise seadus (RT 46 — 1928), Raudteelaste kodu seadus (RT 104 — 1928), Valitsemise korraldamise seadus (RT 5 — 1934), siis veel mõned Teedeseaduse muudatused ja raudteelepingud. Otseselt puudutab aga raudteede tegevuse juhtimist 10. veebr. 1931 Riigikogu poolt vastuvõetud Raudteede seadus (RT 22 — 1931), mis reguleerib reisijate ja kaupade vedu, selle veo alal tõstetavate pretensioonide lahendamise korda ja korrapidamist

¹²⁾ A. Palvadre „Autoritaarne rahvariik“, „Õigus“ nr. 10 — 1933, lhk. 454.

raudteel, kuid ei sisalda raudtee administratsiooni korraldust. Selle seaduse maksmahakkamisega kaotasid maksvuse Üldine raudteeseadus (VSK XII k. I j.) kõigi muudatuste ja täiendustega ning üks punkt Teedeseaduse täiendusest 16. septembrist 1916 (VSKK 1916 art. 2110), kuid maksvad on veel praegu vastavad osad vene ministeeriumide seadusest (VSK I k. II j.), siis veel Teedeseaduse raudteedesse puutuvad osad ning peale selle ajutised juhtnöörid kohalikele raudteevalitsustele, mis Teedeseaduse § 354 põhjal Teedeministri poolt, kokkuleppel Rahaministriga ja Riigikontrolöriaga, 1898. aastal on pandud maksma.

3. Kuna ülaltähendatud vene normides on nähtud ette ka mõned asutised, mis meil tegelikult ei funktsioneerigi, siis on mõnelt poolt avaldatud arvamust, nagu tuleks lugeda need asutised meil siiski juriidiliselt tegutsevaiks. Nende arvamuste vastu aga räägivad alljärgnevad väited.

Vene seaduste kohaldamine meie oludele, kuigi Ajutiste adm.-seadustega (RT 1 — 1918) loeti maksvaks need „seaduslikud määrused“, mis 24. oktoobrini 1917 Eesti piirides olid jõus, ei ole teatavasti teostunud kõigi nimetatud „seaduslike määruste“ suhtes ühe sammuga, vaid järk-järgult. Juriidiliselt küll juba ainuüksi ülemalnimetatud Aj. adm.-seaduste tõttu võis nimetatud „seaduslike määrusi“ maksvaks lugeda, kuid tegelikult ei hakatud kohaldama kõiki seadusi, eriti ühe või teise asutise ellukutsumise suhtes. Esimestel asutamisaastatel (1918—1919) teostus vastava asutise ellukutsumine lihtsalt, sellekohaste kirjatõimetuste sisseseadmise ja tarvilike ametnike ja muude abinõude kohaleseadmise, kuid hilisemal aastail tarviliku asutise ellukutsumiseks astuti samme seaduseandlikul teel või vähemalt nõutati Vabariigi Valitsuse sellekohane otsus. Nii näiteks Teedeministeeriumi alal Tariifnõukogu olemasolu, kuigi see tegutses vene seaduse alusel juba mõned aastad, siiski fikseeriti, osalt küll ka vajaliku reorganisatsiooni tõttu, sellekohase seadusega 1923. a. (RT 106 — 1923); Raadiokomitee aga kutsuti ellu vene seaduse põhjal Vabariigi Valitsuse otsusega 1924. a., samuti Inseneri-nõukogu 1927. a.

Raudteede alal kutsuti Raudteevalitsus ellu Vabariigi esimeste ametiasutiste seas. Koosseisu järgi olles algusest peale otse ministeeriumi osakonnaks ehk valitsuseks, pidi raudteevalitsus omama ka kõik vene seaduses ettenähtud (riigi) raudteedevalitsuse ülesanded ja võimupiirid; peale selle, kuna meil puuduvad kohalikud raudteevalitsused, loeti kesk-raudteevalitsusele üleläänuks ka kohaliku raudteevalitsuse ülesanded ja võimupiirid. Nende liitunud raudteevalitsuste juures vene seaduste järgi ettenähtud kollegiaalsetest asutistest (raudtee keskvalitsuse juures — raudteeasjanduse nõukogu, raudteekomitee ja uute raudteede komitee, kohaliku raudteevalitsuse juures — raudteevalitsuse nõukogu) kutsuti meil juba 1919. a. ellu vaid viimane, s. o. raudteevalitsuse nõukogu, kes on ka tegutsenud seniajani.

Vabariigi Valitsuse ja ministeeriumide korraldamise seaduse (RT 28 — 1929) § 18 tekstist, samuti Valitsemise korraldamise seaduse (RT 5 — 1934) § 35 tekstist tuleb nii aru saada, et ministeeriumide juures asuvad vastavates seadustes ettenähtud asutised ja ametikohad ikkagi selles ulatuses, nagu nad vastavate seaduste alusel tegelikult on olemas või ellu kutsutakse. Raudteevalitsuse nõukogu on kogu aeg tegutsenud ja tegutseb edasi vastava seaduse alusel, ja sellena, tuleb järeldada, on teda tunnustanud ka Vab. Val. ja min. korrald. ning Valitsemise korraldamise seadus. Teiste kollegiaalsete asutiste suhtes raudteede alal tuleb järelikult jõuda arvamusele, et need küll võiksid ministeeriumi või raudteevalitsuse juures asuda, kui nad vastavate seaduste alusel kutsutakse ellu. Seni aga seda ei ole tehtud, seepärast ei saa neid ka praegu tegutsevaiks lugeda.

4. Peatudes küsimuse juures, kuid võrd tuleb meil tegutsema jätta praegune raudtee administratsiooni organisatsioon ja praegu tegutsevad raudteeasutised, võtame lähema vaatluse alla raudteede organisatsiooni, nagu see teoreetiliselt võiks olla ja nagu see oma olude poolest meile enam sarnanevates riikides tegelikult on.

Raudteede ehitamine ja majanduslik eksploateerimine on tuntud neljas süsteemis: 1) eraraudteed eravalitsemises, 2) eraraudteed riigivalitsemises, 3) riigiraudteed eravalitsemises, 4) riigiraudteed riigivalitsemises. Nende süsteemide kriitikas juhitakse tähelepanu asjaolule, et kuna eraettevõtted ehitavad ainult neid liine, mis toovad tulu, ehitusi ei teostata otstarbekohase plaani järgi, kestvat võistlust ei ole, misjärel tekivad monopolid ebasoovitava mõjuga, siis hästikorraldatud riigis on valitsemas tendents riikliku süsteemi kasuks, riigi oma valitsemise süsteemiga. See vaade on seda enam põhjendatud, et raudteed harilikult loetakse riigi regaaliks, kuigi tulud neist võib arvata nii maksunormide kui ka eraõiguslike allikate hulka; pealegi on raudteeasjanduse üheks iseärasuseks see, et raudteede valitsemisest nii-kui-nii võtab suurel määral tähtsat osa riigivõim, esiteks juba riigi territooriumi võõrandamise otstarbel ja teiseks eksploateerimise reguleerimises tariifidega ning raudteede võrgu kavakindla arendamisega. Praeguse aja vaadete järgi puhtfiskaal vaade raudteeasjandusele ei ole enam küllalt õigustatud, samuti kui ei ole õigustatud ka loobumine võimalikest raudtee tuludest.

5. Välisriikidest, kus olud Eestile enam sarnased või kus organisatsioon meile eeskujuks võiks olla, võtame vaatluse alla Läti, Leedu, Poola, Itaalia, Schveitsi, Daani, Norra ja Soome raudteede organisatsiooni.

Läti ja Leedu raudteede organisatsioon sarnaneb kõige enam meie omale, nii õiguslike aluste kui ka administratsiooni korralduste poolest. Raudteede valitsemist juhib: Lätis — Riigiraudteede peavalitsus, Leedus — Raudteevalitsus.

Poola raudteede organisatsioon erineb meie ja teiste ülemnimetatute omast selle poolest, et seal raudteede ülemjuhtimist

teostab Teedeministeerium, kuna liikumise ja eksploatatsiooni juhtimine teostub riigiraudteede kohalikkudes direksioonides.

Itaalias, kus viimaste andmete järgi on: riigiraudteid 16.928 km, eraraudteid 5762 km, raudteede valitsemisest võtab osa Teedeministeerium, kus on kolme ministri abi hulgas üks ministri abi raudteede alal, peale selle raudteede valitsuse alal Administratiiv-nõukogu, mille esimeheks on Teedeminister. Lähemalt ja üksikasjalisemalt raudteede ülemjuhtimist teostab Riigi raudteede peavalitsus, kuna liikumise ja eksploatatsiooni juhtimine teostub kohalikes kreisdireksioonides. Kreisdireksioonidele alluvad ametnikud (inspektsioonid), kes on seatud tähtsamatesse liiklemispunktidesse. Neile kuulub liikumise ja eksploatatsiooni kohalik juhtimine ning järelevalve.

Schveitsi raudteedest on riigiraudteid 2942 km ja eraseltside valitsemisel 2450 km; peale selle on 49 km mägestiku köisraatraaudteed. Raudteede ülemjuhtimist teostab Liidu teede peadireksioon Bernis, kuna liikumise ja eksploatatsiooni juhtimine teostub kohalikes kreisdireksioonides, mis alluvad vahenditult peadireksioonile. Direksioonide kõrval võtavad raudteede valitsemisest osa valitsuse nõukogu ja kreisinõukogud. Kreisinõukogu ülesandeks on küsimuste otsustamine raudtee ehituse, eksploatatsiooni, kaubanduslikul ja finantsalal, ühes arvatud tariifi ja sõiduplaani küsimused, Liidu nõukogu, vastava kantonivalitsuse, valitsuse nõukogu, peadireksiooni, organiseeritud põllumajanduslike, kaubandus-tööstuslike ja teiste majanduslike ühingute ning kreisinõukogu liikmete nõudel, peale selle kreisi ehitusprojektide teadmiseks võtmine ja selle juurde oma soovide avaldamine ning kreisi ehituse ja eksploatatsiooni töökavade ning kulude heakskiitmine.

Daanis on riigiraudteid 2590 km ja eraraudteid 2781 km. Daani riigiraudteid ühes nende juurde kuuluvate mereühendustega juhib Daani Riigiraudteede peadirektoraat Kopenhagenis, eesotsas peadirektoriga, kes allub Avalike tööde ministrile ja kellele abilisteks on 5 osakonnajuhatajat. Taksid seaduse põhjal on peadirektorile antud erilisel juhtumel õigus alandada takse inimeste ja kraami veoks, kuna üldiselt taksid määrab kindlaks minister, kuid ainult Taksid seaduses ettenähtud piirides ja ära kuulates raudteenõukogu ning finantskomisjoni otsuseid. Abiks riigiraudteede ostude ja müükide juures on peadirektori poolt määratud vastav ekspert, kes ei ole palgaline. Raudteede asjaajamine, samuti ministri poolt määratud piirides ehitustööd teostatakse sel teel, et riigi raudteed on jagatud distriktidesse.

Norra raudteede valitsemist juhib Norra riigiraudteede peadireksioon Oslos, eesotsas peadirektoriga, kes allub Avalike tööde departemangule. Liikumise ja eksploatatsiooni juhtimiseks piirkondades on riigiraudteede võrk (3505 km, erateid 368 km) jagatud 9 distrikti.

S o o m e s on kõik raudteed (5096 km) riigi omad. Raudteede valitsemist juhib peadireksioon (eesotsas pea- ja ülemdirektoriga), mis jaguneb osakondadesse. Nende osakondade järgi on jagatud ka liiniteenistus. Erikoosseisud erieelarvega on: masinaehituse tehastel, raudteede ehituse alal ja küttekontoril.

6. Kuigi meil ellukutsutud ja tegutsema jäänud asutised tuleb ka edaspidiseks tegutsema jätta, siiski nende kohta tuleb maksmata panna vastavad eesti normid, ja maksvad vene normid kaotada. Uued normid tuleks kohaldada vastavalt sellele, kuidas peetakse tarvilikuks ning otstarbekohaseks meie raudteede valitsemist korraldada, s. o. kas puht riigiasutisena või riigiettevõttena eripõhikirja alusel.

Riigiasutisena on praegune organisatsioon teataval määral ajalooliselt nii välja kujunenud nagu ta praegu on. Seepärast, pooldades ajaloolise arengu arvessevõtmist, tuleb sellele organisatsioonile vastavad uued normid luua võimalikult õieti kohaldatuna meie oludele ja üldisele meie riigi valitsemisasutiste senisele arengule. Need normid tuleks võtta kokku sellekohasesse Raudteede valitsemise seadusse, osalt ka selle seaduse põhjal antavaisse juhtnõirdesse ning tarvilikuks osutuvaisse eriseadustesse.

Raudteede valitsemise seadus peaks sisaldama eeskirju raudteede tegevuse üldjuhtimise ja raudteevalitsuse ning teiste raudteetasutiste tegutsemise kohta. Nende asutiste hulgas tuleks alles jätta ka nõukogu, umbes nagu see praegu tegutseb.

Raudteede tegevuse üldjuhtimist ja järelevalvet teostaks, nagu senigi, Teedeminister, Raudteevalitsuse ja vastavate ametnike kaudu. Ülem-järelevalve raudteede tegevuse üle kuuluks Vabariigi Valitsusele, kes seda teostab Teedeministri kaudu. Raudteevalitsuse moodustaksid tema alljaotused ja kohalikud raudteetasutised, koosseisudes ettenähtud teenijatega. Raudteevalitsuse tegevust juhiks Raudteevalitsuse direktor, abidirektori, ametite ja toimkondade juhatajate ning teiste juhtivate ametnike kaasabil. Raudteevalitsuse nõukogu oleks raudtee majanduslike, kaubanduslike, arvepidamise ja krediidi küsimuste läbivaatamiseks ning otsustamiseks.

7. Raudteed riigiettevõttena eripõhikirja alusel nõuavad erinevaid eriseaduse-põhimääruse näol.

Riigiraudteede eripõhikirja alusele viimine tähendab riigiraudteede eraldamist üldisest valitsemisaparaadist ja nende koondamist iseseisvasse, kaubanduslike põhimõtete alusel tegutsevasse majandusüksusse.

Sellele teele on asunud mitmed riigid Euroopas; nii on seni riigiraudteede valitsemine ja ekspluateerimine korraldatud ümber järgmistes riikides: Austrias, Schveitsis, Belgias, Saksamaal, Rumeenias, Poolas, Ungaris, kavatsused on käimas ka Skandinaavia riikides, Leedus ja Jugoslaavias. Esimesena pärast maailmasõda tõstis selle küsimuse Rootsi. Esimene riik, kus riigiraudteede valitsemise alal pärast sõda uus kord pandi maksmata seaduseandlikul teel, on

Schveits. Teine riikidest, kus riigiraudteede valitsemise süsteemi küsimus laiaulatuslikult ja mitmekülgsest on arutatud läbi ning teostatud, on Austria; seal on raudteede juhtimine korraldatud iseseisva majandusliku üksusena, nimetusega „Austria Liiduraudteed“, mis tegutseb kui juriidiline isik ja on Viini kaubanduskohtu juures registreeritud kui kaupmees.

Ka meil 1931. aastal esitatud põhimääruse kava koostamisel on aluseks võetud kaubanduslikud põhimõtted ülalmainitud riikide eeskujul.

Kavatsetav Riigi raudteede põhimäärus näeb ette raudtee juhtkonna ülesanded ja õigused, raudtee kapitalid, raudtee-nõukogu korralduse, eelarve ja aruande korra jne. Raudteevalitsuse praegused ametnikud, teenijad ja töölised, kui nende teenistuskohad ära ei kaotata, loetakse uude ettevõttesse üleläänuks ilma eriliste avalduste ja kokkulepeteta. Teenistuse vahekorrad ettevõtte teenijate ja töolistega korraldatakse vastavalt tsiviil- ja tööstuslike seadustele ning täiendavalt Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatava Raudtee teenistuse erimääruse eeskirjadele.

Tolm kurjategija ilmestamise vahendina.

A. Liit

Tolmu kasutamisele jälitamisevahendina juhtis õnnis Hans Gross oma kohtu-uurija käsiraamatus tähelepanu juba ligi poolsada aastat tagasi. Tema tegelikust kasutamisest sel alal on kuni viimase ajani olnud vähe kuulda, mis seletatav seega, et tolmu kasutamiseks kuritegude jälitamisel on peale asjatundlike politseiametnike vaja veel hästi varustatud laboratooriume ja väga mitmekülgsete ning sügavate teadmistega kogenud eksperte. Alles viimastel aastatel on tuntud kohtumeedikul ja keemikul dr. Edmond Locard'il, Lyoni politseilaboratooriumi juhatajal õnnestunud terve rea raskemate kuritegude, nagu mõrtsukatöö, sugulise vägivalda tarvitamise, valeraha valmistamise, murdvarguste j.n.e. puhul kasutada süüdlase ilmestamiseks teiste abinõude hulgas ka kahtluseluse küljes leiduva tolmu analüüsimist. Oma tähelepanekuid ja saavutusi tähendatud erialal kirjeldab dr. Locard möödunud aasta „Krimin. arhiivis“, missugusest kirjatükist teen „E. Politsei“ lugejate jaoks lühikese kokkuvõtte.

„Uute kiriminalistlike uurimuste hulgas esineb tolmu uurimuse tulemus uusimana ja üllatavaimana. Ja ometi, kui mõelda selle üle, et alles nii hilja on tuldud lihtsale mõttele, võtta kahtluseluse rõvastelt tolmu ja muretseda sellest selgust, milliste asjadega see inimene on puutunud kokku, siis paneb see lause jahmuma. Sest mikroskoobiliselt peenikesed osakesed, mis kata-

vad meie rõivaid ja keha, on meie liigutuste ja kohtamiste tummad, kuid vaatamata sellele, kindlad ja usaldusväärsed tunnistajad“, ütleb Locard oma kirjutise alguses. Oma kirjutises annab Locard kõigepealt tolmu uurimise ajaloolise ülevaate, siis kirjeldatakse, mida tolmu üldse endast kujutab, kus ja millisena teda leidub ja kuidas koguda teda kahtlusaluse rõivastelt või kehalt laboratooriumi jaoks. Lõpuks tuuakse näiteid tolmu senisest kasutamisest jälitamise alal.

Peale Hans Gross'i nimetab Locard tolmu uurijate hulgas veel sakslasi prof. Popp'i ja Brüning'ut ning dr. Giesecke't ja prantslasi Icard'i ja Maurel'd, kes selle küsimusega viimasel ajal on tõsisemalt tegemist teinud. Huvitav ja omapärane Locard'ist on see, et ta kõikjal esineb kriminaalromaanide austajana. Nii ka selles kirjutises ta mainib muu seas, et ta isegi ei teadvat kindlasti, kumb suuremas määras virgutab teda tolmu uurimisele, kas Hans Gross'i „Kohtu-uuriija käsiraamat“ või vastavasisulised Conan Doyle'i kriminaalromaanid. Igatahes leiab ta vanimaid mõttealgatusi nii ühest kui teisest allikast.

Tolmu moodustavad pulbristunud restid. Restid ise võivad olla pärit igasugustest kehast, nii orgaanilistest kui ka anorgaanilistest. Tänavaporist ja mustusest erineb tolmu seega, et ta on pulbristunud olekus. Tänavapori on vedelikuga segatud tolmu, mustus — kuivanud rasvaollusega segatud tolmu.

Peab ütlema, et tolmu nii pulbri kujul kui ka tänavapori või mustuse näol katab kogu maakera pinda, arvatud välja veega kaetud osad. Ei leidu ühtki eset, mille pind poleks kaetud tolmu, sest samal hetkel, kui kõrvaldame mõnelt esemelt ajajooksul kogunenud tolmu, hakkab sellele sadestuma jälle uut tolmu. See paneb mõtlema, et iga inimese rõivad ja keha on kaetud tolmu, mille paksus oleneb sellest, kui sagedasti ennast tolmu puhastame või kui tolmurikkad olid need kohad, kus liiklesime. Nii leiame selle rõivastelt ja kehalt, kes kauemat aega viibis purjekaga merel, kõige vähemas määras tolmu, kuna selle vastu viibimine lubjarikkal tänaval annab kõige suurema tolmuosaagi.

Nagu juba öeldud, koosneb tolmu igasugustest restidest. Tahaksime loetleda osakesi, millest ta kord siin kord seal koosneb, siis peaksime nimetama kõik orgaanilised ja anorgaanilised ained, mis maailmas on. Tähtis on aga teada saada, missuguses olekus olid need ained siis, kui nad pulbritaolisse olekusse üle läksid. Tolmu pulbritaolised osakesed on nimelt suuremalt jaolt amorfsed, ilma kindla kujuta ning nende paljas vaatlemine ei anna kuigi palju. Teisest küljest ei ulatu restide muutumine pulbristumisel siiski mitte nii kaugele, et nad selle juures laguneksid oma viimastesse elementidesse, s. o. molekulidesse või aatomitesse. Seetõttu on mikrokeemiline diagnoos tolmu tekitajaist teatavas määras ikka veel mõeldav.

Kuna pole võimalik loetleda kõiki aineid, millest tolm võib koosneda, siis Locard piirdub ainult tähtsamate ja enamkorduvamate nimetamisega.

Anorgaaniline tolm. Võivad sattuda kokku kõik keemilised substantsid. Mida haruldasemad nad on või mida ebaharilikum nende grupppeerumine, seda huvitavam ja iseloomustavam. Nii ühel juhul juhtis tina, antimoni ja tsingi sisaldumine kahtlusaluse varukast saadud tolmus kahtluse valerahategemisele, mis osutus õigeks. Pükstel ja jalanõudel leidub alati lubja ning ränikivi sillutisega tänavate tunnuseid, kui puudutakse seesugustega kokku. Mitte-igapäevaseid keemilisi elemente, nagu plaatinat või volframi, leidub muidugi tolmus üldse ja seega ka uuritavatelt riidetükidelt palju harvemini, mille leidmine oleks seletatav vaid elukutselise tegevusega (kullasepp, keemik, volframterase-tehase teeni- ja j.n.e.). Hoopis üllatuslik oleks leida tolmust yttriumi, erbiumi või poloniumi ükskõik kui väikeses määras.

Tänavakividest tekkinud tolmus võib mõnikord leida ka kivi-kristalle, mille järgi on kerge kindlaks määrata tolmu päritolu, kuid seesugused juhud on väga haruldased ja neid ei maksa kunagi ette arvestada.

Orgaaniline tolm on nii taime- kui ka loomariikliku päritoluga. Taimeolfulused võivad sattuda tolmuni kasvatatelt taime- delt kui ka mädanevatelt ja kuivanutelt. Esimesse gruppi kuuluvad tihti mikroskoobiliselt väikesed seemnekesed ja õietolm, mille tuul kannab edasi. Teise grupi moodustavad närtsivad lehed ja mädanevad puuosad kui ka madalamad taimed, nagu seened ja samblad.

Loomariigist päritolevas tolmus leidub väga väikesi putukaid, liblikate soomust, alamate olendite mune ja kõiksuguste organismide kõdunemisprodukte, samuti ka karvakesi nii loomadelt kui inimestelt.

Tähtsa osa tolmust moodustavad mitmesugused mikroorganismid. Pariisis ettevõetud õhu-uurimiste järgi arvestati neid ühe kuupmeetri õhu kohta 88.000 kuni 23.000.000.

Käesoleva kirjutise seisukohalt omavad erilise tähtsuse tolmus leiduvad väljaheidete osad. Käidavatel teedel ja linnatänavatel leidub alati hobuste kui ka sarvloomade väljaheiteid, tihti ka koeramustust, mis iseloomustavad nimetatud kohtadest pükstele ja jalanõudele hakanud tolmu või pori. Väljaheited ise sisaldavad väga mitmekesiseid taime- ja loomariigi produktide reste, mis võrdlemisi kergesti äratuntavad. Van Ledden-Hulsebosch ja Gaultier on seda ala koproloogia nime all virgalt uurinud.

Arusaadav, et kehal ja rõivastel leiduvad orgaanilised restid ei ole alati saadud otse loomadelt või taimedelt. Tihti need on pärit ümbertöötatud produktidelt, näit. ei ole tolmus leiduv karvake pärit mitte vahetult india kanepi taimelt, vaid küll riidelt, mis sellest kanepist on kootud. Sama maksab puuvilla, lina,

siidi ja villa kohta. Kõduneva paberi osakesed tuletavad meele kuusepuu narmaid, naharakukesed võivad olla pärit pargitud nahast, aga mitte elusalt loomalt j.n.e.

Elukutse tolm. Iga inimese küljes leidub eeskätt seesuguste ainete tolmu, millega ta puutub oma elukutse tõttu igapäev kokku. Nii leiame korstnapühkijalt kõigepealt tahma, sütelaadijalt söetolmu, raamatukoguhoidjalt paberiosakesi, apteekrilt mitmesuguste arstimite tolmu. See ei takista muidugi ka juhusliku tolmu sattumist samale isikule, kuid kui ta end mitte just praegu ei ole hoolsasti pesnud ja harjanud, siis alati võib leida temalt, s. o. ta rõivastelt nii pealmistelt kui aluspesult, nahalt ja kehaavaustest tolmu, mis iseloomustab ta elukutset.

Uurimisele kuuluva tolmu kogumine kahtlusaluse riietelt ja kehalt sünnib olukorrale vastavalt väga mitmesugusel viisil ja mitmekesiste abinõudega. Riietelt tolmu kogumiseks soovitas Hans Gross pista kahtlane riidetükk sitkest paberist kotti, panna kotisuu kinni ja siis kloppida kotti kepiga või erilise riiete ja nõöbli kloppimiseks määratud riistapuuga. Väljalöödud tolm koguneb koti põhja. See viis, kuigi ta on primitiivne, on siiski parem kui tolmu kogumine harjamisega, mis riietes leiduva tolmu paiskab jälle õhku tagasi. Kõige parem on talitada tolmukahtlaste riietega järgmiselt: Kõigepealt uuritakse riidetükk tollitollilt läbi, et avastada pori või paksema tolmu plekke. Avastatud plekid tarbekorral päevapildistada, sest tolmu asetus riidel võib omada sama suure tähtsuse kui tema koostiski. Tolmu kogumine on sel puhul lihtne ja sünnib plekkide otsese eemaldamise teel. Iga pleki tolm korjatagu eraldi valgele paberilehele, mis samal kombel nagu apteekrite pulbrite ümbrikud pandagu kokku. Ümbrikud nummerdatagu plekkide asukohti tähendavate numbritega. Seesugune tolmuvõtmise viis on siis alati võimalik, kui on tegemist paljale silmale nähtava pori või tolmuga. Kui aga palja silmaga pole midagi näha, siis võetagu tolmuimeja appi. Endastmõistetav, et kogu aparaat tuleb enne hoolega puhastada, tarbekorral isegi desinfitseerida, eriti tolmukukkur.

Taskud on selliseid rõivaosi, kust asjatundja otsib parimate tagajärgedega veremärke, kui kahtlusalune oskas need mujalt kõrvaldada. Sama tähtsuse omavad taskud ka tolmu otsimisel, kuna kahtlusalune, kes harjab oma püksid ja pintsaku kahtlastest plekkidest hoolega puhtaks, mõtleb vaevalt selle juures tolmule, mille ta oma kätega taskutesse toimetab. Uurimiseks vajalike tolmu kättesaamiseks tuleksid taskud rõivaste küljest hoopis eraldada.

Jalanõudel võib leida tolmu pulbri kujul, veel sagedamini aga tänavapori näol. On tänavapori veel märg, siis lastagu ära kivid ja eemaldatagu alles siis jalanõudelt. Siin omab esmajoonelise tähtsuse pori kihitus. Paljude jälitamiste puhul on leitud jalanõudelt mitu üksteise peal asetsevat porikihti, millest

igaühel oli omaette tähendus. Nii leidis ühel juhul kahe porikihi vahel jahukiht, millest selgus, et varas tuli mööda porist tänavat, pani veskis varguse toime ja läks sama tänavat mööda tagasi oma elukohta. Kui ühel hoobil kõrvaldada jalanõult kõik pori, siis hävitaksime võimaluse uurida tema üksikuid kihte. Kui vanud poriga kaetud jalanõusid uurides tehtagu kõigepealt üldine vaatlus, millega määratakse kindlaks pori asukohad ja paksus üksikutes kohtades, siis hõõrutagu ettevaatlikult paberilehe kohal maha pealmine kord ja kui selle all tuleb nähtavale uus erineva koostisega kiht, jätkatagu hõõrumist teise poogna kohal. Ostarbekohaseks võiks osutuda ka järskude läbilõigete tegemine paksemates kohtades, mis peab sündima enne hõõrumise alustamist.

Jalanõude uurimine võib anda eriti häid tagajärgi maal toimitud kuritegude puhul, kus maapind pehme ja enamvahelduva koostisega kui linnades. Tapmiste puhul ärgu unustatagu võrdlemast kahtluseluse jalanõudel leiduvat pori poriga, mis leidub ohvri saabastel, eriti siis, kui kahtluselune tahab tõendada oma süütust alibiga. On laip lohistatud tapmiskohast eemale, mida näitavad sellekohased jäljed, siis uuritagu pori ta saapataldadel ja otsitagu, kus leidub ümbruskonnas seesuguse koostisega maapind. Seal vististi ohver kõndis viimast korda oma jalul.

Nahal esineb tolm tavaliselt mustuse näol. Elukutselise tolmu kõrval pandagu tähele ka tubakatolmu suitsetajate kätel. Ärgu tehtagu erandit ka kaetud kehaosadele. Nii näiteks jalgadel leiduv higiga segatud mustus on sama koostisega nagu jalanõudelgi leiduv tolm või pori ja annab sama hästi tunnistust kohtadest, kus jalgade omanik liikus, olgugi et jalad olid kängitud. Tööde juures, kus töötatakse katmatu pealmise kehaga, leidub nahal üldse, eriti aga karvadega kaetud kohtadel nagu rinnal, kaenlaaukudes kui ka voltides rohkesti elukutselist tolmu.

Juused on erakordselt head tolmupüünised. Pärast auto sõitu leidub iga kaasasõitja juustes tubli portsjon maanteetolmu. Samuti leidub juustel alati elukutse tolmu. Tolmu kättesaamiseks juustest ei jatku harjamisest või kammimisest. Parimaks abinõuks on alkoholiga pesemine (pesemiseks tarvitatud alkohol toimetatakse laboratooriumi) kui ka aurutamine. Tähtsatel juhtudel, ja kui pole käepärast muid abinõusid, tuleks kas või juused maha lõigata ning laboratooriumi toimetada, sama maksab ka habeme kohta.

Marcelle Lambert ja Balthazard on eriti uurinud elukutselist tolmu juustel, kusjuures nad leidsid: jahu- või tärkliisetolmu möldrite ja pagarite juustel, pruun-punakat roostetolmu rauaärtsi sulatajail, punast rauaoksüüdi tolmu poleerijail, rohelist tolmu vaseseppeadel, musta — söekaevureil ja -põletajail.

Mis öeldud juustest, see maksab peaaegu samas ulatuses ka kulumukarvadest.

Mustus sõrmeküünte alt tuleb alati ära korjata ja läbi uurida. Ühest küljest leidub seal alati iseloomustavat elukutselist tolmu

nagu süte-, jahu- ja toiduainete reste kokkadel, hobusekarvu kut-sareil, juuksejatkukesi juuksureil, liharest lihunikel j. n. e. Tei-sest küljest võib aga seal leiduda ka väga väärtuslikke leide toi-mitud kuritegudega ühenduses, nagu verd, kratsitud naha rullikesi, spermat või suguosade lima vägistamiste puhul, osakesi varastat-ud kraamist, osakesi teopaigal leidunud ainetest j. n. e.

Prof. Reiss jutustab oma käsiraamatus: „Küünealuste puhastamise lihtne toiming võib avaldada kahtlusalusele tugevat mõju ja viia ta ülestunnistamisele. Nii oli meil kord tegemist mõrtsu-katööga, mis oli teostatud kahe sõrme toppimisega ohvri kurku, millele järgnes lämbumine. Juba teisel päeval pärast mõrtsuka-tööd areteeriti keegi isik kõva kahtluse tõttu ja paigutati eeluuri-mise vanglasse. Arvestades teo kordasaatmise viisi, võis ta kehal, eriti aga käevarrel leiduda võitlusjälgi siniste plekkide näol, uuriti teda kohtuarsti poolt suurima hoolega, kusjuures ta lasti täiesti lahti rõivastuda. Sel ajal, kui uuriti ta keha ja käsivarsi, jäi ta rahulikuks. Kui aga hakati puhastama ta küünealuseid, oli märgata, et ta muutus ilmselt närviliseks ja käed hakkasid värisema. Sellest järeldati, et mees on küps ülestunnistamiseks. Ja tõepoolest, kui lühikest aega pärast uurimise lõpetamist astuti ühes kriminaalmet-nikuga tema kongi, asus ta kohe ülestunnistamisele, alustades oma seletusi sõnadega: „Kuna asjad on juba niikaugel, siis parem räägin kõik puhtast südamest ära...“

Emile Villebrun on eriliselt uurinud küüntealust musta kohtu-arstlikult seisukohalt ja on avastanud selles terve rea tolmuliike, mis on iseloomustavad vastavatele elukutsetele. Nii leidis ta asfal-ditööliste küünte alt alati asfaldijäänuseid, pagareil — jahu ja kuivanud tainast, harjategijail — nahakõõma, loomakarvu ja kui- vanud verd, väljakäigukohtade puhastajail — väljaheite osi, maa- töölisil ja aednikel — mulda ja taimede osi, juuksureil — juukse- jatkukesi, rasva- ja parfüümiaineid, krohvijail — süsihaput või väävelhaput lupja, kipsivalajail — kuiva või kivistunud kipsi, klaa- siseppadel — klaasikitti, kunstlike lillede valmistajail — arseen- hapu vasesoola rohelist tolmu, läikivat klaasitolmu ja terasetolmu, parkaleil — parkaineid, korstnapühkijail — tahma, lihunikel — kuivanud verd ja rasvaaineid, kingseppadel — pigi ja saapaviksi reste j. n. e.

Edasi võiks leiduda tolmu, juhul kui ta mujalt on kõrvaldatud, kõrvast (kõrvakarbist, kõrvaaugu veerelt ja eraldi kõrvavaigust), ninast, kuriteo toimimiseks tarvitatud esemetelt kui ka kõigilt muilt esemeilt, mis kurjategijal olid kaasas teopaigal.

Ülevaade vallakohtu saabumisest ja tegevusest Eestis.

J. Viks

Kõigi teiste muudatuste ja uuenduste kõrval, mis Eesti rahva elus XIX sajandil Vene valitsuse ajal leidsid aset, väärib mainimist talurahva kohtukorraldus, millele pandi alus sajandi esimesel aastakümnel.

Talurahva kohtuasutistest rahvale kõige lähemal seisis vallakohus, mis koosnes rahva oma luust ja lihast ning enam kui sada aastat tegutses talurahva esimese astme kohtuasutisena. Kaasajal on vallakohus kui kohtuasutis kadunud, kuid nimeliselt püsib tänini vaestelastekohtuna, jätkates toimetusi hoiuasjus.

On aga nüüdki ringkondi, kes soovivad vallakohtu täielist elustamist, vaatamata sellele, et teiselt poolt teda põhjendatult peetakse vananenuks ja meie tänapäeva oludele mittevastavaks. Jättes kõrvale vallakohtu tulevikuküsimuse, tema eluõiguse ja vaadeldes tema tähendust Eesti talurahvale meie lähemas minevikus, tuleb nentida, et vallakohus omas rahva õigusliku elu normeerimisel küllalt suure tähtsuse. Ühtlasi tuleb märkida, et vallakohtu saabumine ja arenemiskäik peidab endas Eesti talurahva õigusliku rippumatuse arengu, mis tohiks pakkuda huvi kõigile, kes kodumaa mineviku vastu tunnevad huvi.

Kohtukorraldus Eesti maa-alal (s. o. endise Eesti ja Liivi kubermangu põhjapoolses osas) kuni XIX sajandi esimese aastakümneni püsis umbes samasugusena, nagu ta oli säilinud Rootsi ajast. Kohtulikust kaitses jäid talupojad isegi XVIII sajandil peaaegu täiesti ilma. Kriminaalasjus allusid talupojad riiklikule kohtule,¹⁾ kuna muis asjus talupoegade üle mõistsid kohut mõisnikud neile kuuluva piiramatu kodukaristuse õiguse alusel. Mõisahärra võis määrata oma talupoegadele ihunuhtlust (kepi-, piitsa- ja vitsalööke) ja vangistust oma heaksarvamise järgi. Talupojal — pärisorjal polnud õigust kellelegi kaevata.

Vene keskvalitsus pärast Eesti- ja Liivimaa alistamist oli kinnitanud aadlile laialised eesõigused ega seganud end XVIII sajandi esimesel poolel üldse mõisnike ja talupoegade vahekorra korraldamisse.

Esimesi katseid talupoegade õigusliku olukorra parandamise mõttes leiame XVIII sajandi lõpul. Valgustusaja ideed ja vaated, mis Lääne-Euroopas XVIII sajandi 1. poolel laialt olid levinud, nõudes ühiskondliku korra reformeerimist inimliku ühetaolsuse ja poliitilise vabaduse alusel, tungisid sajandi teisel poolel ka Lääne-mere maile, leides siin käsitlust kohalikkude vabameelsemate kodu- ja kirikuõpetajate (Schvarzenberg, v. Jannau, Garlieb

¹⁾ Kriminaal-kohtupidamise õigus läks aadli käest ära juba rootsiaegsete kohtukorralduse määruste alusel XVII saj. 1. poolel.

Merkel) poolt, kes oma kirjutistes nõudsid talupoegade majandusliku ja õigusliku seisukorra parandamist.

Uute vaadete tagajärjel talurahva seisukorra parandamise küsimus sai eluliseks ja esialgne tulemus väljendus üksikute edumeelsete mõisnikkude (Vigala parun Uexküll, Halliku ja Rava parun Stackelberg, Ääsmäe von Toll, Kandle v. Lövis of Menar) poolt oma algatusel antud ja maksmapandud „talurahva eraõigustes“²⁾, mis osutuvad esimesteks üritusteks talurahva seisukorra parandamise mõttes.

Nende „eraõiguste“ alusel, talupoegade agraarolude korraldamise kõrval leiame esimesi katseid talurahva oma kohtuasutiste loomiseks. Ellukutsutud kohtud — „kogukonnakohtud“ — talurahvale ei kindlustanud mingit õiguslikku kaitset, sest mõisnik võis oma heaksarvamisel kohtuotsuseid enda suhtes maksvaks tunnustada või mitte tunnustada. Viimasel juhul puudus talurahval igasugune erapooletu kaitse.

Keiser Aleksander I valitsuse aja alul tõusis talurahva seisukorra parandamise küsimus tõsisemalt päevakorradele. Eestimaa rüütelkonna tolelaegne uuendusmeelne peamees J. G. von Berg oli oma sagedatel pealinnas viibimistel jõudnud veendumusele, et Vene valitsus kergesti ise võib algatada asja, kui seda kohal ei tehta. Von Berg'i agaral õhutusel ja juhtimisel töötati välja regulatiiv, mis pidi reguleerima mõisniku vahekorra talupoegade ja milles talupoegadele kaitse loomiseks mõisniku omavoli vastu olid nähtud ette valla- ja kihelkonnakohtud. Regulatiivi võttis Eestimaa maapäev 1802. a. suvel vastu, ja see kinnitati keisri poolt sama aasta sügisel.

Regulatiiv algab sõnaga „Iggaüks“³⁾, millest ta ka oma nime on saanud. Tema avaldamisega pandi alus talurahva kohtukorraldusele seaduseandlikul teel. Sellest ajast peale alustabki tegevust vallakohus, mille ehitust ja ülesandeid hilisemate Eesti- ja Liivimaa talurahvaseadustega mitmel korral muudeti ja järkjärgult täiendati.

Vallakohus „Iggaüks“-regulatiivi järgi koosnes esimehest või kohtuvanemast, kes määrati mõisahärra poolt, ja kahest kuni neljast kohalike talupidajate poolt valitud ja mõisniku poolt kinnitatud kohtumehest. Ametiaeg oli määramata. Kohtuistungeid peeti kord kuus, peale selle vajaduse järgi, mõisahärra käsul. Ilma mõisahärra loata (kutseta) ei tohtinud kohus kokku tulla.

Vallakohtu ülesandeks oli arutada talupoegade omavahelisi tüliasju ja süütegusid. Ilma vallakohtu nõusolekuta ei tohtinud

²⁾ A. v. Gernet — „Geschichte und System des bäuerl. Agrarrechts in Estland“. II B. G. O. Hansen — „Die privaten Bauerrechte Estlands“ (v. Verh. der Gelehrten Estn. Gesellsch. zu Dorpat, 1896).

³⁾ „Ajalooline Ajakiri“, 1927. a. Saabumise ülevaade A. v. Gernet — „Gesch. und System des bäuerl. Agrarrechts in Estland“. II. B.

mõisnik talust välja tõsta laiska või hooletut peremeest, samuti oma talupoega-pärisorja ära müüa.

Iga kahjusaaja või -kannatanu, kes tahtis vallakohtu kaudu oma õigusi jalule seada, pidi kõigepealt ära seletama mõisahärrale oma kaebasja, kes siis kohtu kutsus kokku. Samuti täideti kohtuotsus pärast kinnitamist härra poolt.

„Iggaüks“-regulatiiv midagi olulist talupoegade õiguslikku seisukorda ei toonud. Ta ei piiranud mõisniku kodukaristuse õigust, samuti jäi vallakohtu koosseisu kindlaksmääramine sõltuvaks mõisniku tahtest (mõisnik kinnitas kohtumehed ametisse). Regulatiivi segane vorm võimaldas mõisnikele seaduse seletamist oma heaksarvamise järgi. Kuigi ta ei toonud pööret talurahva õigusliku olukorra parandamise mõttes, on ta siiski sel teel esimeseks sammuks.

„Iggaüks“-regulatiivile järgnesid 1804. a. nii Liivi- kui ka Eestimaal esimesed talurahvaseadused¹⁾, mis aga talurahva kohtukorralduse alal, võrreldes eeltooduga, ei toonud palju uut juurde, mistõttu nende juures pikemalt ei tarvitse peatuda. Tuleb ainult märkida, et 1804. a. Liivimaa talurahvaseaduse põhjal rajati ka Liivimaal vallakohtute instituut, mis oma organisatsioonilt ja kompetentsilt sarnanes üldjoontes „Iggaüks“-regulatiivi järgi loodud vallakohtule.

1816. a.²⁾ ja 1819. a.³⁾ talurahva pärisorjusest vabastamise seadustega reorganiseeriti kohtukorraldus Eestimaal täiesti; selle järel sai esimeseks talurahva kohtuastmeks kogukonna- (kihelkonna-) kohus, kuna Liivimaal jäi selleks edasi vallakohus. Tuleb nentida, et 1819. a. Liivimaa talurahvaseadus⁴⁾ andis juba täiesti kindla kaju vallakohtu organisatsioonile ja täpsed juhtnöörid tegevusele.

1819. a. talurahvaseaduse järgi oli vallakohus (mis asutati igas ehk mitmes ühinenud mõisas, mis moodustasid ühe kogukonna) esimeseks kohtuastmeks kõigis tsiviil-, kriminaal- ja administratiivasjus.

Kohus koosnes esimehest ja kahest kuni neljast liikmest. Esimene valiti kogukonna peremeeste seast, viimased aga kõigi kogukonna liikmete hulgast. Valimine pidi toimuma iga kolme aasta tagant. Ametisse kinnitamise õigus jäi endiselt mõisahärrale (tema võis esimesel korral valitud kandidaadid kinnitamata jätta, teisel korral aga pidi kinnitama). Iga vallakohtu juurde valiti kaks substituuти (kandidaati või järjemeest), kes pidid

1) „Iggaüks“-regulatiiv oli oma sisu poolest rohkem uuenduste lubamine kui otskohene seadus.

2) Saabumise ülevaade A. v. Gernet — „Gesch. und System des bäuerl. Agrarrechts in Estland“, II Band; tekst I. VSTK XXXIII, nr 26277—80.

3) Saabumise ülevaade A. Tobien — „Die Agrargesetzgebung Livlands im 19. Jahrhundert“, I Band; tekst I. VSTK XXXVI, nr. 27734—35—36.

4) 1819. a. Liivimaa talurahvaseadus pandi maksma ka Saaremaal.

täitma kohtumeeste aset neil juhtudel, kui viimased kas haiguse või muu põhjuse tõttu ei saanud ilmuda ametisse.

Kui ükski kohtuliikmetest ei osanud kirjutada, pidi kogukond valima kirjutaja, kelle ülesandeks oli kohtuliku menetluse protokollimine ja üldse kohtu kirjaliku asjaajamise korraldamine.

Kohtuistungeid peeti üks kord nädalas — igal laupäeval — mõisas selleks eriti seatud ruumis (tavaliselt mõisakojas), peale selle vajaduse järgi, kui mõisahärra pidas seda tarvilikuks.

Vallakohtu ülesanded 1819. a. seaduse järgi olid õige laialised: talle kuulus kogukonna talupoegade tsiviilnõuete arutamine, mille suhtes tema otsused kuni 5 rublani olid lõplikud; kui poliitiline instants ta pidi hoolitsema rahu ja korra eest kogukonnas; toimetama eeluurlust; kandma hoolt teede korrashoiu ja piirimärkide eest; valitsema kogukonna kassat, magasiaita; kandma hoolt orbude ja vaeste toitmise eest; pidi koostama iga 3 aasta tagant erilise vormi järgi kogukonna sündinute ja surnute nimekirjad (aruanded), mille järgi nõuti riigimakse, nekruteid ja muude kohustuste täitmist; pidi koguma kõik riigi ja kogukondlikud maksud ja vastutama kõigi kogukondlike ja üldkohustuste täpse täitmise eest.

Edastamise instantsiks vallakohtu otsuste peale oli kihelkonnakohus¹⁾, mis koosnes esimehest — mõisnikust ja kolmest liikmest taluperemeeste või rentnike seast.

Menetlus kõigis asjus, mis vallakohtule allusid, pidi toimuma kindlas järjekorras ja võimalikult lühidalt.

Tsiviilasjus maksis täielik võistlus-põhimõte, mille põhjal kohus astus tegevusse nõudja algatusel. Seaduse järgi oli nõutav järgmine kord²⁾: a) nõudja pidi esildama nõude vastavale kohtule; b) kostja pidi vastama ja andma seletuse; c) nõudja pidi tõestama oma nõuet; d) kostjale pidi olema lubatud vastuväidete esildamine; e) asja pidi otsustama vastav kohus.

Kohus pärast nõude ja selle peale antud vastuse ja seletuste ärakuulamist pidi püüdma lepitada pooli, selle mitteõnnestumisel aga erapooletult kuulama üle nõudja, kostja ja tunnistajad ning pärast asjaarutamist seadust aluseks võttes oma südametunnistuse järgi asja õiglaselt otsustama. Asi aeti suuliselt ja lihtrahva keeles, milles ka protokoll kirjutati. Otsus tehti häälteenamusega (istungist pidid võtma osa kõik liikmed, või kui neid oli üle kolme, siis vähemalt kolm). Kohtu eesistuja oli kohustatud otsuse enne selle täitmisele pööramist esildama mõisahärrale kinnitamiseks. Otsus kirjutati ühes tähtsamate lisadega protokollile, millele kohtumehed kirjutasid alla, kirjaoskamatus korral tõmbasid kolm risti alla, mille tõelikkust kinnitas protokollija. Ei olnud üks pooltest otsusega rahul ja nõudehind ületas 5 rubla hõbedat, siis ta pidi teatama sellest esimesel lau-

¹⁾ Kihelkonnakohtu ringkonda kuulus mitu (kaks kuni viis) kihelkonda

²⁾ 1819. L. ts. §§ 210, 211.

päeval pärast otsuse kuulutamist ja esildama edasikaebuse 8 päeva jooksul kihelkonnakohtule.

1819. a. Liivimaa talurahvaseadus rajas vallakohtu instituudi kindlale alusele, mis peajoontes säilis ka hilisemates Liivimaa talurahva agraarolude korraldamise seadustes.

Talurahva kohtukorraldus XIX sajandi keskel n. n. agraarreformide ajajärgul (Liivimaa 1849. a. ja 1860. a., Eestimaa 1856. a. ning Saaremaa 1865. a. talurahvaseaduste põhjal) jäi üldiselt endisele alusele. Esimese talurahva kohtuastmena Liivi- ja Saaremaal kõigis tsiviil- ja kriminaalasjus ning administratiivalal jätkas vallakohus oma tegevust, Eestimaal — kihelkonnakohus.

1866. a. Baltimaade vallakogukonna seaduse¹⁾ alusel ühtlustati Eestimaa talurahva kohtukorraldus Liivimaa omaga, mis ajast peale ka Eestimaal alustas tegevust talurahva esimese astme kohtuna vallakohus samadel alustel ja samade ülesannetega nagu see seni oli Liivimaal.

Liivimaal läksid aga uue seaduse järgi politseilised ja administratiivsed ülesanded vallakohtult vallavanemale üle, kuna vallakohtule jäid ainult kohtulikud toimetused.

Vallakohtu tegevuse kohta 1866. a. seaduse alusel leidub juba küllaldaselt arhivaalseid andmeid, eeskätt protokolliraamatute näol, mis tõendavad, et vallakohus talle kuuluvate kohtuasjade lahendamiseks sai rahuldavalt hakkama ja et tema otsustega oldi rahul.²⁾

1866. a. Baltimaade vallakogukonna seaduses oli tähendatud, et senine kohtukorraldus püsib niikaua, kuni uus kohtukorralduse seadus avaldatakse. Uus seadus talurahva kohtuasutiste ümberkorraldamise³⁾ kohta kinnitati keisri poolt 9. juunil 1889. a.⁴⁾ Selle seadusega pandi meil maksma vene kohtud. Kihelkonna- ja kreiskohtud kaotati. Vallakohus jäi püsima, kuid muudeti selle kohtupidamise korda ja suurendati võimupiiri territoriaalset ulatust. Talurahva teise astme kohtuna asutati ülemtalurahvakohtud, mille esimees kinnitati ametisse kohtuministri poolt, kuna kaks liiget kutsuti kordamööda vallakohtu esimeeste seast.⁵⁾

1889. a. seaduse järgi vallakohtu jaoskonna moodustas üks ehk mitu valda ja mõisa, mille talumaadest vald oli asutatud.

Vallakohtu jaoskondade arvu ja piirid igas maakonnas määras kindlaks vastav rahukogu, kusjuures kohtujaoskondade mees-

¹⁾ Saabumise ülevaade A. Tobien — „Die Agrargesetzgebung Livlands im 19. Jahrhundert“, II B.; tekst II. VSTK XLI, I osa, nr. 43034.

²⁾ Vallakohtu protokollide allakirjutatud märkusist nähtub, et vallakohtu otsuste peale vähe kaevati edasi.

³⁾ Tekst III. VSTK IX, nr. 6188.

⁴⁾ Sellest ajast algab kohtute venestamine Baltimail.

⁵⁾ 1889. a. K. S. §§ 27, 29.

hingede arv ei võinud olla alla tuhande ja mitte üle kahe tuhande ning kaugemate asulate kaugus kohtu asukohast üle 12 versta.

Vallakohus 1889. a. seaduse järgi koosnes kohtu esimehest, liikmetest ja nende kandidaatidest. Kohtumeeste ja kandidaatide arvu määras kindlaks vallavolikogu või ühendatud volikogude koosolek, kui kohtujaoskonnas oli mitu valda. Kohtumehi pidi vähemalt neli olema. Ühendatud volikogude koosolek määras kindlaks ka igast vallast valitavate kohtumeeste arvu. Kohtumehed ja kandidaadid valiti kinnisel hääletusel valla täiskogu poolt kolme aasta peale vallakogukonna liikmete seast, kes 25. a. vanad, ristiisku ja kes kohalikus keeles oskasid lugeda ja kirjutada. Vallakohtu liikmed valisid endi seast kolme aasta peale kohtuesimehe, kelleks võis saada ainult talukoha pärisomanik või selle rentnik. Valitud kohtumehed kinnitati ametisse vastava rahukogu poolt. Protokollide kirjutamine ja üldse vallakohtu kirjalik asjaajamine pandi vallakirjutaja peale.

Kohtuistungid peeti vallamajas, üks kord nädalas, päevadel, mis määrati vallakohtu poolt igal aastal detsembrikuus eelseisva aasta peale ette.

Vallakohtule allusid tsiviilasjus 1889. a. seaduse järgi: 1) nõudeasjad vallasvara, kohustiste ja lepingute üle hinnaga kuni 100 rublani, 2) kahjutasunõuded kuni 100 rublani ja 3) valla piirides rikutud valduse- ja servituudiõiguse endistamine. Peale selle pärandus- ja hooldamisasjad. Kriminaalasjust allusid vallakohtule vähemad süüteod: nagu avaliku korra- ja rahurikkumised, omavoli, auhaavamine, vähemad vargused, petmised j. t., mida karistati rahatrahviga või arestiga. Menetlus toimus avalikult ja suuliselt ning kohaliku rahva keeles. Edasikaebused vallakohtu otsuste peale anti ülem-talurahvakohtule.¹⁾

Tsiviilasjade arutamisel maksis täielik võistlusprintsip. Otsuse tegemisel olid aluseks tsiviilnormid maksvast talurahvaseadusest. Juhud, mille kohta seaduses puudus norm, otsustati kohapealsete ja üldiste riiklike seaduste ning üldtuntud kommete põhjal. Vallakohtu otsused nõuete asjus kuni 15 rublani olid lõplikud. Otsuste peale nõuete asjus, mille hind ületas 15 rubla või mis ei kuulunud rahalisele hindamisele, nagu rikutud valduse või servituudi kasutamise endistamine, oli võimalik edasi kaevata ülem-talurahvakohtule. Edastamise tähtaeg oli kaiks nädalat, arvates otsuse kuulutamise päevast.

1889. a. seadus määras kindla korra ka vallakohtu toime-tusele hoiu korras. Selle järgi vallakohus, kelle piirkonnas leidis pärandusvara, oli kohustatud võtma tarvitusele abinõusid selle hoidmiseks ja pidi kinnitama pärijaid pärimisõigustesse.

Menetlus kriminaalasjus erakaebuse põhjal toimus sarnaselt menetlusele tsiviilkorras. Avalike süütegude puhul vallakohus pidi oma liikmete kaudu toimetama ka eeluurlust enne asja aru-

¹⁾ Ülem-talurahvakohtute arv igas maakonnas oli määratud seadusega kindlaks.

tamisele võtmist. Kriminaalasjus vallakohtu otsus loeti lõplikuks, kui ta sisaldas karistusena rahalise trahvi mitte üle 5 rubla, ehk aresti mitte üle 3 öö-päeva, kui seejuures esildatud tsiviilnõue ei ulatunud üle 15 rubla. Edastamise kord kriminaalasjus oli samane kui tsiviilasjus. Edasikaebus, mis anti seaduslikul ajal, seistas täitmise.

Otsuse täitmise kohta tehti protokoll alla vastav märkus, mida kinnitas eesistuja oma allkirjaga.

1889. a. seadusega vallakohus vabanes mõisnike järelevalve alt ja anti ülem-talurahvakohtunike järelevalve alla, mille läbi vallakohus muutus oma tegevuses täiesti iseseisvaks ja sõltumatuks.

Vallakohtud 1889. a. seaduse alusel tegutsesid kuni Eesti Vabariigi algpäevini. Nende kohtulik tegevus lõpetati Eesti Aju-tise Valitsuse määrusega 1918. a. novembris (RT. 1 — 1918).

Tähendatud määruse teostamiseks antud Kohtuministri ring-kiri vallakohtute ja ülem-talurahvakohtute tegevuse lõpetamise asjus 1919 (RT. 4 — 1919) kirjutab ette: 1) Vallakohtud peavad lõpetama oma endisel alusel seisva tegevuse. 2) Kõik seni vallakohtute alla käivad nõude- ja süüteoasjad alluvad rahukohtunikele nende jaoks järgi. 3) Vallakohtu hoiuasjus tuleb järgmiselt toimetada: vallakohus jätkab ajutiselt, kui vaestelastekohus, senises koosseisus ja senisel alusel vallakohtu seaduse §§ 206—219, 242—275 ette-nähtud toimetusi, s. o. päranduse, vara alalhoidmise kui ka hoolekandmise ja eestkostmise asjade korraldamist. 4) Vallakohtud peavad kõik oma tsiviil- ja kriminaalasjad, välja arvatud aktid (p. 3), mis veel otsustamata, lõpetamata ehk täitmata, kohalikele rahukogudele kuni 1. märtsini 1919 ära tooma ja üle andma. Lõpetatud ja täidetud asjad kui ka arhiivid jäävad kuni uue sellekohase korralduseni vallakohtute juurde nende hoiu alla.

1918. a. Ajutise Valitsuse määrusega anti lõppakord vallakohtu kohtulikule tegevusele, mis ajast alates vallakohus tegutseb vaestelastekohtuna.

Koostu oma pika tegevusaja on vallakohus seisnud tihedas ühenduses rahvaga. Täites laialisi ülesandeid nii kohtu- kui ka administratiivalal, on ta kahtlemata Eesti rahva elu-olu korraldamiseks ja õigusliku arusaamise kasvatamiseks rahva seas palju kaasa aidanud.

Et rahvas üldiselt oma otsese kohtuasutisega oli rahul, teda oma kohtuasjade lahendamiseks pidas autoriteetseks, tõendab see, nagu juba eelpool märgitud, et vallakohtu otsuste peale võrdlemisi vähe kaevati edasi. Sedasama tõendab ka endine kihelkonnakohtunik G. von Glasenapp oma kirjutises¹⁾, kus ta märgib, et enamus vallakohtu otsustest, mille peale kihelkonnakohtule anti edasikaebused, olevat õieti tehtud ja vajaliselt põhistatud,

¹⁾ Die Einrichtung, praktische Tätigkeit und das moralische „Ansehen unserer Gerichte vor der Russifizierung“ (Beilage des Revaler Boten, Nr. 222, 30. IX. Nr. 224, 3. X 1925).

mis olevat kindel tõendus, et valla kohtumehed omasid tarvilise juriidilise arusaamise ja andumusega olid asja juures, milles nad aadlisoost kohtumõistjatest taha pole jäänud.

Kas vallakohus kui kohtuasutis uuesti kutsutakse ellu, on praegu teadmata, ja kas ta oleks tänapäeva elu nõuetele vastav, on vaieldav küsimus, kuid mineviku asutisena tuleb teda meie maarahva elu-olu korraldamisel kiitvalt hinnata.

Ilmastik ja kuritegevus.

Oskar Angelus

Küsimus, kas ilmastik avaldab mõju kuritegude toimepanemisele ning, jaataval korral, missugusel määral ja kuidas, on ammugi äratanud teadlaste-kriminalistide huvi. See on ühtlasi ka küsimus, mille teaduslik lahendamine on väga suure praktilise tähtsusega politseile ja kohtuvõimudele.

Inglise, eriti Londoni politseiametnikud teavad oma igapäevaste kogemuste najal juba ammu, et vargusi, samuti ka röövimisi ja tapmisi sünnib hoopis rohkem pimedal, udusel ja vihasel ajal, kui siis, kui paistab päike ja ilm on soe. Sellest ei saa muidugi veel järeldada, et udune ilm mõjutab kurjategijat, näiteks, varguse toimepanemisel. On selge, et kurjategijad kasutavad meeleldi neile soodsat ilma kuritegude toimepanemiseks, et vihasel ja pimedal ajal on kergem võõrast taskust võtta rahakott kui selgel päikese-paistelisel ilmal. Kui nüüd katsutakse kinnitada, et, näiteks, Londonis juhtub kõige rohkem kuritegusid novembri- ja detsembrikuudel ainult niiske, uduse, külma ja pimedaja tõttu, siis näib see vaade sarnasel kategoorilisel kujul olevat väär, kuid tükike tõtt peitub selles kahtlemata.

Ülesseatud küsimus ei ole, nagu juba tähendatud, uus ja kriminaal-psühholoogiliselt on sellel kahtlemata suur tähtsus. Et kuidagi küsimuse lahendamisele lähemale jõuda, tuleb appi võtta statistika ning vaadata, mida meile näitavad statistilised andmed.

Saksamaa kohta käivad statistilised andmed (ametlikud), mis käsitlevad kümne aasta jooksul toimepandud kuritegusid, näitavad, et tõesti on mingisugune ühendus toimepandud kuritegude ja ilma vahel on. Käsitledes kõne all olevat probleemi, tähendatakse statistiliste kokkuvõtete selgitamiseks muuseas, et peale individuaalsete põhjuste sellele nähte, et igal aastal teataval ajal mõnede kuritegude arv tunduvalt kasvab ja siis vähehaaval jälle kahaneb, on olemas veel teisi, ja siia kuuluvad kõigepealt aastaajad.

Ilmastiku mõju võib olla kahesugune: otsekohene ja kaudne. Otsekohene mõju seisab selles, et temperatuur ja õhu omadused mõjuvad inimeste meeleolule ja aitavad kaasa sellele, et kired lõk-kele löövad, resp. kustuvad (eriti peab seda tähendama suguelu ja seetõttu seksuaalkuritegude kohta). Ilmastiku mõju võib olla ka

kaudne: juhus kuritegusid toime panna on ühel kuul soodsam kui teisel; ilmastiku tõttu on inimesed talvekuudel raskemas seisukorras kui suvel ning võõra vara omandamine õitseb seetõttu just külmal ajal.

Seda arvesse võttes tuleb eeldada, et soojal ajal, mis inimesi ergutab ja ärritab nende närve, nende kuritegude arv tõuseb, mis on tingitud kirgede erutamisest ja mis on sihitud üksikute isikute vastu, teiste sõnadega, tõuseb vägivallast, ulakusest jne. tingitud kuritegude arv, tõuseb loomulikult ka seksuaalkuritegude arv. Selle vastu aga peaks loogiliselt konstateerida võima, et külmadel kuudel tõuseb niisuguste kuritegude arv, mille toimepanemise motiiviks on materiaalse kasu taotlemine, elu kitsikusest väljapääsemine.

Et see tõesti nii on, tõendab statistika. Saksamaal pannakse eeltoodud ametlikke statistilisi andmeid arvesse võttes, toime (arvud ei ole absoluutsed, vaid ainult võrdlevad; harvendatud trükiga märgitud kuul pannakse kõige rohkem toime vastavaid kuritegusid): a) vägistamisi: jaanuaris 64, veebruaris 66, märtsis 78, aprillis 103, mais 128, juunis 144, juulis 149 (s. o. üle kahe korra rohkem kui jaanuaris), augustis 130, septembris 108, oktoobris 90, novembris 98, detsembris 69 (see näide on klassiline ka seetõttu, et ta näitab, kuidas see kuritegude liik oleneb täpselt ilmastikust, vägistamiste arv kasvab järjekindlalt soojema ilma tulekuga ja kahaneb sama järjekindlalt külma tulekuga, ainult novembrikuu on jäänud mingsuguseks erandiks); b) sõnadega haavamisi: jaanuaris 83, veebruaris 89, märtsis 85, aprillis 93, mais 108, juunis 105, juulis 120, augustis 122, septembris 113, oktoobris 99, novembris 93, detsembris 80 (sellest näeme, kuidas külmema aja tulekuga rahunevad meeled); d) kergeid ja raskeid haavamisi (klambrites märgitud võrdlusarvud käivad raskete haavamiste kohta): jaanuaris 78 (75), veebruaris 80 (78), märtsis 79 (78), aprillis 95 (95), mais 108 (108), juunis 116 (113), juulis 124 (118), augustis 134 (133), septembris 121 (124), oktoobris 102 (106), novembris 88 (93), detsembris 74 (78), s. o. haavamisi tuleb ette samal augustikuul kõige rohkem, kus juhtub ka kõige rohkem sõnadega haavamisi (pärast sõnadega õiendamist hakatakse vastast parandama pusside ja kaigastega); e) surmamisi (Totschlag): jaanuaris 88, veebruaris 84, märtsis 100, aprillis 85, mais 110, juunis 116, juulis 119, augustis 116, septembris 110, oktoobris 106, novembris 93, detsembris 80; f) ametnikele vastuhakkamisi ja ähvardusi: jaanuaris 89, veebruaris 94, märtsis 89, aprillis 94, mais 97, juunis 104, juulis 109, augustis 117, septembris 112, oktoobris 104, novembris 99 ja detsembris 90.

Nagu need arvud näitavad, tõuseb teatud kuritegude arv soojal ajal ja väheneb siis alatasa ning jõuab kõige külmemal ajal — detsembris ja jaanuaris — miinimumini; need on kõik kuriteod, mis on enam-vähem tingitud kirgede erutamisest. Toodud statististel andmetel on praktiline väärtus eriti seetõttu, et nende koos-

tamisel on võetud arvesse pikem aeg, nimelt kümme aastat, mistõttu kaob nende juhuslik ilme.

Hoopis vastupidise pildi saame siis, kui vaatleme teise iseloomuga kuritegude arvu. Keskmiselt pandi Saksamaal toime: g) lihtvargusi: jaanuaris 113, veebruaris 115, märtsis 98, aprillis 85, mais 87, juunis 88, juulis 88, augustis 92, septembris 92, oktoobris 106, novembris 117, detsembris 121; h) murdvargusi: jaanuaris 102, veebruaris 107, märtsis 92, aprillis 89, mais 94, juunis 98, juulis 98, augustis 94, septembris 96, oktoobris 106, novembris 112, detsembris 111; i) röövimisi: jaanuaris 100, veebruaris 87, märtsis 78, aprillis 84, mais 94, juunis 98, juulis 99, augustis 106, septembris 84, oktoobris 120, novembris 132, detsembris 116; k) pettusi: jaanuaris 112, veebruaris 108, märtsis 95, aprillis 88, mais 92, juunis 92, juulis 92, augustis 93, septembris 90, oktoobris 88, novembris 102, detsembris 121; l) raiskamisi: jaanuaris 100, veebruaris 97, märtsis 94, aprillis 94, mais 98, juunis 100, juulis 103, augustis 101, septembris 98, oktoobris 104, novembris 105, detsembris 108; m) tapmisi (Mord): jaanuaris 102, veebruaris 98, märtsis 92, aprillis 88, mais 110, juunis 110, juulis 95, augustis 97, septembris 106, oktoobris 90, novembris 120 ja detsembris 95.

Eeltoodud arvud näitavad, et kõiksugused kuriteod, mis on ühenduses võõra vara omandamisega, kasvavad külmal ajal: neid pannakse kõige enam toime detsembrikuul, kusjuures juba oktoobri- ja novembrikuud näitavad tähelepanavat tõusu; sellega on ka seletatav see asjaolu, et kuritegude arv üldse on kõige suurem oktoobri- ja novembrikuudel, olgugi et paljude kuritegude arvu maksimum langeb suvekuudele.

Erilist tähelepanu väärivad üldises kuritegude loetelus kaks kuritegude liiki, nimelt laste tapmine ja süütamine, ja seda alljärgnevatel põhjustel. Laste tapmiste kohta näitab Saksamaa statistika järgmist pilti: jaanuaris 89, veebruaris 127, märtsis 127, aprillis 121, mais 118, juunis 102, juulis 95, augustis 80, septembris 91, oktoobris 86, novembris 82, detsembris 87. Nii-suguste võrdlevate arvude vahekorda põhjendab dr. Erich Wulffen („Psychologie des Verbrechers“ I Bd.) sellega, et tapmisi pannakse enamaltjaolt toime väljaspool abielu sündinud laste kohta (abielust sündinud laste tapmine on väga haruldaseks nähteks); üldine statistika aga näitab, et Saksamaal sünnib lapsi väljaspool abielu kõige enam veebruarikuus (kontseptsioon juuni- ja juulikuudel, s. o. kõige soojemal ajal); tähendab, ka siin etendab suurt osa ilm, ja laste tapmise kohta toodud statistilised andmed on kooskõlas eelpooltoodud arvudega kuritegevuse kohta suvekuudel.

Mis puutub süütamisse, siis näitab statistika järgmist: jaanuaris 81, veebruaris 93, märtsis 86, aprillis 113, mais 111, juunis 100, juulis 84, augustis 108, septembris 123, oktoobris 114, novembris 110, detsembris 78. Nähet, et süütamiste juhtumite arv on kõige suurem septembris, võib seletada ühelt poolt sellega, et

suur osa süütamisi pannakse toime kättemaksu tuhinas ja et kõige magusam kättemaksmise aeg on siis, kui kallil naabril on küünid ja aidad vilja ja muud kraami täis. Teiselt poolt kinnitatakse hooned ja vili tule vastu muidugi ikka alles pärast lõikust. Et aga mitte liiga kaua oodata igatsetud preemia väljamaksmisele, pannakse tuli otsa nii pea, kui vili on korjatud ja salve pandud. Huvitav on tähele panna just sarnaste süütamiste juures, et need, kes kuritahtliku eesmärgiga oma vilja ja hooned kindlustavad tule vastu, ei suuda kunagi kaua oodata raha saamiseni; tihti sunnib sarnasele kuriteole raha puudus, mistõttu ei saa oodata pikemat aega.

Lõpetades ülevaate Saksamaa kohta, võiks veel mainida, et keelatud mängude mängimine igasugustes „klubides“, nagu neid tekkis väga palju pärast maailmasõja lõppu kõigis suuremais saksalinnades, pakub sama pilti nagu petmisedki, mida õieti võis ette arvata: kõige enam on politsei poolt tabatud valemängijaid, samuti ka keelatud hasartmängude mängijaid novembri- ja detsembrikuudel; igasuguseid „klubisid“, mis tegelesid peamiselt hasartmängude alal, likvideeriti kõige enam jaanuari- ja veebruarikuul. Neid andmeid tuleb siiski võtta ettevaatusega: on selge, et hasartmängijad (ja muidugi ka nende alalised seltsilised — valemängijad) tegelevad peamiselt talvel; nende tegevuseväljaks on suurlinnad, nende ohvreiks harilikult jõukamad inimesed; jõukad inimesed suvekuudel ei armasta linnas olla, mistõttu ka elukutselised kaardimängijad ei armasta suveaega, nagu teavad kõnelda asjatundjad, sest sissetulekud suvituskohdades olevat ikkagi võrdlemisi väikesed, selle vastu olevat aga väljaminekud suured (tuleb viibida kogu aeg kõigi silme all, ei saa kaduda nagu suurlinnas teadmatusse), suurem olevat ka riisiko.

Umbes samalaadilisi uurimisi nagu Saksamaal on toimetatud ka Austrias, kus seda tegi Herz üldiselt samade tulemustega, nagu meie neid nägime Saksamaa kohta. Üksikute arvude toomine viiks väga kaugele, seda enam, et nad palju ei muuda eelpooltoodud pilte. Üldiselt olgu vaid tähendatud, et vahe, mida meile arvud näitavad, seisab ainult selles, et varguste ja teiste sarnaste kuritegude arv, mis on toimitud võõra vara vastu, on Austrias kõige suurem jaanuarikuus ja mitte detsembris nagu Saksamaal. See muidugi ei muuda üldpilti. Kõlblusvastaste kuritegude arvu kulminatsioonipunkt langeb Austrias augusti- ja septembrikuule, mitte nagu Saksamaal juuni- ja juulikuule. Sõnadega haavamised, omavoli, kakelused, haavamised jne. näitavad täpselt sama pilti nagu Saksamaalgi, s. o. kõige enam juhtub neid augusti- ja septembrikuul.

Eriliselt on mitme teadlase poolt uuritud küsimust, missugust mõju avaldab ilmastik kõlblusvastastele kuritegudele. Prantsusmaa kohta on seda küsimust põhjalikult uurinud ja selgitanud Ferri („Das Verbrechen in seiner Abhängigkeit von dem jährlichen Temperaturwechsel“), kes võrdlustabeli seadis kokku 43 aasta

kohta (1827—1869). See tabel näitab kõlblusvastaste kuritegude kohta Prantsusmaal järgmist (klambrates on arvud kõlblusvastaste kuritegude kohta laste vastu; arvud on absoluutsed, mitte suhtelised nagu Saksamaa kohta toodud arvud): jaanuaris pandi sarnaseid kuritegusid toime 584 (1106), veebruaris — 563 (1041), märtsis — 648 (1366), aprillis — 608 (1700), mais — 904 (2175), j u u n i s 1043 (2585), juulis 860 (2459), augustis 794 (2208), septembris 653 (1773), oktoobris 532 (1447), novembris 514 (983), detsembris 534 (939).

Aschaffenburg („Das Verbrechen nud seine Bekämpfung“), Hans Gross („Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik“ Bd. 12, 370) ja dr. Erich Wulffen („Der Sexualverbrecher“) jõuavad samadele tulemustele ja samale otsusele nagu Ferri'gi, s. o. et suguline elevus kevadel tõuseb, suvekuudel, eriti juulis ja augustis, jõuab haripunkti ja siis aegamööda langeb. Sellega on siis seletatav, et iga liiki kõlblusvastaste kuritegude arv alates märtsikuust tõuseb kuni juuli- ja augustikuuni; see nähe on üldine Prantsusmaa, Saksamaa ja Austria kohta. Arvatakse tihti, et suvekuudel on rohkem juhust kõlblusvastaste kuritegude toimepanemiseks ja seda seepärast, et suvel võib vabalt liikuda ja olla värske õhu käes, et suvel teiste sõnadega ei tee ruumide küsimus muret. Sellele vastavad paljud autorid, nagu mainitud dr. E. Wulffen (ibid.) ja teised, ja toovad andmeid, mis näitavad, et kõnesolevaid kuritegusid pannakse suvel hoopis rohkem toime kinnistes ruumides kui lageda taeva all, teiste sõnadega, ruumide küsimus ei etenda siin mingit osa, siin on tähtis kõigepealt ilma mõju.

Eesti kohta meil praegu kahjuks üldisi andmeid pole käepärast, küll on mul aga andmeid 1924. a. toimepandud kuritegude kohta (kriminaalpolitsei juurdlused pluss välispolitsei poolt kriminaalpolitseile üleantud toimetused). Need vähesed andmed pakuvad vägagi huvitavat pilti (ja meil pole põhjust selles kahelda, et kümne aasta arvud ei muuda palju seda pilti). 1924. aastal pandi meil liht- ja taskuvargusi toime: jaanuaris 602, veebruaris 594, märtsis 569, aprillis 544, mais 565, juunis 505, juulis 684, augustis 733, septembris 818, oktoobris 835, novembris 780 ja detsembris 648. Ka meil kahaneb varguste arv suvekuudel ja jõuab haripunkti pimedaja külma aja saabumisel, et siis vähehaaval jälle langeda. Laste tapmisi on meil toime pandud sama aja jooksul: jaanuaris 4, veebruaris 4, märtsis 8, aprillis 5, mais 4, juunis 5, juulis 1, augustis 2, septembris 4, oktoobris 3, novembris 2 ja detsembris 2. Suguvilja hävitamisi juhtus jaanuaris 10, veebruaris 15, märtsis 6, aprillis 4, mais 7, juunis 5, juulis 14, augustis 6, septembris 7, oktoobris 4, novembris 3 ja detsembris 2. Ka nende kuritegude kohta näeme sama pilti nagu Kesk-Euroopaski, kuritegude tähtsamad kuud lähevad täpselt kokku: veebruar ja märts on nii meil kui Saksamaal ja Austrias kardetavateks kuudeks kõnesolevate kuritegude mõttes. Võtame edasi süütamised; meie saame

nende kohta 1924. aastal järgmise pildi: jaanuaris 7, veebruaris 6, märtsis 6, aprillis 7, mais 14, juunis 12, juulis 22, augustis 16, septembris 24, oktoobris 20, novembris 19 ja detsembris 18. Jällegi kordub septembrikuu, mis on esikohal ka Kesk-Euroopas. Riisumised, röövimised ja murdvargused näitavad samuti Saksamaal ja Austrias samast pilti. Riisumisi toimetati meil 1924. a. jooksul: jaanuaris 1, veebruaris 5, märtsis 2, aprillis 5, mais 4, juunis 4, juulis 7, augustis 10, septembris 7, oktoobris 12, novembris 5, detsembris 15. Röövimisi oli: jaanuaris 9, veebruaris 5, märtsis 8, aprillis 6, mais 13, juunis 11, juulis 3, augustis 5, septembris 3, oktoobris 4, novembris 10, detsembris 15. Murdvargusi pandi toime: jaanuaris 54, veebruaris 52, märtsis 34, aprillis 42, mais 60, juunis 42, juulis 36, augustis 40, septembris 60, oktoobris 92, novembris 68, detsembris 50. Üldse pannakse meil kõige enam kuritegusid toime oktoobrikuul (nagu Kesk-Euroopaski!) ja kõige vähem juunikuul.

Võttes kokku kõiki neid andmeid, peab jõudma otsusele, et ilmastik avaldab mõju kuritegevusele. Muidugi eeltoodud arvud pole täpsed, sest kõik juhtumid ei ulatu terves maailmas politsei- ja kohtuvõimudeni (eriti sarnased kuriteod nagu väigstamised, vargused, mis sugulaste või heade tuttavate poolt on pandud toime), kuid siiski ei saa nimetada juhuseks seda, et Prantsusmaal just samal kuul pannakse toime kõige enam vargusi ja lapsetapmisi nagu Eestiski, ja et haavamiste, omavoli ja kakeluste võrdlev tabel näitab Austria kohta samasugust pilti nagu Saksamaa kohta.

Hoopis iseküsimus on muidugi, missuguseid järeldusi võib kõigest sellest teha ja missuguseid järeldusi peaks tegema. Soo- tuks iseasi on see, kas võib, näiteks, ilmastiku mõju arvesse võtta kuritegude arutamisel kohtus, nagu seda on mitmed teadlased soovitanud. Sellepärast ei ole asi, minu arvates, veel kaugeltki küps; küsimust on küll uuritud, kuid kaugeltki mitte sarnase tulemusega, et saaks võtta kindlat seisukohta. Muidugi on võimalik, et kord saab ka ilma mõju arvesse võtta kurjategijate karistuse määramisel, nagu võetakse arvesse isiku psüühilisi omadusi, mis on alles uuema aja saavutus. Kuid kordan, praeguse teaduse arenemise juures, meie praeguste teadmiste juures ilma mõju suhtes inimese elule, eriti aga inimesele kuritegude toimepanemisel, ei saa mõeldagi küsimuse lahendamisele ükskõik millises suunas.

Välisriikide välispolitsei tegevusest.

L. Puusild

Meie elame rahutul ajal: terves maailmas on tekkinud käär- rimisi ja ühes nendega rahutusi, kokkupõrkeid ametivõimude ja kodanikkude vahel, mis tihti lõpevad sõjariistade tarvitamisega ja seetõttu inimohvritega.

Maksva korra alalhoidjana ja korrariikumiste vastu võitle-

jana peab politsei, eeskätt välispolitsei kandma nende kokkupõrgete raskusi. Et need sugugi pole väikesed, näitavad meile järgmised andmed, mis käivad ainult möödunud aasta kahe viimase kuu kohta (november ja detsember), kusjuures on võetud arvesse ainult üksikud riigid (Rumeenia, Hispaania, Türgi, Palestiina ja Ameerika Ühendriigid), kus tähendatud kuudel välispolitseil tuli eriliselt palju teotseda. Välja on jäänud üksikud riigid, nagu Austria, kus välispolitseil samal ajal tuli samuti palju tööd teha, mille kohta aga kahjuks puuduvad lähemad andmed.

Rumeenias puhkesid suuremad rahutused ühenduses parlamendi valimistega läinud aasta lõpul. Eriti kardetavateks kujunesid rahutused novembrikuu lõpul pealinnas, Bukarestis, siis veel Kišinevis ja Jassas. Neis linnades korraldas n. nim. raudse kaardiväe organisatsioon meelevaldusi ja rongkäike, mis ähvardasid võtta kardetava pöörde. Mundrikandjale politseile ja sandarmitele anti käsk takistada demonstratsioone ja äärmisel korral ajada laiali. Varstigi läks asi kokkupõrgeteni. 27. novembril tungisid raudse kaardiväe poolehoidjad politsei kallale, esialgu ainult kivide ja kaigastega, hiljem aga relvadega. Politseil tuli abi paluda ja kohale kutsuda sandarmiväe reservid. Viimased seadsid lõpuks ühes politseiga jälle rahu jalule, võideldes kohati tääkide ja laskeriistadega. Nende kokkupõrgete ajal sai surma kaheksa inimest, haavatuid oli õige palju, viimaste seas ka rida politseiametnikke. Niisuguste sündmuste kordumise ärahoidmiseks suleti detsembri alul raudse kaardiväe organisatsioon valitsuse poolt.

Veidi hiljem algasid rahutused Rumeenia teises osas. Seal olid rahutuste põhjused sootuks teised. Nimelt tungisid bulgaarlased — arvatavasti Rumeenia oma kodanikud — Makedoonia kolonistide taludesse, süütasid viimased põlema, rüüstasid ja viisid ära, mis kätte said, ja kadusid jälle. Siin ja seal terroriseeriti elanikke; kõik see sündis maa-alal, mille Bulgaaria pidi andma Rumeeniale maailmasõja tagajärjel. Esialgu katsuti asja likvideerida kohalike politseijõududega, kusjuures hulk inimesi sai surma ja haavata. Kuna aga kohalikud jõud osutusid liig nõrgaks, kutsuti appi sandarmivägi, kes pidi rüüstajate ja süütajate pidama lahinguid, et neist jagu saada. Kõneldakse, et selles Euroopa nurgas olevat puhkenud 1. a. detsembrikuul partisanisõda, mida alles suurte jõudude kohaletoomisega olevat suudetud likvideerida. Kuna Bulgaaria ja Rumeenia valitsuste vahel valitsesid suured lahkavused nende rahutuste tekitajate suhtes, otsustas Rumeenia valitsus kõvendada Bulgaaria piiril valvet, seega kriipsutades alla oma vaadet, mille järgi süüdlasi tuli otsida Bulgaariast ja mitte Rumeeniast, nagu tõendasid bulgaarlased. Kahtlemata õige on, et Bulgaaria-Rumeenia praegune piir tekitab palju rahulolematust bulgaarlaste seas ja et need piiriolud anna-

vad ka tulevikus veel Rumeenia politseile palju tööd ja sünnitavad talle tõsist peavalu.

Hispaania kuulub praegu ühes Austriaga rahutumate Euroopa riikide hulka. Selleks on muidugi palju põhjusi. Üheks põhjuseks on kahtlemata hispaanlaste rahutu veri, mis sunnib Lõuna-Ameerika rahvaid, kelles voolab teatavasti palju hispaanlaste verd, alatasa tegema revolutsioone, mis sunnib ka hispaanlasi mässukatsete abil otsima parandust ja väljapääsu rasket majanduslikust olukorrast. Õieti on Hispaanias pärast revolutsiooni, mille tagajärjel sunniti kuningas maalt lahkuma, üks mässukatse järgnenud teisele, kusjuures nende katsete toimepanijaiks on olnud nii äärmised parempoolsed kui ka äärmised pahempoolsed. Kannatajaks aga on igal juhul olnud politsei, keda teiste Euroopa riikide ametivennad praegusel ajal küll ei või kadestada. 19. novembril l. a. toimusid Hispaanias, nagu teada, parlamendi valimised, mille tagajärjeks oli parempoolsete suur võit. Kohe pärast valimiste tulemuste teatavakssaamist algas suur kommunistlik-anarhistlik mäss, mis lõpuks laienes üle terve Hispaania. Kõikjal pandi toime rüüstamisi, süütamisi, sabotaaže; raudteeliinide rikkumised, atentaadid, majade õhkulaskmised olid päevakorral; elektrijaamade, veevärgi ja telefonijaamade ametnikud ja töölised panid toime sabotaažiakte ja lõpuks kutsuti töölisi üles streikima. On selge, et seda olukorda kasutasid ka kõik sugused tumedad jõud, kelle sihiks oli vaid võõra vara omandamine üldiste segaduste ajal, kellel polnud aimugi poliitilistest võitluse sihtidest ning tahetki neist midagi teada. Riisumiste, röövimiste, varguste ja murdvarguste arv kasvas kohutavalt, ning üldisest julgeolekust ei saadud kõneledagi. Siis kuulutas valitsus välja kaitse seisukorra, ja terve Hispaania politsei seati häirevalmis. Algas süstemaatiline mässu pooldajate ja õhujate võitlus politsei vastu. Paljudes maakohtades võeti politsei ametnikud vangi, mis seda kergem oli teostada, et seal pidi mõni üksik ametnik tegutsema mõne sajaliikmelise või isegi suurema-arvulise mässajate salga vastu. Politseinikelt võeti relvad käest, neid asetati paremal juhul kohaliku vanglasse, halvemal aga tapeti neid. Võitlus politsei ja mässajate vahel võttis lõpuks väga tõsise ilme, nii et novembrikuu lõpul tuli politseile appi saata juba kaitseväge. Alles sõjaliste abijõudude kaasabil läks korda pikkamisi mässu maha suruda. 10. detsembril l. a. tuli pööre ja valitsuse võimud said jälle seisukorra peremeheks. Kui palju see mäss lõpuks nõudis ohvreid, pole muidugi täpselt teada: mässajad koristasid pärast kokkupõrkeid ametivõimudega oma kaasvõitlejate laibad ja toimetasid ära haavatud. Kindel on, et surma sai 220 inimest ja haavata 700, kuid need on, nagu tähendatud, ainult kindlad andmed ja ei näita arvatavasti kaugeltki õiget pilti. Tapetute ja haavatute seas oli väga palju politsei ametnikke, eriti sandarmiväe (n. nim. Guardia Civil) koosseisust.

T ü r g i s pole politseil küll tulnud tegemist teha poliitiliste väljaastumiste likvideerimisega, selle eest aga on seal alalisi kokkupõrkeid röövsalkadega, kelle tegevust soodustab maa-ala, piiratud elanike arv, maaelanike vilets majanduslik olukord ja lõpuks nii öelda traditsioon. Türgis on alati tegutsenud röövsalgad ja isegi praegusel Türki valitsejal ei lähe arvatavasti niipea korda neid salku juurteni hävitada, kuigi selleks tehakse suuri jõupingutusi. Kardetakse röövsalgaks, mis l. a. lõpul likvideeriti, osutus 14-liikmeliseks; see tegutses pikemat aega Diarbekiri ümbruses. Salga likvideerimiseks saadeti välja tugevad sandarmiväeosad, kes piirasid röövleid kahest küljest. Küla, kus röövolid peatusid, pakkus viimastele head kaitset, kuid ei suutnud neid päästa. Röövleid sunniti põgenema ühest talust teise, nii et nad lõpuks olid ühes hoones koos. Algas korrapärane lahing, mis kestis üle 24 tunni; selle aja jooksul tapeti kõik sissepiiratud röövolid, kusjuures sandarmitest sai surma viis ja haavata seitse ametnikku.

P a l e s t i i n a s tekkisid l. a. detsembris rahutused ühenduses juutide sisserändamise piiramisega. Nagu teada, pole juutide küsimus Palestiinas sugugi lihtne ja selle lahendamine on eriti Inglismaad asetanud raske probleemi ette. Ühelt poolt lubati maailmasõja päevil juutidele asutada uut kodumaad nende endisel kodumaal Palestiinas, ja teiselt poolt protesteerivad Palestiina pärismaalased, araablased, juutide sissevoolu vastu, sest see kitsendab nende elutingimusi. Sellel pinnal on Palestiinas juba varemgi olnud rahutusi. L. a. detsembrikuu rahutuste iseärasuseks on see, et need olid sihitud inglaste vastu, kuna varem kokkupõrked sündisid alati juutide ja araablaste vahel. Juudi revisjonistid protesteerisid inglaste ees juutide sisserändamisele tehtud kitsenduste pärast, mille tagajärjel juutide juurdevool väljastpoolt pandi seisma. Kuna protestid üksi ei annud tagajärgi, algasid avalikud meelevaldused ja demonstratsioonid, võitlus viidi nagu mujalgi maailmas tänavaile. Politsei astus vahele ja demonstratsioonid hakati takistama. Kui politsei hakkas 9. detsembril l. a. laiali ajama demonstrante, neilt lippe, transparente ja plakateid ara võttes, tungisid juudid politseile kividega kallale. Selle tagajärjeks oli rüüselmine, millest kujunes tõsisem kokkupõrge politsei ja demonstrantide vahel, kusjuures sai mõni inimene surma ja haavata (raskel kujul) seitse politseinikku ja kaksteist juuti. Asi oli kujunemas tõsiseks tänavlahinguks, kuid siis paluti kaitseväge abi. Jaffast toodi kohale (rahutused leidsid aset Jerusaalemmas) kaitseväge ühes soomusautodega, kes siis kiiresti likvideeris korratused.

A m e e r i k a Ü h e n d r i i g e s sündis l. a. lõpul valitsusvõimudele muret farmerite streik, mis leidis aset novembrikuu alul ja mille keskuseks olid viis läänepoolset osariiki. Farmerite olukord Ühendriiges muutus pärast maailmasõda aina kriitilise-

maks, nagu maaharijate olukord üldse terves maailmas. Turgude puudusele ja üleproduktsoonile tulid lisaks suured võlad, sest laene anti omal ajal farmeritele lahel käel, mille tasumine aga hakkas käima üle jõu. Selle tagajärjel hakati müüma oksjonitel maaharijate põllutööriistu, loomi ja kohti. Farmerid nõudsid põllusaaduste hindade tõstmist ja, et seda läbi viia, alustati lõpuks streiki, mille tulemuseks olid rohkearvulised verised kokkupõrked politsei ja farmerite vahel. Viimased asetasid maanteedele streigipostid, kelle ülesandeks oli selle järele valvata, et maanteed kaudu ei veetaks toiduaineid linnadesse ja raudteejaamadesse. Kui streikijate kätte sattusid toiduainete voo, tungiti neile kallale, kusjuures toiduaineid loobiti maanteele või hävitati neid teisel teel. Mitmel puhul tungiti isegi raudteede kallale, tekitades seega suurt hädaohtu üldisele heakorrale. Mitmes osariigis pandi kuberneride poolt maksuma piiramiseseisukord. Kuna aga kalalätungid ei lõppenud ja läbirääkimised ametivõimude ja farmerite vahel ei annud mingisuguseid positiivseid tulemusi, otsustas valitsus energiliselt tegutsema hakata. Streigi piirkonda saadeti peale politsei veel rahvusmiilits korra uuesti jaluseadmiseks. Seejuures tuli ette hulk kokkupõrkeid ametivõimude ja streikijate vahel, kusjuures hulk inimesi sai surma ja haavata nii politseinike kui ka streikijate seast. Täpsed arvud surmasaanute ja haavatute kohta puuduvad. Ühendriikide lehed ei toonud isegi umbkaudseid arvuks; et need aga väikesed ei saanud olla, peaks tõendama üksi see asjaolu, et miilitsa abivägi, mis saadeti politseile toetuseks, oli 50 tuhat meest suur.

Austini linnas Minnesota osariigis puhkes 14. novembril l. a. tööliste streik, mis võeti ette töötasu suurendamise otstarbel. Töölisel vallutasid kohaliku politsei poolt kaitstud lihakonservide vabrik, võtsid politseilt ära sõjariistad, rikkusid külmutusruumid, lõhkusid vabriku sisseseade ja kindlustasid ennast vabrikus. Kuigi tööliste arv polnud suur (500 mehe ümber), suutsid nad edukalt tegutseda, olles hästi organiseeritud ja relvastatud. Kohalikule politseile saadeti appi värsked politseijõud. Esimene pealetung vabrikule pisargaaside abil ebaõnnestus. Kuna vaja oli kiiresti tegutseda, sest vabrikus asusid suured lihatagavarad, mis ähvardasid halvaks minna külmutusseadeldiste rikkumise tõttu, otsustas Minnesota osariigi kuberner politseile appi saata rahvusmiilitsa nelja kompanii suuruses (umbes viissada meest). Kuulipildujate abil tungiti kindlustatud vabrikusse ja sunniti streikijaid alla andma. See streik maksis elu 12 inimesele, kusjuures haavata sai 38 isikut; nii surnute kui haavatute seas leidis ka politseinikke.

Novembri- ja detsembrikuude jooksul pandi mitmes Ühendriikide linnas toime lintšimisi, mis on alati olnud iseloomustavaks nähteks Ameerika Ühendriigile, kus teatavasti vaen valgete ja neegrite vahel on erilisel suur. Omakohut mõisteti kõigil kor-

dadeld neegrite kallal, keda mass süüdistas ühes või teises kuri-
töös, keda vägivallaga tassiti välja vanglatest ja võeti üle täna-
vatel politseinikelt. Sarnastel puhkudel tekkisid paljud kokku-
põrked politseiametnike ja kodanike vahel, kusjuures politseil
tuli isegi sõjaväe abi paluda. Paljudes linnades saadi ainult ühise
jõuga pisargaasi jalaskeriistade tarvituselevõtmise abil rahu-
tustest jagu, kus surma ja haavata sai nii politseinikke kui ka
kodanikke.

Ärritav gaas politsei teenistuses.

R. Tasa

Paljudes riikides on politsei võtnud tarvitusele ärritava gaasi,
kui on tegemist korda ähvardavate kogunemistega, demonstratsioonidega
jne., mis iseendast pole omandanud nii kardetavat iseloomu,
et tuleks tarvitusele võtta sõjariistu, eriti laskeriistu, kuid massi
laialisaatmine aga on vajaline just suuremate kokkupõrgete, suure-
mate rahutuste ja korrariikkumiste ärahoidmiseks. Varemadel ae-
gadel kutsuti säärastel kordadel appi tuletõrje, mõnelpool tehakse
seda praegugi. Kuid tuletõrje abi on teataval määral ebasoovitav
ja ebaotstarbekohane. *Kõigepealt ei kuulu tuletõrje ülesannetes*
inimesi veega märjaks pritsida, tal on sootuks teised ülesanded,
mida tuleb eriti meeles pidada veel seetõttu, et rahututel aegadel
võivad korrariikkumised ootamatult võtta tõsise pöörde, selle taga-
järgel võivad tekkida tulikahjud ja teised õnnetused, kus tuletõrje
abi on hädavajaline; kui aga tuletõrje on parajasti kibedasti ametis
puht-politseiliste ülesannete täitmisega, s. o. demonstrantide laiali-
ajamisega, ei saa ta asuda sellele tööle, mis on tema otseseks üles-
andeks. Ja edasi võib tuletõrje politseilisi ülesandeid täites selle all
kannatada: tema üksikud liikmed võivad neile kallaletungimise pu-
hul massi poolt tervise või isegi elu kaotada, tuletõrje riistad (voo-
likud eriti) võivad rikutud saada jne.

Ärritava gaasi tarvitamine politsei poolt on eeltoodud põhjus-
tel kahtlemata soovitamam ja otstarbekohasem kui tuletõrje abi.
Gaasi tarvitamine nõuab oskust ja — mis sama tähtis — kindlat or-
ganiseerimist. Kui politsei pole tuttav selle tarvitamisega, pole sel-
leks õpetatud ja organiseeritud, ei aita ärritav gaas iseendast mi-
dagi.

Mõnes riigis, näiteks Saksamaal, on ärritav gaas juba ammu
võetud tarvitusele, kuid mitte tänavarahutuste likvideerimiseks, vaid
teisteks, väiksemateks politseilisteks ülesanneteks. Tänavarahutuste
puhul figureerib Saksamaal ikka vaid relv, kuigi arvatakse tulevi-
kus, kui selleks peaks tekkima tarvidus, läbi saada ka ärritava gaa-
siga, mis teadupärast ei surma ega haava inimesi, üldse ei avalda
halba mõju ega halbu tagajärgi, mis aga sunnib inimesi laiali jook-
sma, et pääseda tema mõju alt. Saksamaal tarvitati seni ärritavaid

gaase, nagu tähendatud, ainult erandjuhtudel, kus oli tegemist vaid ühe või paari isikuga. Nii sundis politsei mõnikord ärritava gaasi abil alistuma kurjategijat, kes viibis kindlustatud ruumis ja ähvardas maha lasta lähenevat ametnikku. Ka vaimuhaigete taltsutamiseks on tarvitatud ärritavat gaasi. Need ja sarnased juhud aga on enamasti leidnud aset kinnistes ruumides, vabas õhus Saksa politsei pole seni tarvitanud ärritavaid gaase. Küll aga on seda tehtud Ameerika Ühendriiges, kus politseil on laialdased kogemused ärritava gaasi käsitlemisel.

Üksikutes Ühendriikide osades on ärritava gaasi tarvitamine määratud kindlaks politsei poolt täpsete reeglitega. Kõige eeskujulisemalt on asi organiseeritud Illinoisi osariigis, mistõttu pole huvitusest seda küsimust valgustada nii, nagu see on lahendatud tähendatud Ühendriikide osas.

Kõigepealt tuleb Illinoisi osariigi kohta tähendada, et seal tegutseb ärritava gaasi abil rahututel aegadel esijoones n. nim. rahvuslik kaardivägi, s. o. kaitseväeline politsei. Kuid see oluliselt ei muuda asja, sest vahe ärritava gaasiga tegutsemises kaitseväge politsei ja puht-politsei vahel seisab ainult organisatsioonis, õigemini tähendatud üksuste arvus, ühes on koosseis suurem ja teises väiksem.

Nagu Ühendriiges üldse, nii tegutseb ka Illinoisi osariigis kaitseväge politsei väga tihti puht-politseilisel alal. See on Ühendriikide iseäralduseks ja nähtavasti pärit neist aegadest, kui kolonistidel tuli iga päev sõidada pärismaalastega, kui karjapidaja või põlluharija oli ühtlasi ka politseinikuks, kohtunikuks ja sõduriks. Asjatundjad teavad kõnelda, et Illinoisi osariigis (ja mõistagi mitte ainult seal) kaitseväge politsei rahua ajal tarvitab 90 prots. oma teenistuse ajast politseiliste ülesannete täitmiseks, eeskätt rahutuste likvideerimiseks, demonstratsioonide kahjutuks tegemiseks jne. Võib olla, on see liialdatud, kuid kindel on, et kaitseväge politseid kasutatakse õige laialdaselt mittekaitseväeliste ülesannete täitmiseks.

On selge, et rahutuste likvideerimine on raske ülesanne, mis ei nõua ainult tehnilisi teadmisi, isiklikku vaprust ja sõjamehelist ettenägelikkust, vaid veel hoopis suuremal määral takti, instinkti, oskust olukorda ja inimesi hinnata, teadmisi masside hingeelust, poliitilist taipu ja teisi sarnaseid omadusi. Võib küll eksimatult öelda, et ebaõigel ajal kuulipildujate ja tankide väljatoomine tänavale võib anda sootuks teisi tagajärgi kui oodati: arvati massi kartma panna, näidates valitsusvõimu tugevust ja raudset tahet, tegelikult ärritati ainult inimesi, äratades neis viha ja kallaletungihimu. Mõnikord võib aga valitsusvõimu poolt ülesnäidatud pehmus tekitada mässutujuks olevas massis arvamust, nagu oleks võim selleks nõrk, et võtta midagi ette ja kardaks tõsisemaid samme astuda. Niisugune ebasoodsal ajal ülesnäidatud pehmus võib anda hirmsaid tagajärgi, võib lõpptulemusena anda hoopis rohkem ohvreid kui kindel väljastumine algusest peale.

Sarnaseid väga tähtsaid momente arvestavad ameeriklased, vastavad organid ja nende juhid on selleks koolitatud, et taibata, kuidas nimelt tegutseda antud silmapilgul. Minnes välja sarnastest kaalutlustest, võeti tarvitusele ka ärritav gaas, mis ei surma kedagi ega jäta kellegi tervisele jäädavaid jälgi. Ameeriklased on asunud põhimõttele, et igasugused rahutused ja valitsusvõimule vastupanud tuleb kiiresti likvideerida, kusjuures sünnitades nii vähe materiaalselt kahju kui võimalik ja hoides inimeste elu. Ärritava gaasi vastu ei saa midagi ette võtta: inimesed peavad laiali minema ja kõik see sünnib verevalamiseta, ilma et tegevusse astuksid püstolid, püssid ja kuulipildujad.

Kaitseväge politsei igas korpuses leidub eriosi, mis koosnevad meestest, kes oskavad ärritava gaasiga ümber käia, kes selleks on saanud tarvilise tehnilise õppuse. Need eriosad koosnevad allüksustest, mis omakorda koosnevad 8 mehest. Pooled neist on varustatud vintpüssidega, pooled töötavad gaasiga. Neid mehi valitakse nende seast, kelle kohta ollakse veendumisel, et nad on rahulikud ega torma seal, kus pole vaja tormata, et nad igapidi külmavereliselt täidavad oma ülesandeid. Need osad komplekteeritakse vabatahtlikest, kedagi ei sunnita nende osade teenistusse astuma, mis seda kergem, et alati leidub vabatahtlikke neisse gaasi-osadesse astumiseks. Õpetuse gaasiga käitlemises saavad need vabatahtlikud ühes teiste ainetega, nii et neid ei koormata üleliigselt. Püssidega varustatud sõdurid-politseinikud on määratud gaasidega teotsevate sõdurite-politseinikkude kaitseks, kusjuures ka „püssimehed“ peavad oskama gaasidega ümber käia, et tarbekorral gaasidega tegutsemise alal appi rutata „gaasimeestele“.

Hariliku salga käsutada on: 16 ärritava gaasi tõrvikut, 8 ärritava gaasi granaati, 8 ärritava gaasi kuuli püssidele ja 2 suitsutõrvikut.

Igas jalaväe rügemendis on oma gaasijagu, mille eesotsas seisab ohvitser ja mis jaguneb kolme salka. Igas salgas on kaks osa, mille eesotsas seisavad üks ohvitser ja üks seersant. Keskmiselt koosneb jagu seega 49 sõdurist. Jao kasutada on: 96 ärritava gaasi tõrvikut, 48 ärritava gaasi granaati, 48 ärritava gaasi kuuli püssidele ja 12 suitsutõrvikut.

Kahurväe ja pioneeride juures asub samuti üks sarnane gaasijagu, kaitseväge politseiosa juures asub üks gaasipolitsei salk.

Diviisis on kokku: 16 ohvitseri, 13 seersanti ja 36 salka.

Gaasiosadele on teotsemiseks antud täpsed instruksioonid, mille sissejuhatav osa kõlab järgmiselt: „Gaasiosade tegevus seisab kaitsevägeosade üksuste aitamises rahutuste puhul, mässuliste elementide ja rahvahulkade tegevuse kiires ja tagajärjerikkas paraliseerimises, ilma et sellega sünnitataks kahju inimeste elule ja tervisele, ja hulkade laialiajamises. Kui asutakse gaasipealetungile, hoiavad jalaväe osad massi vaos seni kuni gaasiosad asuvad massi ühele küljele kauguses 50 kuni 100 meetrit, kusjuures külje valik oleneb tuule suunast. Kohalejõudmisel katab gaasiosa massi

gaaside ja suitsuga ja hoiab massi gaasi ja suitsu all nii kaua, kui see on tarvilik.“

Kui gaasiosad on jõudnud kohale, nii seletatakse kokkuvõetult instruksioonis edasi, astub iga jagu iseseisvalt tegevusse. Jagu hargneb vastava käsu saamisel, ja iga mees asetab enda ette kolm ärritava gaasi tõrvikut nii, et nende vahe oleks 1 meetri ümber (meeste vahe üksteisest oleneb olukorrast, kohalesaadetud gaasiosa suurusest ja tegevuse intensiivsuse vajadusest). Siis süütavad mehed rippuvalt olukorrast kaks või kolm ärritava gaasi tõrvikut. Mida suurem on kaugus ja mida tugevam on tuul, seda rohkem tõrvikuid pannakse põlema. Iga grupi juures ja samuti terve rinde äärtel süüdatakse suitsutõrvikud. Suits näitab kõige paremini tuule suunda ja õhuosa, mis on kaetud gaasiga. Muidugi mõjub see kõik massile. Igaks juhuks hoitakse gaasitõrvikuid varuks, nii et häda korral igale mehele veel üks või kaks tõrvikut välja antakse.

!Gaasigranaate tarvitatakse harilikult siis, kui tahetakse inimesi, kes juba põgenemas, sundida veel kiiremini laiali minema. Samuti tarvitatakse neid granaate kinnistes ruumides, kus on vaja korda luua; õige sageli, näiteks, vanglates. Head mõju avaldavad granaadid väljas ka väikestele gruppidele, kes pole veel sattunud gaasi mõju alla, kes aga ei taha laiali minna ja ei reageeri sellistele ettepanekutele. Gaasikuulid võetakse tarvitusele siis, kui tekib vajadus tegutseda kaugema maa peale ja kui on tegemist tänavalahinguga, kus on seatud üles barrikaadid jne.

Kõige paremini mõjub ärritav gaas, mis laiali saadetakse tõrvikute abil, siis, kui tõrvikud asuvad 50 kuni 100 meetrit sellest kohast eemal, mida tahetakse katta gaasiga. Täpne kaugus oleneb muidugi peaasjalikult tuulest. Gaas peab nimelt selleks, et kõige mõjuvamalt avaldada survet, laiali valguma enne kui ta jõuab temale määratud mõjupiirkonda. Granaate (jutt on muidugi gaasi käsigranaatidest) ei tohi seepärast kunagi õhku pilduda: need lõhkevad ja tuul võib kergesti gaasi tuua gaasiosade juurde, selle asemel, et seda juhtida määratud kohale. Granaate tuleb veeretada masside juures, kusjuures seda veeretamist üldises ärrituses harilikult tähele ei panda. Kui inimesed näevad granaate liig vara, siis tekib muidugi hädaoht, et neid kaitseväge politsei osade juurde tagasi veeretatakse või et neid sinna loobitakse.

On endastmõistetav, et gaasiosad on varustatud gaasimaskidega ja et nad pealetungile asudes maskid panevad pähe. Teatud hädaoht tekib nendele osadele, kes gaasiga ei tööta ja kes seepärast pole maskidega varustatud, nad võivad vaatamata kõigile abinõudele sattuda gaasi mõjupiirkonda ja selle tagajärjel reast välja löödud saada. Selle hädaohu vältimiseks on kavatsus tulevikus ka harilikke väeosasid ja politseiametnikke varustama hakata gaasimaskidega, mis muidugi on tülikas, näib aga paratamatu olevat.

Muidugi on gaasiosade tegutsemise edukuse esimeseks nõudeks, et kiiresti tegutsetaks, vastasel korral võib mass peale tungida nendele osadele ja nad kahjutuks teha, enne kui nad on suutnud tege-

vusse astuda. Gaasiosi kaitsevad, nagu juba tähendatud, küll püssidega varustatud osad, kuid pealetungi korral oleksid „püssimehed“ sunnitud tegevusse astuma ja see tooks endaga kaasa verevalamist, mida tahetakse ära hoida gaasiga pealetungi korral. Käsuga peale peavad „gaasimehed“ otsekohe asumise kohtadele ja mõne sekundi jooksul peavad süütama ärritava gaasi tõrvikud. Kõik peab sündima n. öelda välgukiirusega, et mass ei saaks aru, mis lahti on, et ta ei suudaks isegi arusaamise korral tegevusse astuda. Olgugi et massi on raske liikuma panna, igatahes hoopis raskem kui eriliselt ettevalmistatud ja selleks õpetatud kaitseväge- või politseiosa, võib demonstratsioon või üldse meelevaldus nii organiseeritud olla, et eesreas seisavad ka eriti ettevalmistatud ja aktiivseks väljaastumiseks löögivalmis isikud, kes kohe tegevusse astuvad, kui olukord seda nõuab. Seepärast nõuab gaasiosade pealetung palju harjutamist ja õpetamist. Vastavaid osi õpetatakse seetõttu Ühendriigis õige hästi; nende osadega minnakse välja alles siis, kui on kindel, et nad tõesti on küllaldaselt ette valmistatud oma ülesannetele.

Politsei ja leiutised.

A. Saag

Tihti võib lugeda ja kuulda arvamusi, nagu oleksid ametiasutised arusaamise puudusel asja tähtsusest uuenduste ja eriti uute leiutiste vastu. Kui sarnaseid lugusid lähemalt ja täpsemalt uurida, ei jää neist harilikult midagi üle. Õige küll: ametiasutised, eeskätt politsei, on pidanud tihti likvideerima uute leiutiste tarvituselevõtmisega ühenduses olevaid sekeldusi, rahutusi ja mässusid, on pidanud seega kaudselt sekka lööma küsimuste lahendamisel mõne uue leiutise tarvilikkuse ja väärtuse üle. Asi seisab selles, et tähtsamate leiutistega käivad tihti käsikäes majanduslikud raskused: uute masinate tõttu jäävad paljud inimesed ilma tööta, see aga kaasutab rahutusi ja korrariikumisi.

Ajalugu tunneb hulk leiutajaid, kes on pidanud kannatama oma leiutiste pärast, küsitav on vaid, kas kõik need leiutajate ümber loodud, tihti väga müstilised lood ka tõesti on aset leidnud. Nii leiutas vanas Roomas keegi abinõu, millega võidi väikeste kuludega toimetada ühelt kohalt teise raskeid asju. Keiser Vespasian olevat leiutajale maksnud leiutise eest suure summa, ühtlasi aga keelanud mehele selle praktilist kasutamist, kuna selle läbi võivat vaene rahvas jääda teenistusest ilma.

Keskaja tuntuimaid tehnikateadlasi, munk Roger Baco valmistas oma uurimustega oma ülemustele, kirikuvõimudele palju peavalu. Tema uurimuste erialadeks olid loodusteadus ja tehnika. Esialgu ei tarvitatud tema vastu karme abinõusid, vaid viidi ta üle teise ametikohta. Kuna see abinõu ei osutunud küllalt mõjuvaks, pandi Baco kinni, ta viibis 1257. kuni 1265. a. vanglas. Mees lasti uuesti va-

baks, ja ta jatkas oma uurimusi. Muu seas tahtis ta leiutada vankri, mis pidi liikuma ilma kõrvalise abita. 65-aastase mehana sattus mees uuesti vanglasse, kus ta viibis järjest tervelt 14 aastat.

Väga sagedased olid omal ajal keelud leiutisi tarvitada, mis riivasid käsitöölise huve. On selge, et mõni uus leiutus, mis aitas säästa inimesjõudu, võis tuua suurt kasu tema tarvitajale, sellega aga ka kahju teistele sama ala käsitöölisele ja meistritele, mistõttu just viimased olid tulisemad leiutiste vastased. Loomulikult tekkisid mitme leiutaja ümber, kes võib olla tõesti kannatada said, kõik-sugused muinasjutud. Eriti levisid viimased keskajal kellaseppade ümber. Osavad kellasepad valmistasid suure vaevaga ilusaid ja käsitööna eeskujulikke tornikelli (näit. Strassburgis, Lübekis, Olmützis j.n.e.), mis olid varustatud kõik-suguste automaatselt liikuvate nukkudega, näitasid päikesetõusu aega j.n.e. Sarnaste kellaseppade kohta liikusid jutud, et neil olevat silmad peast torgatud, et nad ei saaks teisel ehitada samasuguseid kelli. Sedasama kõneldakse muu seas ka meistrist, kes valmistas Louis XIV päevil imeilusa veevärgi ja purtskaevu Versailles lossi platsil. Temal olevat samuti silmad välja torgatud (1688. a.). Kas ja kui-võrd niisugused jutud on õiged, on praegu raske öelda, et aga rahvasuu sündinud lugudele omalt poolt veel palju juurde on lisanud, näib ka täiesti kindel olevat.

Sarnaste lugude hulka kuulub jutt kellestki *Mollerist Danzigis*, kes olevat leiutanud uue kudumismasina ja keda selle eest olevat piinatud ja lõpuks isegi surmatud, kusjuures masina olevat ametivõimud ära põletanud. See lugu on huvitav seetõttu, et ta on toodud ka Karl Marx'i poolt teoses „Kapital“, kusjuures see Danzigi näide on Marx'i (ja hiljem veel teiste autorite) poolt toodud illustratsioonina vana ja uue aja vahel. Selles Danzigis muinasloos ei näi aga olevat kübetki tõtt. Kõigepealt elas XVI sajandil Danzigis tõesti keegi maalermeister Anton Moller, kelle kohta kroonika räägib, et ta olevat näinud tähendatud masinat, temast kui leiutajast pole üldse juttu. Edasi pole kuskilt näha, et tähendatud masin leiutati Danzigis, mis on seda tähtsam, et arhiivimaterjalid tolleaegsest Danzigist on rikkalikud. Samuti pole midagi arhiividest leida masina tarvitamise keelu või isegi leiutaja hukkamise ja masina põletamise kohta. Õige kõige selle jutu juures on vaid see, et sarnane masin tõesti XVI sajandi lõpul leiutati ja et selle tarvitamine ära keelati, kuna masina abil sai üks tööline teha samal ajal kolm korda rohkem tööd kui varem ilma masinata. Selle alusel tekkis muidugi üleprodukt-sioon ja viimase vastu ei võideldud tol ajal mitte uute turgude leid-misega, vaid toodangu vähendamisega iga hinna eest.

Leiutajate vangistamiste ja surmamiste jutud on, nagu tähendatud, harilikult väljamõeldus, igatahes aga liialdus. Kuid tõsi on teisest küljest see, et ametivõimud ja esirinnas muidugi politsei tihti tegid takistusi mõne uue leiutise tegelikul kasutamisel. Kui leiutaja oli visa ja suutis vastu panna, siis ta lõpuks võitis, läi läbi oma uuen-dusega, kui tal puudus vastupanu, ei saanud sellest harilikult asja.

Ilus näide sarnasest võitlusest on valge-vasemeister Hanns Spaichel'i elu, kes tegeles Nürnbergis XVI sajandi lõpul. Ta leiutas ühe paranduse masinate juures teise järgi töö kergendamiseks ja muidugi ka tööjõu vähendamiseks. 1561. kuni 1578. a. järgnes üks kaebus teisele Spaichel'i peale. Ametivõimudel ei jäänud lõpuks muud nõu kui leiutajat tõsiselt hoiatada, ja talle keelati uuenduste tarvituselevõtmine. Spaichel pidi iga uue leiutise puhul vande all kinnitama, et tema ei hakka tarvitama leiutist ega näita seda teistele. Hiljem hakati teda karistama (nähtavasti ei hoolinud mees suuremat antud vandest): üks rahatrahv järgnes teisele, ja kui see ka ei aidanud, pandi mees kinni. Nähtavasti ei mõjunud isegi kinnihoidmised, sest lõpuks hävitati Spaichel'i masin politsei poolt.

Muinasjutt, nagu paljudki teised, oli omal ajal väga levinud jutustus sellest, kuidas Mündeni linna laevaomanikud purustasid 1707. aastal aurulaeva Veeseri jõel, milles viibis parajasti aurumasinale leiutaja Denis Papin. Õige on vaid see, et Papin pole kunagi viibinud aurulaeval. Ta tahtis kord oma laeval sõita Veeseri jõge mööda alla. Sarnane sõit aga riivas kohalike madruste ja laevaomanike huve. Sõiduajal peeti Papin'i laev kinni, laevaomanikud tulid laevale, algas sõnavahetus, mis lõpuks muutus riiuks, ja tagajärjeks oli see, et Papin'i laev lõhuti ära.

Õhusõidu ajaloos püsib meie ajani jutt ühest vahvast lendurist, kes olevat õhupallil lennanud Portugalist Viini. Austria pealinnas olevat mees kinni võetud, sest toleaegsete politseijuhtide arvamuse järgi olevat võimatu õhu kaudu saabuda Viini Portugalist. Lendurit olevat kahtlustatud nõiakunstis. Mis on selles loos tõtt? Ühes Viini ajalehes ilmus 1709. aastal artikkel, mis tahtis naeruvääristada lennuasjandust ja üldse mõtet õhu kaudu edasi liikuda. Selles kirjatükis toodi jutt Portugali lendurist, mis oli vaid nupuka ajalehemehe väljamõeldus!

1753. aastal algasid Inglismaal tõsised rahutused uute ketramis- ja sukakudumismasinate tarvituselevõtmise tagajärjel. Uued masinad röövisid väga paljudelt töölistelt töö. Uued masinad suutisid mitu korda rohkem tööd teha kui seda suudeti varem. On arusaadav, et tööliised, kes korraka kaotasid leivateenimise võimalused, olid äärmiselt vihased uute masinate peale. Tööta tööliised tulid kokku ja läksid vabrikusse, kus töötati uute masinatega. Vabrik pandi põlema ja politseil tuli palju tööd teha enne kui suudeti jälle kord maksma panna. Samal Inglismaal panid tööliised mõni aasta hiljem (1767. a.) Londoni ümbruses põlema tuule abil töötava saeveski; ettevõtte nimelt töötas odavamini kui puutööliised, kes seetõttu jäid teenistusest ja leivata. Veel paar aastat hiljem (1769. a.) pidi Richard Arkwright Inglismaal põgenema oma korterist, kui sai teatavaks, et ta on leiutanud tähtsaid uuendusi ketramismasina juures, mis andsid töö- ja ajakulu kokkuhoidu. Leiutajat ähvardati tappa, ja nii ei jäänud tal muud üle kui põgeneda. Esimene auruveski maailmas süüdati Londonis esimesel töötamisaastal (1786) kaks korda;

põhjuseks oli möldrisellide vihavaen, kes kaotasid töö uue veski tõttu.

Suured rahutused tekkisid Inglismaal 1811. aastal. Üldse peab tähendama, et inglaste ajalugu on õige rikas sarnaste rahutuste poolest, mis on tekkinud uute leiutiste tarvituselevõtmise tagajärjel. See on aga ka arusaadav: Inglismaa seisis kaugel ees teistest riikidest oma tööstuse mõttes, Inglismaal võeti ikka jälle tarvitusele parandatud ja uuendatud masinaid, et aega, tööd ja kulu säästa. Inglismaal tekkisid seepärast varem kui mujal tööliste rahutused majanduslike olude tagajärjel. Need 1811. a. rahutused tekkisid uute sukakudumismasinate tarvituselevõtmise tagajärjel, mispärast hulk töölisi jäi tööta. Tagajärjeks olid tõsised kokkupõrked politsei ja meelevaldajate vahel. Need rahutused on tähelepanndavad veel seetõttu, et kuulus inglise luuletaja Lord Byron katsus inglise parlamendis kaitsta tööliste huve, kuid tagajärjetult. Saksa kirjanik Ernst Toller on neid rahutusi dramatiseerinud („Die Maschinenstürmer“, 1920).

Tekstiilmasinate tarvituselevõtmine mõjutas Euroopas väga halvavalt tööliste olukorda, võib öelda, et rahutused, mis tekkisid ühenduses uute tekstiilmasinate käimapanemisega, kestsid Euroopas kuni XIX sajandi teise pooleni. Eriti suured olid rahutused Inglis-, Prantsus- ja Saksamaal. Katsuti küll loengute, kursuste jne. abil selgitada rahvale ja eriti töölistele masinate suurt tähtsust, kuid see ei aidanud. Valitsusasutised politseiga eesotsas said aru tekkinud olukorrast, said aru tööliste pahameelest ja ärritusest, parata aga polnud midagi. Muu seas võtsid rahutused Saksamaal siin ja seal õige ähvardava pöörde, nii, näiteks, Sileesias, kus puhkes 1844. a. Zwanzigeri vabrikus Peterswaldaus suur mäss, mida kirjeldab kuulus saksa kirjanik Hauptmann oma näidendis „Die Weber“.

Kuidas tekivad jutud ametiasutiste eitavast suhtumisest uutele leiutistele, näitab väga kujukalt järgmine lugu. Saksamaal ehitati 1834. a. esimene raudtee, nimelt Baieris Fürthi ja Nürnbergi linnade vahel. Baieri politsei- ja tervishoiuvõimud olevat kõvasti seisnud selle vastu, et uuel raudteel lubataks liikuda reisijate rongidel. Lõpuks olevat tähendatud asutised avaldanud nõusoleku reisijate veoks, kuid tingimusel, et raudtee mõlemale poole ehitataks kõrge puuaed. Aeda olevat selleks vaja, et reisijad ei märkaks kui kiiresti nad liiguvad. Kui nad seda märkavad, olevat karta nende hulluksminemist! Nürnbergis asub suur liikumise muuseum, kuhu on muu seas kogutud kõik aktid, kõik andmed esimese saksa raudtee kohta — midagi aga selletaolist, nagu ülal jutustatud, neis aktides ei leidu. Ei leidu ka teistes arhiivides ega muuseumides midagi selletaolist. Arvata võib, et terve see jutt tekkis ühe imearsti-šarlatani arvamusel põhjal uuest raudteest. See mees tähendas uue raudtee avamise puhul, et raudtee võivat väga hädaohtlikuks saada inimeste tervisele: reisijad võivat haigestuda tänu suurele liikumise kiirusele ja masinast tulevale aurule, isikud aga,

kellest rong möödub, võivad haigestuda nähes kiirelt mööduvat rongi!

Kokkuvõetult peame ütlema, et jutul, nagu oleksid ametivõimud ja nende seas eriti veel politsei vaenulised uute leiutiste vastu, puudub igasugune alus, sarnane jutt ja üksikud näited tema tõenduseks kuuluvad muinasjuttude valda. Iseküsimus muidugi on, kas ametivõimud ja nende seas politsei on abiks olnud uute leiutiste läbilöömisel, kas need asutised on aktiivselt aidanud kaasa inimkonna tehnilisele arengule. Sellele küsimusele on raske vastata, raske seepärast, et meil puudub materjal, mis aitaks seda küsimust valgustada. Tõsi küll, üksikutel juhtudel on politsei (ja ka teised ametiasutised) eitavalt suhtunud mõnele leiutisele, välja minnes aga ikka erikaalutlustest, ja nimelt korra alalhoidmise kaalutlustest, mida võivad ähvardada, nagu eelpool selgitatud, mõned majanduslikult tähtsad leiutised.

Sarnasel võitlusel uute leiutiste tagajärgede vastu ei puudu tihti ka koomiline külg. Nii, näiteks, teatab kuulus inglise ajaleht „Times“ 16. jaan. 1796, et eelmisel päeval areteeriti Londoni südalinnas politsei poolt mees avaliku rahu ja korra rikkumise eest. „Times’i“ kirjatükki lugedes selgub, et mehe süü seisis selles, et ta ilmus tänavale kübaraga, „mida ta ise nimetas siidkübaraks“, mis oli kõrge ja läikis, nii et ta „võis arglikke inimesi tõsiselt ehmatada“. Ja tegelikult olevatki mõned politseinikud tõendanud, et mõned naisterahvad olevat langenud minestusse, nähes seda uut kübarat, et lapsed olevat karjunud ja et üldises segaduses olevat üks isik maha tõugatud nii õnnetult, et ta murdnud parema käe luu. Areteeritu olevat vabaks lastud 500-naelalise kautsjoni vastu. Kõik paistab tõenäoline olevat, ainult viimane summa (ligi miljon senti) annab mõelda: võib olla on tegemist ainult ajalehe pilkamisega uute, vast moodiläinud tsilindrite aadressil.

Kindel on, et politsei mõnel juhul on aidanud tehnilistele leiutistele ja uuendustele kaasa. Sakslased, näiteks, kõnelevad, et auto tüürriratta asetamine vasakule poole, olevat Berliini politseipresiidiumi teene. Berliini politsei olevat hakanud liikumise hädaohutuks-muutmise eesmärgil nõudma autobuste ja taksoautode ümberkonstrueerimist nii, et tüürriratas oleks vasakul pool. Politsei kangetsele pealekäimisel olevat autovabrikud lõpuks tõesti teise, praeguse aja konstruktsiooni peale üle läinud.

Politseiringides teatakse vähe, et kaks moodsa politseiteaduse asutajat olid ühtlasi ka kuulsad tehnikud: Johann Heinrich Gottlieb von Justi (1720—1771) ja Johann Beckmann (1739—1811). Justi oli jurist ja oli 1755—1757 Viinis politsei ülemkomissariks. Viinist läks ta Göttingeni ja astus Preisi teenistusse. Tema sulest on ilmunud terve rida teoseid lahutusteaduse, põllumajanduse ja mineraloogia ainetel. Tema peateosed on: raamat 19 köites vanema aja käsitöölise tehnika üle ja märkmed politsei tegevuse üle (ilmus Viinis 1761).

Beckmann oli Göttingeni ülikooli professoriks. 1777. a. pani

ta aluse tehnoloogia teadusele. 1780—1800 ilmusid tema sulest „Lisandused leiutiste ajaloole“. Tema peatöö politsei kohta ilmus 1779—1791 (12 köites) pealkirja all: „Beiträge zur Ökonomie Polizei und Kameralwissenschaften“.

Ka tegelike politseiametnike seas leidub isikuid, kes on teinud tähelepandavaid leiutisi. Nii, näiteks, leiutas Müncheni politseidirektor Anton Baumgartner, kes teenis politseis 1798—1805, esimese vahtide kontrollkella (1801), mis „pidi näitama, kas politseiteener tõesti on käinud seal, kuhu ta eeskirja järgi pidi minema.“ Arvatakse, et Baumgartner olevat ka ehitanud esimese liikuva väljaköögi. Ta demonstreeris seda 16. jaanuaril 1806 Napoleoni ees. Köögi ostis Baieri kuningas oma väeosale.

Politsei ja paljundamise tehnika.

S. Rauamäe

Meie aja politsei elus ja tegevuses etendab tehnika väga suurt osa, seda eriti ka politseiasutiste omavahelises läbikäimises. Võiks mainida ainult traadita telegraafi ja telefoni, et kujutleda, kui võrd tähtsaks on muutunud need moodsad sideabinõud politseile. On isegi raske kujutleda, kuidas praeguse aja suuremate keskuste politsei saaks tegutseda, kui puuduksid tähendatud ühendusabinõud. On tulnud ette juhtumeid, kus Euroopast Ameerikasse põgenenud kurjategija on Ameerikasse saabumisel sealsete politseivõimude poolt kinni võetud enne kui ta sai maalegi astuda: tema näopilt oli telegraafi teel ette saadetud!

Seejuures on muidugi selge, et ka kurjategijad ei jäta aega kasutamata, et võimaluse piires seada oma teenistusse uusi leiutisi. Kui politsei kasutab omavahelises läbikäimises moodsaid uuendusi kantselei- ja sidealal, püüavad kurjategijad teha sedasama. Tähtsat osa etendavad sarnases omavahelises läbikäimises ja sides muu seas salakiri ja selle tehnika ning masinakiri, mistõttu nende juures kui politsei tähtsate sidevahendite juures tuleks veidi peatuda.

Salakiri on õige vana leiutis ja seda on kasutanud kõik vanad kultuurrahvad. Vanad kreeklased tundsid Lysander'i päevil Spartas (umbes 405 a. e. Kr.) erilisi salakirja kepikesi, mille abil edasi anti tähtsaid teateid, mis pidid teadete edasitoimetajate ees saladusse jääma. Teadete saatjal ja vastuvõtjal olid täpselt ühemõõdulised kepid: nii pikkuselt kui laiuselt pidid kepikesed sobima. Salajase teate saatja mässis oma kepikese ümber rihma, mille peale ta kirjutas vasakult paremale üle terve kepi vastava teate. Siis võeti rihm kepilt ära ja anti edasitoimetamiseks teadeteviijale. Muidugi ei saanud see ega ka keegi teine kirja lugeda, sest tähed olid sēgi ja ei võimaldanud ritta seadmist nii, et neist oleks tulnud arusaadavad sõnad. Teatesaaja võttis rihma, mässis selle oma kepikese üm-

ber, rekonstrueeris sellega kirja esialgse kuju ja võis seetõttu kirja vabalt lugeda.

Teissugust salakirja tarvitas Ainaias (umbes 360 a. e. Kr.), kuulus väejuht. Tema kasutas selleks lauda, kuhu olid saetud augud. Iga auk tähendas eritähete, ja see salakirja võti oli teada ainult mõnele üksikule isikule. Teadete edasiandmine toimetati nõõri abil: nõõr tõmmati ühest august teise vastavalt edasiantavatele sõnadele ja tähtedele, nii et ta käis risti-rästi üle terve laua ja ühest august mitu korda läbi, kui vastavat tähte rohkem tarvitati. Ka seda kirja ei osatud lugeda, nii et ta hästi täitis oma otstarvet.

Üldse oli salakiri tarvitusel kõige rohkem sõjaväes (nagu praegugi), mis on arusaadav, kuna sõjalised saladused peavad jääma kõige suuremasse saladusse, kui tahetakse oma plaane teostada. Nii tarvitas ka suurimaid väejuhte ja riigimehi Julius Caesar salakirja, mis meil praegu küll tundub primitiivsena ja kergesti lahendatavana, mis aga tol ajal nähtavasti täitis oma ülesannet. Caesar olevat ise leiutanud tema poolt tarvitatud salakirja. Tema olevat kirja osi, mida ta tahtis hoida saladuses, kirjutanud märkidega, s. t. tarvitanud tähestiku üksikuid tähti sarnases järjekorras, et tähtedest ei saadud moodustada sõnu. Kui keegi tahtis kirja salajastest osadest aru saada, pidi ta alati asendama kirjutatud tähe neljanda temale tähestikus järgneva tähega, pidi, näiteks a asemele panema d j.n.e. Rooma keiser Augustus olevat tarvitanud salakirja, mis oli rajatud Caesari süsteemi põhimõttele. Rooma ajast on meil teada, et salakirja tarvitamist soovitas ka piiskop Sextus Julius Africanus (umbes 225 a. p. Kr.), kelle kohta on teada, et ta ise sageli tarvitas salakirja.

Salakirja tarvitati ohtralt ka keskajal, eriti siis, kui keegi pani kirja mõne uue leiutise. Keskajal, nagu teada, ei armastatud kuigi palju leiutajaid ja uusi leiutisi; leiutajal tuli alati karta, et teda leiutise eest asetatakse vanglasse või isegi surmatakse. Et aga kuidagi leiutist päästa, siis kirjeldati see salakirja abil, tihti lootuses, et keegi kord sellest salakirjast saab aru. Nii, näiteks, on hoidunud alal Joanes Fontana leiutiste kirjeldused (Müncheni raamatukogus), kusjuures need kirjeldused tuletavad meelde rohkem mõistatusi kui leiutiste kirjeldusi, sest neid kirjeldatakse piltide abil. See on esimene kord ajaloos, kus meie teada tarvitati pildikirja salakirjana (1420. a.). Keegi Johannes Trithemius, elukutselt vaimulik (1508. a. ümber), andis nõu salakirja tarvitamisel kasutada mitme keele tähestikku, kusjuures kirjasaatja ja -saaja vahel tuli kokku leppida üksikute keelte tähtede tähenduse kohta salakirjas. Kõiksuguseid näpunäiteid raskelt loetavate salakirjade jaoks andis Veith Wolff von Senfftenberg, kelle tööd on hoidunud alal (praegu Dresdeni raamatukogus) ja kes nähtavasti tundis väga suurt huvi tema poolt kirjeldatava ala vastu. Hispaanlased kasutasid XVI sajandi lõpul salakirja rohkem kui 500 shiffriga, kuid siiski ei jäänud nende saladused saladusse. François Vieta oskas lugeda nende salakirja. Tema on esimene isik ajaloos, kelle kohta

on teada, et ta katsus süstemaatiliselt lahendada salakirju, katsus lugeda shiffreeritud teateid, mispärast teda tihti nimetatakse de-shiffreerimise kunsti isaks.

Shiffreerimise kunst on aastasadade jooksul arenenud ja jõudnud meie komplitseeritud ajajärku. Kõneldakse, et maailmasõja ajal olevat Belgias keegi noormees, keda sakslased usaldasid ja kes töötas shiffreerimise alal, inglastele annud sakslaste salakirja võtme ja sellega liitlastele üles näidanud väga suure teene. Kas ja kuivõrd see õige on (inglased olevat salakirja võtme kättesaamise päevast alates suutnud paraliseerida sakslaste allveelaevade tegevust), ei ole teada, kindel on see, et salakirja hädaoht peitub selles, et teda varastada saab ja et teda võidakse äraandlikul kombel ära müüa või muidu üle anda.

Mõne aasta eest leiutas ukrainlane, insener Krõha shiffreerimis- ja deshiffreerimismasina, mis teeb võimatuks igasuguse salakirja lugemise, kui muidugi ei anta ära kokkulepitud tähti. Selle leiutisega muutuvad ülearusteks paljundatud shiffreerimise raamatud, mille kohta alati varitseb hädaoht, et neid võidakse varastada. Krõha masin on konstrueeritud mitmeti. Lihtsam masin võimaldab biljoneid kombinatsioone: ühe ratta vahetamisega saadakse kätte lugematu arv uusi kombinatsioone. Veidi suurem on Krõha komplitseeritud masin, mis võimaldab kombinatsioone lõpmatuseni. Viimane Krõha leiutis sel alal seisab shiffreerimismasina ühendamises kirjutusmasinaga. Masinal salakirjaga kirjutades saab paberile loetava teksti. Ühtlasi aga võib elektrivooluga kirja üle anda teisele vastuvõttekohale, mis on varustatud samuti erilise seadeldisega. Saatejaamas kirjutatakse masinal, nagu tähendatud, tarviline tekst ja vastuvõtetejaamas kirjutab kirjutusmasin selle paberile. Ka selle leiutise juures pole karta, nagu seletavad asjatundjad, deshiffreerimise hädaohtu, ka siin olevat kombinatsioonide arv piiramatu.

Nagu salakirja nii on ka salatindi tarvitamine õige levinud kurjategijate seas, mistõttu tuleks peatuda ka selle küsimuse valgustamisel. Ka salatinti on tarvitanud juba vanad kultuurrahvad vanade kreeklastega eesotsas. 230 a. e. Kr. tundsid kreeklased juba salatinti, mis valmistati mingisugusest puuviljast. Araablased olevat varemalt aegadel tarvitanud eriti palju salatinti. Esimest korda olevat see tarvitusele võetud umbes 850. aastal. Millest see tint koosnes, pole seni teada, retsept on ajajooksul ununenud ja kaotsi läinud. Teada on ainult niipalju, et kirja, mis oli selle tindiga kirjutatud, sai lugeda ainult siis, kui kirja soendati. Araablaste vaimulikud müüsid muu seas kive, millele oli kirjutatud Muhamedi nimi, mis aga tuli ilmsiks alles siis, kui kivi hoiti mõni aeg käes, s. t. kui seda soendati, mis näitab, et nendele kividele oli Muhamedi nimi kirjutatud sama salatindiga.

Esimesest salatindist Kesk- ja Lääne-Euroopa rahvaste juures loeme 1650. a., kus keegi Montpellier linna apteeker leiutas salatindi, mis oli valmistatud äädikahapu tina abil. 1705. a. leiutas Jacob Waitz uue salatindi, mille koosseisus oli peaaesjalikult koobalt.

Kirja sai lugeda, kui seda soendati. 1737. a. leiutas John Hellot salatindi hõbe-nitraadist. Praegu on teada suur hulk kõiksuguseid salatinte, neist on kõige tarvitavam kurjategijate peres (eriti vanglates) uriin, mis ei jäta jälgi paberile ja mis ilmneb alles siis, kui paberit hõõruda põlenud paberi asemel. Salatindi tarvitamine kurjategijate poolt väheneb alata, sest pole salatinti, mida ei saaks lugeda. Kõige raskematel kordadel päästab kvartslamp, mis toob igasuguse kirja päevavalgele. Olgu muu seas tähendatud, et õige palju tarvitati salakirja maailmasõja päevil, kus eriti sõjavangid katsusid oma koduseid informeerida oma tõelisest olukorrast ja saatusest, mõnikord isegi sõjalisi teateid edasi andes. Paljud kirjad langesid võimude kätte, mõned pääsesid siiski nende kätte, kellele nad olid määratud.

Huvitav on jälgida, kuidas toimetatakse teateid salajaselt edasi. See salajane teadete edasiandmise viis on juba väga vana, ja ajaloost on meil teada õige mitmed, väga algupärased viisid, kuidas katsuti teateid edasi toimetada; harilikult sündis see muidugi sõjaajal, kui tuli saata teateid läbi vaenlaste poolt okupeeritud maa.

Persia kuulus kuningas Kiiros sai kord salajase kirja, mille toojaks oli sõdur, kes oli riietatud jahimehena. Salajane kiri oli peidetud jänese kehha, mida jahimees „kingitusena“ tõi kuulsale valitsejale. Kui Persia kuningas Xerxes läks sõtta Kreeka vastu, saadeti kreeklastele mingi tühi kirjutustahvel. Saatjaiks olid mõned kreeka-sõbralised ringkonnad. Tahvel koosnes puust. Puu oli tõmmatud vahaga üle. Puu peale oli kirjutatud hoiatav sõnum. Kreeklased ei teadnud esialgu, mis peale hakata tühja tahvliga. Kuna see neile oli saadetud sõprade poolt ja pealegi salajaselt, arvasid nad, et mingisugune saladus peab peituma tahvlis. Alles siis, kui nad tulid mõttele vaha maha kratsida, said nad lugeda hoiatava sõnumi. Samas Kreekas saadeti umbes 500 a. e. Kr. ühe valitseja juurde keegi ori, kelle pealaele oli põletatud salajane sõnum. Ori saadeti alles siis teele, kui tema juuksed olid uuesti kasvanud ja sellega katsid omapärase kirja. Vanal ajal tehti sageli nii, et kirjutati mitu kirja ühele isikule ühes ja samas asjas, kusjuures kirjade sisu oli risti vastukäiv igas kirjas. Seetõttu ei teadnud kunagi sekretärid ja teised ametimehed, kelle kaudu kirjad saadeti, missugune on õige kiri ja missugune on saadetud kirjade õige sisu. Kirja-saaja aga teadis seda tänu mõnele salamärgile kirjades.

Suureks abiks politseile — muidugi ka teistele ametiasutistele on kirjutusmasin. Politsei peab tihti saatma laiali ühesisulisi kirju paljudele asutistele, seda paljundamist aitab kirjutusmasin, millel on seljataga ka võrdlemisi pikk ajalugu. Juba umbes 1650. a. katsuti kirjutada masinaga, mis pani tegevusse korraga kaks või kolm sulge, mistõttu saadi kirjutada korraga kaks või rohkemgi kirja. XVIII sajandi teisel poolel konstrueeriti üksikuid masinaid, mille abil said kirjutada pimedad. Riigiarhiivis Reggios on sarnaseid kirju 1808. aastast. 1844. a. võis näha Berliini tööstusnäitusel pimedatele määratud kirjutusmasinat, mille oli valmistanud

Dresdeni mehaanik Kristjan Müller. Esimese jalgratta leiutaja Drais katsus viis aastat järgemööda (1829—1834) veenda Karlruhe ametivõime võtta tarvitusele tema poolt leiutatud kirjutusmasin, kuid asjatult.

Esimene masin, mis juba veidi sarnaneb meie praegusele kirjutusmasinale, leiutati 1839. aastal Ühendriiges. 1837. kuni 1884. a. konstrueeris jurist G. Ravizza Novarast kirjutusmasina mudeli ja parandas seega tunduvalt esimese leiutisi. Tema mudelil on juba palju sarnadust hilisemate Ühendriikide masinatega. 1864. a. konstrueeris Tiroomi puusepp Peter Mitterhofer kirjutusmasina, millest üks eksemplar asub Innsbrukis ja teine Viini tehnikamuuseumis. Praktilisi tagajärgi sarnastel katsetel saavutas alles trükitooline C. L. Sholes, kes võttis 1867. a. patendi oma uue leiutise peale. Tema poolt 1868. a. konstrueeritud masin hoitakse praegu veel Washingtonis alal. Nimetatud Sholes sõlmis 1873. a. lepingu Ühendriikide relvatöösturiga, P. Remington'iga, kes hakkas uut leiutist praktiliselt kasutama. Remington'i nime all ilmusid uued masinad turule ja võitsid varsti maailma. Varsti järgnesid teised kirjutusmasinad. Esimeste Remington-masinate kõrval võiks mainida veel Kopenhaageni õpetaja Maling Johan Hansen'i poolt konstrueeritud masinat, mida hakati suuremal arvul valmistama 1869. a. peale.

Igivana muu seas on isiku kindlakstegemise meetod näpujälgedele abil. *Meie teame praegu, et juba mitusada aastat e. Kr. tarvitati vanas Assürias ja Babüloonias näpujälgi. Kui taheti õigeks tunnustada mõni dokument kirjaoskamatu isiku poolt, siis vajutati tema pöidla jälg dokumendile. Juba tol ajal oli teada, et igal inimesel on omapärased näpujäljed, mis ei kordu kahe inimese juures. Samuti tunti näpujälgi ja nende tähtsust vanas Indias ja Hiinas. Euroopas hakati tähelepanu sellele küsimusele juhtima alles 1684. a. Vanade rahvaste teadmised sel alal olid nähtavasti kaotsi läinud. Esialgu huvitas see küsimus ainult teadlasi ja mingisugust praktilist tähtsust temale ei antud. Daktüloskoopia tema praegusel kujul ei ole kuigi vana. Tema võlgneb oma tähtsust mitmele teadusmehele, kes näpujälgede küsimust igapidi on uurinud: Breslau teadlasele Purkynje'le (1823), inglasele William James Herschel'ile (1859), peamiselt aga prantslasele Bertillon'ile ja Francis Galton'ile (1892).*

Perekonnaseisuaametnikest.

Teofil Teder

Käesoleva artikli ülesanne on vaadelda Eesti riigis olevate perekonnaseisuaametnike õiguslikku seisukorda. Kuna aga perekonnaseisuaametnike instituut on internatsionaalne õigusnähe, peatun lühidalt selle ajaloolise arenemise ja praeguse õigusliku seisukorra juures teistes kultuurriikides, niivõrd kui mul selleks on käepärast vastavad allikad.

Perekonnaseisuametnike instituut on peaaegjalikult moodsa riigi saavutus. Enne prantsuse revolutsiooni leiame ainult selle üksikud eod.

Kuna abielusõlmimise ja perekonnaseisuregistrite pidamise funktsioonid enamasti ei ole ühendatud, vaatleme nende funktsioonide ajaloolist arengut eraldatult.*)

Abielusõlmimine on ajaloo mitmesugustel aegadel olnud lahkumineva iseloomuga toiming. On siiski eraldatavad kolm abielusõlmimise vormi. Kõigi kolme vormi juures leiame ühe kolmanda mitteasjaosalise (erapooletu) isiku kaastegevust, nii Roomas „libripens'i“ (kaaluhoidjad), keskaegses Saksas „Fürsprecher'i“ (vahe-mees), kuid ainult abielusõlmimisel abieluakti koostamisega on vahemehiks riigivõimu teenistuses tegutseja, ja ainult viimasel juhtumil võime kõnelda perekonnaseisuametnikust.

Rooma õiguses vaadati abielusõlmimisele põhimõtteliselt kui eratoimingule. Nii vähemalt abiellumine coemptio ja usus'e läbi. Coemptio oli vanaaegne abielusõlmimisvorm, mis kujutas sümboolselt ostmist. Usus oli tegelik aastane abielluline kooselu. Ainult coemptio toimus kolmanda isiku kaastegevusel. Kaaluhoidja ja viis tunnistajat ei mänginud siin mingit teist osa kui asjade üleandmisel.

Kirikliku ja ühtlasi õigusliku mõjuga abielusõlmimise iseloom oli juba confarreatio'l. Sealjuures kaastegev olev ülempreester (pontifex maximus) ja Jupiteri preester (flamen Dialis) täitsid ainult usulisi funktsioone, samuti oli confarreatio mõju usu-line. Kodanliku perekonnaseisuakti koostamise iseloomu confarreatio'l ei olnud, seepärast ei olnud ka selles kaastegeva preestri seisukoht analoogiline perekonnaseisuametniku omale.

Rooma õiguse ajaloo leiame ainult ühe instituudi, mida võiks võrrelda moodsa perekonnaseisuametnikuga, see maksis õige lühikest aega. 74-da novelli järgi võisid kõrgemast seisusest isikud sõlmida oma abielu defensor ecclesiae (kirikujuhi) juures. See pidi kihlatute avaldusi kolme või nelja vaimuliku juuresolekul, kes esinesid tunnistajatena, akti üles võtma. Akti märgiti abiellumise aeg ja koht kui ka poolte ja tunnistajate allkirjad. See dokument tuli abiellunute nõudel neile välja anda või alal hoida kiriku arhiivis mitteavalikult. Vaimulikku iseloomu sel aktil ei olnud. Defensor ecclesiae'd võib siin vaadelda kui teatavat liiki perekonnaseisuametnikku. Praegusele abielusõlmimisõigusele vastandina maksis see abielusõlmimisvorm ainult teatava seisuse kohta ja ei olnud sunduslik. Võõras praegusel ajale on ka selle dokumendi mitteavalikkus.

Ka vana germaani õiguse järgi vaadeldi abielu sõlmimisele kui eratoimingule. Vanemal ajal kujutas see endast ostulepingu täitmist, kus eestkostja (isa või mõni teine võimulolija) andis

*) Alljärgnev ajalooline areng on käsitatud peaaegjalikult dr. jur. Friedrich Mezzi raamatu: „Die rechtliche Stellung des Standesbeamten“ järgi, Berlin 1926.

pruudi üle. Eestkostja ei olnud siin erapooletu kolmas. Hilisemal ajal, kui pruut juba rohkem iseseisvalt võis üles astuda, tekkis ka erapooletu kolmas isik, n. n. vahemees, kelle ülesandeks oli selle eest hoolitseda, et laulatusel tarvitataks vanu pühalikke vormeleid. Nõnda siis oli ta ainult tegelik abiline, mitte õiguslikult tarvilik isik.

Keskajal ei kannud vaimuliku kaastegevus abielusõlmimisel veel õiguslikku iseloomu. Kirik ei nõudnud abielusõlmimiseks erilist normi. Abielu tekkis mehe ning naise vastastikusel kokkuleppel (consensus facit nuptias), mida vaimulik õnnistas. Vaimulik oli vanaaegse vahemehe järeletulijana kaastegev abielusõlmimisel, ilma et tema kaastegevus oleks olnud tarvilik. See kaastegevus ei sündinud riigi ega kiriku ülesandel.

Hilisemal keskajal hakati nõudma kiriklikku laulatust, kuid sedagi mitte üldiselt. Alles a. 1545.—1563. Tridentis peetud katoliiklik kirikukogu tunnustas kirikliku abielu ainuõiguslikuks, mida kui sakramenti võib sõlmida ainult kirikliku laulatuse läbi. Sellega omas abielusõlmimine katoliiklikkudes maades avalikõigusliku perekonnaseisuakti tähtsuse. Teisiti sõlmitud abielu loeti tühiseks. Selleni viisid halbused, mis tekitasid senised vormita abielud, salajaste abielude näol.

Ekh küll Martin Luter vormita abielust tekkivaid halbusi tundis täiel määral, ei nõudnud ta vaimuliku kaastegevust *abieluakti* juures, vaid pidas vaimuliku osavõttu abielusõlmimisel soovitavaks usulisest seisukohast. Tema arvates võis abielusõlmimise korra korraldamine täielikult kuuluda ilmaliku ülemuse ülesannetesse.

Tegelikult on aga riik ev.-usulistest maades algusest peale perekonnaseisumetnike ülesanded annud vaimulikule. Selleks olid peamiselt praktilised põhjused. Vaimulikke võis tol ajal vaadelda kui riigivõimu esindajaid. Neil oli võimalik abiellumissoovi kuulutamist teostada kõige kohasemal viisil, ja nad tundsid ka kõige paremini maksvaid abiellumise eeltingimusi.

Perekonnaseisuregistrite pidamise ajaloos on võimalik eraldada kolm ajajärku: puht-usulised registrid (kirikuraamatud), segaregistrid (sünni- ja surmaregistrid, meetrikad) ja riiklikud perekonnaseisuregistrid. Ainult viimaseid peab perekonnaseisumetnik. Siiski täitsid ka segaregistrite pidajad juba perekonnaseisumetniku funktsioone, nad pidasid oma ametit seadusliku eeskirjade järgi, olid suuremalt jaolt alluvad riiklikele järelevalveasutistele ja neid karistati oma ametikohuste rikkumise puhul.

15. sajandi lõpul oli Hispaanias kardinal Ximenes'i ajal korraldatud kirikute registrite pidamine, mis hiljem avaldas mõju ka Inglismaale. Ka tegelesid juba esimesed ev.-usulised kirikupäevad kiriklikkude registrite pidamisega, nii Brandeburg-Nürnbergi kirikupäev 1533. a. Katoliku-kirikule kirjutati üldiselt ette kirikuraamatute pidamine Tridentis peetud kirikukogu poolt.

Hinnanud reeglipäraselt peetud kirikuraamatute tähtsust, hakkas riik juba varakult andma seadusi kirikuraamatute pidamiseks

(Villers-Cotteret ordonance 1539. a. Prantsusmaal, asestantsler Cromwell'i korraldus 1538. a. Inglismaal ja teised).

Alates 18. sajandi keskelt andis suurem jagu riike seadusi registrite pidamiseks kõigi usulahkude kohta. Mitmel juhul omandasid tugevamad konfessioonid meetrikate pidamises eesõigustatud seisukoha ja kandsid oma raamatutesse ka teise usku kuuluvaid.

Vaimulikkude kõrval olid registrite pidamisel tegevad ka teised kirikuteenistuses seisvad isikud, nagu köstrid, koolmeistrid jne.

Meie maal hakati kirikuraamatuid pidama 16. sajandi teisel poolel (Haapsalu kirikuraamat a. 1593). Vanemad, meil säilinud sünni, abielu ja surma ülestähendused langevad aga 17. sajandisse. Nii on meie ajani säilinud vaimulikkude poolt tehtud sünni, abielu ja surma ülestähendusi Noarootsi kihelkonna kohta aastast 1639, Haapsalu kohta a. 1656, Jüri kihelkonna kohta a. 1657, Rõuge kihelkonna kohta a. 1661, Tallinna Toompea koguduse kohta a. 1666 alates jne. Kõige vanemad apostliku-õigeusu kiriku sellekohased kirikuraamatud meie maal on Narva Jaanlinna a. 1741, Narva Preobraženski a. 1748, Satserinna a. 1780, Tallinna Nikolai a. 1783 alates jne.

Vene keisririigi seaduseandluses leiame kirikuraamatute pidamist korraldavaid seadusi 18. sajandist. Meie maale tähtsamaks seaduseks sel alal tuleb lugeda 28. XII 1832 antud seadus (VSK IX k), mis väikeste muudatustega maksis meil kuni 1. juulini 1926. Selle seadusega pandi riigi poolt ev.-luteriusu vaimulikele kohustus pidada seaduses antud vormi järgi sünni-, abielu- ja surma-meetrikaraamatuid.

Esimesi perekonnaseisuametnikke praeguse aja mõttes leiame 18. aastasaja lõpul. Kuid Hollandis ja Inglismaal on nende eelkäijaid juba varem. Hollandis seati sisse 1580. a. paaris provintsis fakultatiivselt kodanlik abielu, uskude jagunemise tagajärjel tekkinud halbuste vältimiseks. 1656. a. laiendati selle maksvus üle terve Hollandi. Perekonnaseisuametnikuna abielusõlmimisel toimetas n. n. „secretaris“ linnapeade ja komissaride juuresolekul. Ühtlasi peeti ka perekonnaseisu-aktiraamatuid. 1653. a. anti ka Inglismaal määrus kodanliku abielu sõlmimise ja perekonnaseisu-aktiraamatute pidamise kohta. Perekonnaseisuametnikuna abielusõlmimisel esines siin rahukohtunik. Perekonnaseisuraamatute pidamiseks valiti erilised ametnikud. Abielu sissekandeid pidi rahukohtunik kinnitama. Kuid juba 1660. a. tühistati see määrus.

Kuulus XVIII s. prantsuse jurist Pothier tõlgendas oma uurimisis abielu kui kahe sugupoole vahelist lepingut, mis tuleks sõlmida riikliku võimu loal ja kaasabil. Selle õpetuse mõjul ilmus 1792. a. Prantsusmaal seadus, millega seadustati kodanlik, s. o. riigivõimu poolt registreeritud abielu ainuõiguslikuna. Selle seadusega määrati kindlaks, et perekonnaseisuregistreid peavad munit-

sipaal- (kogukonna-) asutiste poolt valitud ametnikud. Nende asetäitjatena pidid tegutsema maire'id või teised omavalitsusametnikud. Samad ametnikud pidid sõlmima ka abielusid. 1800. a. seadusega kaotati juba valitud ametnikud ja ühendati perekonnaseisuameti kohused maire'i kohustega, kes täidab perekonnaseisuameti kohuseid kui riigiametnik. 1803. a. normeeriti lõplikult perekonnaseisuametniku tegevus, see õiguslik seisukord maksab Prantsusmaal praegugi. Prantsuse perekonnaseisumuudatuste registreerimise kord on olnud mõõduandev ka teistele riikidele. Nii seati sunduslik kodanlik perekonnaseisumuudatuste registreerimine sisse Belgias ja Hollandis 1838. a., Itaalias 1866. a., Šveitsis 1874. a., Saksamaal 1875. a. jne.

Inglismaal seati sisse perekonnaseisuametnike instituut 1836. aasta seadusega (Act for registrering bearths, deaths and marriages). Inglismaa perekonnaseisuametniku õiguslik seisukord on sootuks teine kui Prantsusmaal. Inglismaal on eriline perekonnaseisuametlaste korraldus, mille eesotsas „registrar general“ Londonis. Temale alluvad „superintendent registrar“ ja alama astme moodustavad lihtsad „registrars“. Mõlemad alamad astmed on hoolekandeaunistega ühenduses. Superintendent registrar ei ole ainult laialdaste võimupiiridega järelevalveasutis, vaid võtab ise võrdlemisi laias ulatuses osa perekonnaseisuameti otsekohesest tegevusest. Osa perekonnaseisuameti funktsioonidest lasub veel praegugi vaimulike peal, peaaesjalikult abielusõlmimine ja abieluregistri pidamine. Ilmalikud perekonnaseisuametnikud (registrars) sõlmivad fakultatiivset, s. o. vaba valiku kodanlikku abielu. See sõlmitakse superintendent registrar'i ametiruumis ning viimase ja sama piirkonna registrar of marriage'i juuresolekul.

Inglise kirikukombe järgi selle kiriku vaimulike poolt kirikus sõlmitud abielud on maksvad ega vaja seaduslikult ettekirjutatud vormi. Kõigil juhtumel võib aga abielu sõlmida ainult superintendent registrar'i tunnistuse alusel, millest selgub, et ettekirjutatud tähtaja jooksul abielutakistavaid asjaolusid ei ole ilmsiks tulnud.

Inglismaal on nii siis maksev paralleelselt kiriklik ning kodanlik abielusõlmimisviis. Sama on maksev ka Norras ja Rootsis. Bulgaarias ja Jugoslaavias on maksev ainult kiriklik abielusõlmimisviis ja sünni ning surma registreerimine. Saksamaal seati sunduslik kodanlik perekonnaseisumuudatuste registreerimine sisse 1875. a. Prantsusmaa kord on Saksamaale avaldanud suurt mõju.

Saksamaal toetub perekonnaseisuametnike organisatsioon nii oma tegevuspiirkondade kui ka isikute suhtes omavalitsusele.*) Üldiselt on omavalitsuse piirkond ühtlasi perekonnaseisuameti piirkond. Sellest on aga mõned erandid: ühelt poolt on suuremates linnades omavalitsus jaotatud mitmesse perekonnaseisuameti piir-

*) Dr. jur. Walther Eck, Das deutsche Personenstandsrecht.

konda, teiselt poolt on maal mõned väiksemad omavalitsused ühendatud ühiseks perekonnaseisuametiks.

Perekonnaseisuametnike ametisse astumise suhtes maksab põhimõte, et igal perekonnaseisuameti piirkonnal peab olema üks perekonnaseisuametnik ja üks asetäitja. Perekonnaseisuametniku nimetamine sünnib enamasti seaduse jõul. Perekonnaseisuametnikuks on seaduse põhjal ilma erilise nimetamiseta omavalitsuse esinik (Bürgermeister). Perekonnaseisuameti tegevus on üks osa tema ameti ülesannetest. Samuti on omavalitsuse esiniku asetäitja omavalitsuse asjades ühtlasi seaduslik asetäitja tema perekonnaseisuametniku kohustes. Kõik need isikud täidavad perekonnaseisuametniku kohuseid kõrvalametina. Sellest üldreeglist on aga kolm erandit: a) omavalitsuse esinik on seaduslikult õigustatud perekonnaseisuameti kohuste täitmist ülesandeks tegema igale temale alluvale ametnikule; b) omavalitsusasutised on seaduslikult õigustatud nimetama eriametnikku, kelle ülesandeks ainult perekonnaseisuameti tegevus. Niisugused ametnikud peab aga kinnitama riiklik administratiivasutis; c) riiklik administratiivasutis on õigustatud perekonnaseisuametniku kohuste täitmiseks nimetama erilise riikliku perekonnaseisuametniku. Need nimetamise vormid on aga erandjuhtumid ja meie leiame neid ainult mõnes suuremas linnas.

Perekonnaseisuameti piirkonda, mis koosneb mitmest omavalitsusest, nimetatakse perekonnaseisuametnik alati riikliku administratiivasutise poolt. Harilikult määratakse see ühendatud omavalitsuste esinikkude või ametnikkude seast. Üldnimetatud isikud on seaduse põhjal kohustatud vastu võtma perekonnaseisuametnikuks nimetamise.

Omavalitsuse perekonnaseisuametite kulud kannab Saksamaal enamuses omavalitsus, riiklike perekonnaseisuametite kulud — riik. Kindlat tasu saavad ainult omavalitsuse ja riigi eriperekonnaseisuametnikud. Teised omavalitsuse perekonnaseisuametnikud ei saa eritasu. Nende töö loetakse harilikult tasutuks palgaga, mis nad saavad oma peameti eest.

Saksamaal võib perekonnaseisuametnikuks nimetada mõlemast soost isikuid, kel on olemas selleks nõutavad füüsilised ja vaimilised omadused, ainult mitte vaimulikke. Asutis, kelle kompetentsi kuulub perekonnaseisuametniku nimetamine, võib korraldada suulisi ja kirjalikke katseid isiku võimete kindlakstegemiseks.

Saksa perekonnaseisuametnikku, kui avalikõiguslikku ametnikku, vannutatakse. Kui ametnik on ta vastutav ametialaste kuritegude eest kriminaalseaduste järgi. Samuti on ta tsiviilõiguslikult vastutav kahjude eest, mis tema tegevusest või tegevusetusest tekivad kolmandatele isikutele.

Saksa perekonnaseisuametnik on kompetentne perekonnaseisuameti kohuseid täitma ainult oma ametipiirkonnas.

Saksa seaduste järgi täidab perekonnaseisuametnik riiklike ülesandeid, vaatamata, et ta ise suuremalt jaolt on omavalitsuse

ametnik. Ta on omavalitsuse piirkonnas harilikult riigi volinik. Seepärast kuulub järelevalve perekonnaseisumetnike tegevuse üle põhimõtteliselt riiklikele asutistele; ainult teatavatel vähema tähtsusega aladel allub perekonnaseisumetnik omavalitsuse järelevalvele.

Mis puutub Eestisse, siis kuni 1. juulini 1926 registreerisid meil perekonnaseisumuuteid peaaegu ainult tunnustatud usuühingute vaimulikud, ja iga uskkond pidas vastavaid raamatuid (meetrikaid) erivormi järgi, mis erinesid üksteisest neile märgitavate andmete ja keele suhtes. Ühe sõnaga, meil maksis veel Vene keisririigi ajast päritolev puht-kiriklik registreerimise kord. Erandiks oli ainult sektantide perekonnaseisumuudatuste registreerimine, mis toimus osalt omavalitsus-, osalt politseiasutistes, kuid tegelikult need asutised pärast vene revolutsiooni enam perekonnaseisumeti ülesandeid ei täitnud. Siiski 1920. a. seati meil sisse 1917. aastal Kerenski-aegse südametunnistuse vabaduse seaduse (Vene Riigi Teataja 10. aug. 1917. a. nr. 188) alusel Tallinna, Tartu, Narva ja Valga linnas linnavalitsuste juures fakultatiivne kodanlik perekonnaseisumuudatuste registreerimine, kus registreerimist toimetasid linnavalitsuse ametnikud.

Riigikogu poolt 12. novembril 1925. a. vastuvõetud Perekonnaseisuseaduse *maksimahakkamisega* 1. juulist 1926 (RT 191/192 — 1925) pandi Eestis maksma perekonnaseisumuudatuste registreerimises üle riigi senisest korrast põhjalikult lahkuminev kord. Selle seaduse põhjal kutsuti meil ellu moodne perekonnaseisumetnike instituut, millel palju sarnadust teiste moodsate riikide sellekohaste korraldustega, kuid millel siiski ka omapärasusi, misguseid meie üheski teises riigis ei leia.

(Järgneb.)

Ametlik osa.

Politseiametnikkude ja teenijate abiandmise kapitali komitee üleskutse kõigile prefektidele, välis-, kriminaal- ja poliitilise politsei komissaridele.

Peaaegu igal aastal lahkub surma või tööjõu kaotamise tõttu politseiteenistusest ametnikke ja teenijaid, kes pole jõudnud välja teenida pensioni või kellelt jäävad järele seni nende ülalpidamisel olnud töövõimetus vanemad. Paljud seesugustest tööjõu kaotanutest või surma läbi lahkunute perekondadest satuvad majanduslikult äärmiselt raskesse, sageli otse väljapääsematusse seisukorda. 1922. a. teenistuskohuste täitmisel sangarlikult langenud raiooni-ülema J. Tucherm'i mälestuseks moodustatud Politseiametnikkude ja teenijate abiandmise kapital on omapoolt jõudumööda püüdnud kergendada nende õnnetute saatust, muutudes ajajooksul lähemaks abistajaks, kelle poole puudusekannatajad juhivad oma esimesed sammud ja kes seni õnneks on suutnud neid ka kõige teravamast

kriisist üle aidata. Nii on antud tähendatud kapitalist toetust: 1924. a. — 4 perekonnale, 1925. a. — 18 perekonnale, 1926. a. — 31 perekonnale, 1927. a. — 26 perekonnale, 1928. a. — 22 perekonnale, 1929. a. — 26 perekonnale, 1930. a. — 30 perekonnale, 1931. a. — 33 perekonnale, 1932. a. — 21 perekonnale ja 1933. a. 24 perekonnale. Abi on antud nii ühekordsete toetuste kui ka kuuviisi makstava püsiva toetuse näol. Kapitali aluseks sai J. Tucherm'i surma puhul seltskonna algatusel toime pandud korjandus, millest peale Tucherm'i matusekulude jäi üle kr. 4135,75. Kapitali protsentidest ja aeg-ajalt toimepandud korjandustest on kuni 1. jaan. 1934. a. sisse tulnud kr. 37.947,55, sama aja jooksul toetusteks välja läinud kr. 35.739,46, nõnda, et 1. jaan. 1934. a. jäi järele kr. 6343,84. Sellest summast jätkub veel toetuste andmiseks umbes 1½ aastaks ja siis, kui uusi summasid juurde ei tule, peab kapital oma tegevuse lõpetama.

Hinnates aga Abiandmise kapitali senist tööd, ei saa tema lõpetamist kuidagi soovida. Sellepärast kapitali komitee on järjest otsinud abinõusid sissetulekute hankimiseks. Seni on peaaegu ainsateks sissetulekute allikateks olnud korjandused ja komitee on otsustanud ka käesoleva aasta kevadel üle mitme aasta jälle kord õnne katsuda selle abinõuga. Kuid nagu üldised kogemused näitavad, ei *anna korjandused tänapäev enam neid tagajärgi, mis mõni aasta tagasi rahva üldise parema majandusliku seisukorra juures.* Sellest tõsiasiast välja minnes algatati viimasel komitee koosolekul mõte, pöörduda üleskutsega kogu politseiametkonna poole, ohverdada iga aasta veebruarikuu palgast 1 protsent Abiandmise kapitali heaks. See mõte leidis kõigi komitee liikmete pooldamist ja komitee võttis vastu sellekohase otsuse.

Selle otsuse teostamiseks pöördun käesolevaga komitee ja komitee kaudu abistatavate nimel Teie poole isiklikult ning Teie kaudu kõigi Teile alluvate ametnikkude ja teenijate poole palvega, ohverdada käesoleva kuu ja iga järgneva veebruarikuu palgast vähemalt 1 protsent oma puudustkannatavate endiste kaasteenijate ja nende hätta ja viletsusse sattunud perekondade heaks.

Palun Teid ohverdatud summad vastu võtta ja Politseiametnikkude ja teenijate abiandmise kapitali komitee jooksvale arvele nr. 231 Tallinna Ühispangas kanda.

N. R e i m a n,
Komitee esimees.

Ametisse määramisi:

Endine politseikomissar Harry Saebelman on määratud Tartu linna 1. jaoskonna politsei-abikomissariks, arvates 15. veebr. s. a.

Ametikõrgendusi:

Tallinna-Harju prefektuuri kordnik Otto Kraav, kes lõpetanud politseikooli kõrgema klassi kursuse 11. märtsil 1932, on määratud Tallinna 1. jsk. 3. raiooni konstaabliks, arvates 20. veebruarist s. a.

Keskvangimaja ülema II järgu noorema abi k. t. Evald Viikman on määratud sama vangimaja ülema I järgu nooremaks abiks, arvates 6. veebruarist s. a.

Vangimajade valitsuse assistent Peet Anson on määratud keskvangimaja ülema II järgu noorema abi kohustetäitjaks, arvates 6. veebruarist s. a.

Ümberpaigutusi:

Tallinna 1. jsk. 3. raiooni konstaabel Martin Lind on paigutatud ümber teenistuse huvides Rapla 2. raiooni konstaabliks Harjumaal, arvates 20. veebruarist s. a.

Tallinna 2. jaoskonna 2. raiooni konstaabel Voldemar Ilves on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Kohila r. konstaabliks Harjumaal, arvates 15. veebruarist s. a.

Sõmerpalu raiooni konstaabel Oskar Ojamaa on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Vastseliina raiooni konstaabliks Võrumaal, arvates 20. veebruarist s. a.

Vastseliina raiooni konstaabel Reinhold Anderson on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Sõmerpalu raiooni konstaabliks Võrumaal, arvates 20. veebruarist s. a.

Vilo 3. raiooni konstaabel Petserimaal Alfred Hütt on paigutatud ümber teenistuse huvides Haanja raiooni konstaabliks Võrumaal, arvates 1. veebruarist s. a.

Anija raiooni konstaabel Harjumaal Johannes Tomson on teenistuse huvides paigutatud ümber Nõmme jaoskonna 2. raiooni konstaabliks, arvates 15. veebruarist s. a.

Nõmme jaoskonna 2. raiooni konstaabel Johannes Nõmm on paigutatud ümber teenistuse huvides Anija raiooni konstaabliks Harjumaal, arvates 15. veebruarist s. a.

Petseri politseiarestimaja konstaabel Jaan Volman on paigutatud ümber oma palvel ja huvides Petseri linna 2. raiooni konstaabliks, arvates 1. veebruarist s. a.

Tartu linna 3. jaoskonna politsei-abikomissar Eduard Raig on paigutatud ümber Tartu linna 2. jaoskonna politsei-abikomissariks ja Tartu linna 1. jaoskonna politsei-abikomissar Ludvig Haugas Tartu linna 3. jaoskonna politsei-abikomissariks, arvates 15. veebruarist s. a.

Piirivalve Narva jaoskonna Vanaküla raiooni ülem kapten Eduard Kukeinsmann on teenistuse huvides määratud Tallinna jaoskonna Võsu raiooni ülemaks, arvates 1. jaanuarist s. a.

1. Soomusrongi rügemendist Piirivalve Valitsusse ületoodud leitn. Robert Perlits on määratud Narva jaoskonna Vanaküla raiooni ülema kohustetäitjaks, arvates 1. jaanuarist s. a.

Ametist vabastamisi:

Rapla 2. raiooni konstaabel Harjumaal Eduard Kippus on vabastatud ametist oma palvel, arvates 1. veebruarist s. a.

Kohila raiooni konstaabel Jaak Liiv on vabastatud ametist oma palvel, arvates 8. veebruarist s. a.

Rapla jaoskonna politseikomissar Harjumaal Mart Vatter on vabastatud teenistusest, arvates 10. veebruarist s. a.

Raiküla raiooni konstaabel Harjumaal August Sersant on vabastatud ametist oma palvel, arvates 15. veebruarist s. a.

Tartu linna 2. jaoskonna politsei-abikomissar Isak Anslang on vabastatud ametist parandamata haiguse tõttu, mis takistab ametikohuste täitmist, arvates 15. veebruarist s. a.

Avaldatud tänu:

Politseivalitsuse direktori käsukiri 30. jaanuarist s. a. nr. 23.

Raudteepolitsei Ülemiste raiooni allkonstaabel Jaan Kulmann saab 1. veebruaril s. a. 70 aastat vanaks, olles seega vanemaks ametnikuks kogu politseiametkonnas. Vaatamata oma kõrgele vanadusele on allkonstaabel Kulmann oma 12-aastase teenistusaja kestes Eesti politseis näidanud eeskujulikku kohusetruudust ja energiat, eriti kuritegelise elemendi silmaspidamise ja otsitavate kurjategijate tabamise alal, mille eest on teeninud oma ülemuselt korduvaid kiitusi ja autasusid ja millega on seletatav ka tema teenistuse jätkamine politseis, vaatamata politseiniku kohta ebatavalisele vanadusele.

Soovin allkonstaabel Kulmann'ile õnne ja tänan teda senise teenistuse eest.

N. Reiman,

Politseivalitsuse direktor.

Politseivalitsuse poolt on antud load laskeriistade ja laskemoonaga kauplemiseks: Karl Gothardi p. Trummer'ile Albu v., Aravetel, maksvusega 22. detsembrini 1934, Sõjaväe Majandusühisusele Tallinnas — Vene 5, Tartus — Kүүni 3, Võrus — Jüri 24, Pärnus — Rүүitli 27 ja Rakveres — Lai 17, maksvusega 31. detsembrini 1934, Mustvee Majandusühisuse juhatusetele Mustvees, Tudulinnas ja Lohusuus, maksvusega 3. jaanuarini 1935, Hugo Tooma p. Pärnale Nõmmel, S. Pärnu 94, maksvusega 19. detsembrini 1934, Villem Johani p. Schmidt'ile Tapal, Jaama 6, maksvusega 22. detsembrini 1934, Tallinna linna pandimaja juhatusetele Maneesi 4, maksvusega 5. jaanuarist 1935, Valter Villemi p. Kariis'ile Haapsalus, Karja 14, maksvusega 1. jaanuarini 1935, Oskar Peetri p. Ritson'ile Valgas, Keskk 21, maksvusega 22. detsembrini 1934, Gustav Otto p. Laas'ile Paides, Turuplats 11, maksvusega 4. jaanuarini 1935, Elmar-Georg Tõnise p. Kert'ile Tallinnas S. Tartu mnt. 53, maksvusega 22. detsembrini 1934, O/ü. „Embag“ juhatusetele Tallinnas S. Roosikrantsi 4, maksvusega 10. detsembrini 1934, Mats Matsi p. Arrole Abja-Paluojaal, maksvusega 31. detsembrini 1934, Friedrich Hansu p. Martinson'ile Tallinnas, S. Tartu mnt. 11, maksvusega 18. jaanuarini 1935, Friedrich Friedrichi p. Krähnenbühl'ile Kärddlas, maksvusega 4. jaanuarini 1935, Arnold Mihkli p. Leesmann'ile Simuna alevikus, maksvusega 27. novembrini 1934, Väike-

Maarja Tarvitajateühisuse juhatusel V.-Maarjas, maksvusega 31. detsembrini 1934, Nikolai Madise p. Schröder'ile Massu v. Kömsil, maksvusega 10. jaanuarini 1935, Voldemar Juhani p. Schmidt'ile Jõgeval, Suur 28, maksvusega 1. veebruarini 1935, Võhma Majandusühisusele Imaveres, maksvusega 6. veebruarini 1935, ja Liisa Jaani t. Kambile Saulepi vallas, maksvusega 10. veebruarini 1935; laskeriistade parandamiseks: Karl Peetri p. Luha'le Tartus, Kalda 1, maksvusega 13. novembrini 1934, Nikolai Pauli p. Vossus'ele Petseris, Pihkva 7-a, maksvusega 20. detsembrini 1934 ja Arnold Joosepi p. Suurele Põlgaste v., maksvusega 14. detsembrini 1934; laskemoonaga kauplemiseks: Jaan Johani p. Ungerson'ile Elvas, Kesk 31, maksvusega 23. detsembrini 1934, Hans Andrese p. Saulile Märjamaa alevikus, maksvusega 31. jaanuarini 1935, Jakob Jaani p. Mikiver'ile Loksal, maksvusega 21. jaanuarini 1935, Johan Johani p. Lõmps'ile Nuias, maksvusega 30. jaanuarini 1935, Edgar Peebu p. Ottas'ele Suure-Jaani alevis, Pärnu tän. 2, maksvusega 31. detsembrini 1934, Ado Hansu p. Jeesser'ile Velise alevikus, maksvusega 26. jaanuarini 1935, Rapla Tarvitajateühisuse juhatusel Märjamaa alevikus, maksvusega 20. aprillini 1935, Harju Majandusühisusele Keilas ja Vasalemmas, maksvusega 15. veebruarini 1935, ja Iisaku Tarvitajateühisuse juhatusel Iisakus, maksvusega 7. veebruarini 1935.

Politseivalitsuse direktori otsustega on tühistatud Palmse vallas elava Ivan Aleksandri p. Keldri laskeriistaluba ja Tartus, Riia 4, elava Arnold Augusti p. Sakarias'e, Harku vallas elava Aleksander Jüri p. Vahtmann'i ja S.-Kõpu vallas elava Ado Jaani p. Tirmann'i laskeriistaload jahipüüsi hoidmise ja kandmise osas.

Politseivalitsuses on registreeritud:

1) ajaleht „Uus Tõe Hää!“, ilmub Tartus üks kord nädalas; väljaandja — Paul Ingerman ja vastutav toimetaja — Aleksander Timmerman;

2) ajaleht „Üürnik“, ilmub Tallinnas üks kord nädalas; väljaandja — Tallinna Üürnikkude selts ja vastutav toimetaja — Herman Lehtmets;

3) ajaleht „Tapa Kaja“, ilmub Tapal üks kord nädalas, igal laupäeval; väljaandja — Usaldusühisus „Viru-Järva Kirjastus“ ja vastutav toimetaja — Aleksei Rei;

4) perioodiline trükitoode „Väike Raamatukogu Uudisjutud“, ilmub Tallinnas tarvidust mööda; väljaandja — Johannes Paurman ja vastutav toimetaja — Leonhard Soonberg;

5) ajaleht „Põltsamaa Majaomanik“, ilmub Põltsamaal 4 korda kuus; väljaandja — Põltsamaa Majaomanikkude Selts ja vastutav toimetaja — Karl Vervolt;

6) ajakiri „Vaba Kirik“, ilmub Saaremaal Mustjala vallas, kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Alfred Kliiman;

7) ajaleht „Nõmme Ühendatud Majaomanikkude Seltsi Häälkandja“, ilmub Nõmmel tarvidust mööda; väljaandja ja vastutav toimetaja — Julius Jürisson;

8) ajaleht „Võta ja loe!“, ilmub Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Peeter Sink;

9) perioodiline trükitoode „Spordileht Sport“, ilmub Tallinnas üks kord nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Richard Naarits;

10) ajaleht „Hiiu Uudised“, „Hiiumaa Elu“, „Hiiumaa Teataja“, „Hiiumaa Uudised“, „Hiiu Elu“ ja „Hiiu Teataja“ ilmuvad Haapsalus kaks korda nädalas; väljaandja — Ella Tamverk ja vastutav toimetaja — Alfred Pealu;

11) ajaleht „Uudisteleht“, ilmub Tallinnas 5 korda nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Johannes Paurman;

12) ajakiri „Kaunis Kodu“, ilmub Tallinnas kuus korda kuus; väljaandja — Asunikkuude, Riigirentnikkude ja Talupidajate Põlumajandusliit ja vastutav toimetaja — Mary Voore;

13) ajaleht „Rahva Tahe“, ilmub Tallinnas üks kord nädalas; väljaandja — Kindral Johan Laidoneri Riigivanemaks valimise korraldav peatoimikond ja vastutav toimetaja — Karl Parts;

14) ajakiri „Turismi Teataja“, ilmub Tallinnas üks kord kuus; väljaandja — Eesti Turistide Ühing ja vastutav toimetaja — Robert Gutman;

15) ajaleht „Meie Maaleht“, ilmub Tallinnas kolm korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Johannes Paurman;

16) ajakiri „Вѣстникъ Русскаго Студенческаго Христіанскаго Движенія“, ilmub Tartus üks kord kuus; väljaandja — Leo Schumanov ja vastutav toimetaja — Tamara Lagovski;

17) ajaleht „Kutse!...“, ilmub Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Rikkult Klaas;

18) perioodiline trükitoode „Kooliuuenduslane“, ilmub Tartus tarvidust mööda; väljaandja ja vastutav toimetaja — Johannes Käis;

19) ajakiri „Hommikvalgus“ — „Morgenröte“, ilmub Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja — Ülerahvuslik Kristlik Naisühing ja vastutav toimetaja — Anna Kima-Happich;

20) ajakiri „Kino“, ilmub Tartus üks kord nädalas; väljaandjad — Felix Kangro ja Villem Beifeldt ja vastutav toimetaja — Alvin Kangro;

21) ajakiri „Moodsad Eluraamatud“, ilmub Tallinnas üks kord kuus; väljaandja — Kirjastusäri „Ringraadio“ omanik August Külm ja vastutav toimetaja — Henno Rahamägi;

22) ajakiri „Välisministeeriumi Väliskaubanduse Osakonna Teated“, ilmub Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja — Välisministeerium ja vastutav toimetaja Edvard Virgo;

23) ajakiri „Leek“, ilmub Tallinnas 10 korda aastas; väljaandja — Kirjastus- ja trükiteöstusühing „Rahva Sõna“ ja vastutav toimetaja — Karl Freiberg;

24) ajaleht „Uus Alutaguse Teataja“, ilmub Jõhvis üks kord nädalas; väljaandja — Voldemar Mustel ja Arnold Aru ja vastutav toimetaja — Arnold Aru;

25) ajakiri „Eesti Mõistatusleht“, ilmub Tallinnas üks kord nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Voldemar Ekman;

26) ajakiri „Noor Vabadussõjalane“ ilmub Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Ernst Veerman;

27) ajakiri „Filmiilm“, ilmub Tallinnas 2 kuni 4 korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Ernst Veerman;

28) ajaleht „Nõmme Sõna“, ilmub Nõmmel üks kord nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Jaan Ratasseppe;

29) ajakiri „Pedagoogiline ühing „Võru Seminar“ — Teated“, ilmub Võrus kaheksa korda aastas; väljaandja — Pedagoogiline Ühing „Võru Seminar“ ja vastutav toimetaja — Johannes Käis;

30) ajaleht „Võrumaa Tulevik“, ilmub Võrus üks kord nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Ernst Laiv;

31) ajakiri „Saaremaa Maanoorte Teated“, ilmub Kuresaares tarvidust mööda; väljaandja ja vastutav toimetaja — Anton Kaal;

32) ajakirjad „Eesti Kodu“, „Eesti Leidur“, „Teadus ja Tehnika“ ja „Tervishoid“, ilmuvad Tallinnas kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja Anton Hanson;

33) ajakiri „20-es Sajand“, ilmub Tallinnas üks kord nädalas; väljaandja ja vastutav toimetaja — Anton Hanson;

34) ajaleht „Uus Virulane“, ilmub Rakveres kaks korda kuus; väljaandja ja vastutav toimetaja — Karl Rakles.

Küsimusi ja kostmisi.

H. R. Küsimus 1. Kas kuuluvad oksjonite protokollid ühe- või kaheprotsendilise tempelmaksu alla?

Vastus 1. Oksjonite, avalikkude enampakkumiste ja kohtulikkude, niihästi sunduslikkude kui ka vabatahtlikkude, müükide protokollid, kui need puutuvad kas kinnis- või vallasvaradesse, tempelmaksustatakse 1% ostuhinnast; kui aga vabatahtlikkudel oksjonitel ostuhind on vähem Tempelmaksu sead. § 6 (RT 45 — 1928) ettenähtud seaduslikust hinnast, siis seaduslikust hinnast; erandina on tempelmaksuvabad politsei poolt toimetatud müükide protokollid riigi ja omavalitsuste maksuvõlgade sissenõudmisel (Tempelmaksu tariif nr. 36, R. T. 45 — 1928).

Küsimus 2. Laskeriistaloo pikenduse saamise palve juurde on tarvilik lisada endine luba. Kas tuleb palve tempelmaksustada 50 või 90 sendiga (kahe lisa eest 40 senti)?

Vastus 2. Tuleb tempelmaksustada 90 sendi suuruses, s. o. avaldus 50 sendiga ja üks lisa 40 sendiga, sest see lisa on 2 poognat suur (Tempelmaksu sead. muutm. sead., R. T. 88 — 1932).

Küsimus 3. Maal korraldatakse tihti seltside ja ühingute poolt mitmesuguseid lühiaegseid kursusi, nagu toiduvalmistamise, käsitöö j. n. e. Kas tuleb neilt organisatsioonelt nõuda, et kursused oleksid maakoolivalitsuses registreeritud, nagu seda näeb ette Lühiaegsete kursuste registreerimise ja töötamise määruse (R. T. 32 — 1931) § 3 ja kas tuleb korraldajad vastutusele võtta mitteregistreerimise korral?

3. Vastus jaatav.

J. K.

O. P. Küsimus 1. Politsei poolt toimetatud juurdlusest on selgunud, et kodanik A. põlde kasutab tema naaber B. omavoliiselt, mida ka naaber B. ise õigeks võtab. Juurdlus esitatakse politseikomissari kaudu rahukohtunikule, kes kustutab juurdluse juures oleva kohtulõivu 5 krooni kohtumarkides. Rahukohtunik lõpetab oma määrusega eelnimetatud kohtuasja, motiveerides määruses, et selles asjas puuduvad omavoli ja kriminaalsüüteo tunnused, ilma et avalduse tegijat, kaebalust ja tunnistajaid oleks ette kutsunud ja asja avalikult arutanud. a) Kas eelnimetatud asjas on omavoli tunnused? b) Kas rahukohtuniku poolt määrusega antud edasikaebamise tähtaega saab uuendada? c) Kas ja kellelt saab kaebaja nõuda sissemakstud kohtulõivu 5 kr., kui rahukohtuniku määrus on jõus ja edasi kaevata ei soovi. (Rahukohtuniku keeldus selle kohtulõivu tagasimaksimisest sellekohasel palvel.)

Vastus 1. a) Selleks, et võiks otsustada selle üle, kas teatavas asjas on süüteo tunnused, peaks nägema tervet asjatoimetust, sest selles on mõõduandvad nii asjaosaliste kui ka tunnistajate seletused. Antud kirjelduse järgi võiks oletada omavoli koosseisu. b) Kui asi on rahukohtuniku poolt lõpetatud, siis võib asja arutamist uuendada. Kr. kp. s. § 52⁴ korras. Kui aga maatüki omavoliline kasutamine sünnib ka pärast asja kohtu poolt lõpetamist, siis võib asja uuesti alustada harilikus korras. c) Niisugusel asja lõpetamise korral kohtulõivu tagasimaksmist seadus ei näe ette.

J. K.

Küsimus 2. Kohtupristav saadab kinnisvaramüügi kuulutused ja teadaanded politseile kätteandmiseks ja kuulutused kinnisvara asupaika ülespanemiseks. Politsei nõuab nende saatjalt kohtupristavilt postikulu, sõidu- ja taksiraha ette. Pristav keeldub selle summa maksimisest, põhjendades, et tal ei ole selleks summasid, ühtlasi paludes nõudjalt, kelle nõude rahuldamiseks kinnisvara müügile määratud, eelnimetatud kulud sisse nõuda. Nõudja viivitab kulude tasumisega. Politsei aga enne kulude tasumist ei toimetata teadaandeid ja kuulutusi kätte ega pane ka oksjonikuulutusi välja kinnisvara asupaika. Ts. kp. s. § 1148 mainitud kuulutuste väljapaneku tähtaja on politsei, kelle kätte kuulutused saadeti ülespanemiseks, lasknud mööda, põhjendades, et eelnimetatud kulud saamata. a) Kas politseiametnik on kohustatud kuulutused enne välja panema, kui taksi-, sõiduraha ja

postikulu saamata? b) Kas politseiametnik vastutab kõigi kulude eest, kui kinnisvara müük tühistatakse Ts. kp. s. § 1148 nimetatud tähtaja rikkumise pärast, kui ta pole pannud neid kuulutusi välja kinnisvara asupaika enne kulude tasumist seaduses ettenähtud tähtajaks.

Vastus 2. Nagu endine vene senat on seletanud, on politsei kohustatud täitma neid ülesandeid (V. sen. üldkogu ots. 1893. a. nr. 10). Neid ülesandeid peab aga politsei täitma politseina. Siin ei talita politseiametnik mitte kohtupristavi asemel. Tasusaamise õigus tsiviilkohtu otsuste täitmisel on politseiametnikel vaid toimuste eest nendes asjades, kus kohtuotsuse täitmine on pandud politseiametniku peale kohtu poolt. Seepärast tuleb müügikuulutused tasuta üles panna. Mis puutub aga politseiametniku vastutusse, kui ta on jätnud kuulutused välja panemata, siis tuleb siin märkida järgmist: Kohtuotsuste täitmisel toimib nii kohtupristav kui ka politseiametnik avaliku võimu esindajana. Täitmiskorra rikkumiste suhtes on seaduses nähtud ette kaebekord. Meil maksva praktika järgi ei saa niisugusel avaliku võimu teostamisel tekkinud kahjusid nõuda süüdlaselt ametnikult. Selleks peab aga vastav ametnik kriminaalkohtu poolt mõistetama süüdi. Järelikult ka kõnesoleval korral võiks kahjusid nõuda politseiametnikult, kui ta leitakse süüdi olevat kas näiteks lohakuses või võimu tegevusetuses või muus.

J. K.

A. V. Küsimus. R. T. nr. 53 — 1933 on avaldatud Maal asuvate kinnisvarade maksuseadus. Selle seadusega on muudetud Seadus liikumata varanduste maksu kohta maal (R. T. 18/19 — 1920). R. T. nr. 53 — 1933 avaldatud seaduse alusel maal laekuv kinnisvaramaks jaotatakse vallavalitsuse ja maavalitsuse vahel, kuna riik ei saa enam osa kinnisvaramaksust. Kinnisvaramaksu nõuded on saadetud konstaablile sissenõudmiseks. Kas tuleb sissenõudmisel võtta lisaraha endises korras, sest maksuseaduses ei ole juttu lisarahast.

Vastus. Maal asuvate kinnisvarade kinnisvaramaksuseaduse muutmise seadusega 1932. a. (R. T. 25 — 1932) määrati maal asuvatest kinnisvaradest sissetulnud maks ühes viivitusrahaga maakondadele, alevitele ja valdadele. Seega ütles riik juba selle seadusega enese lahti kinnisvaramaksu osast omavalitsuste kasuks. See põhimõte viidi siis üle 1933. a. seadusse (R. T. 53 — 1933). Lisaraha võetakse Seaduse — lisaraha võtmise kohta riigimaksu võlgade sissenõudmisel — (R. T. 4 — 1921, muudatus R. T. 75 — 1921) § 1 põhjal ja ainult riigimaksu võlgade sissenõudmisel, mistõttu kõnesoleva maksu sissenõudmisel lisaraha enam ei saa võtta.

G. K. Küsimus. Riigi rendikoha kinnitatud pärijaiks on kolm täis-ealist kodanikku. Pärijad lepivad omavahel kokku, et kaks jäävad tallu ja kolmandale maksavad kumbki tema osa rahas ja annavad selleks vastava summa peale vekseid. — Kaks tallu jää-

nud pärijat pidasid ühiselt talu; kuid möödunud kevadel peksis üks talus olev pärija teise välja ja peab kuni käesoleva ajani ise tegelikult talu. Nüüd aga nõuab kolmas pärija temale välja-antud vekslite järgi talust väljaläinud pärija käest oma võlga ja laseb selle katteks talus oleva vallasvara arestida. Tallu jäänud pärijal on ka võlgu ja temale on antud kui tegelikule talupidajale moratoorium ja tema palub nüüd sundnõudmise seisma jätta kuni moratooriumi lõpuni. Kas tuleb tema palvele vastu tulla?

Vastus. Kui vara on juba arestitud, siis tuleb sissenõudmist jätkata kuni kohus ei ole pannud täitmist seisma. Otsuse täitmise seismapanemist kohtu poolt võib taotleda talus olev pärija, kui arestitud vallasvara kuulub temale. Talus olevale pärijale antud moratoorium ei avalda mõju talust äraläinud vallasvara peale, kuigi see vara asub talus, mida peab teine pärija, kes saanud oma võlgade suhtes moratooriumi. J. K.

P. V—s. Küsimus 1. Missuguses seaduses on toodud koolikapitali otstarve ja kas seda võib tarvitada koolimaja remonteerimiseks, jaataval korral kelle loal?

Vastus 1. Koolikapitali nimetus määrab tema otstarbe. Kui vallavolikogu, otsustades asutada koolikapitali, ei ole ühtlasi ära määranud kapitali tarvitamise viisi, siis tuleb temal seda tagantjärgi teha. Koolikapitali võib järelikult tarvitada ka koolimaja remonteerimiseks, kuid ainult volikogu otsusel, kui, nagu tähendatud, koolikapitali tarvitamise kord on jäänud lähemalt kindlaks määramata. Kõik otsused kapitalide tarvitamise kohta kuuluvad järelevalveasutise kinnitamisele.

Küsimus 2. Kas on lubatud tagavara- ja koolikapitalide protsente tarvitada vallavolikogu sellekohasel otsusel eelarve korras viimaselt kindlaksmääratud otstarbeks.

Vastus 2. Koolikapitali protsente võib volikogu loal tarvitada ainult samadeks otstarveteks, nagu seda kapitali ise. Tagavarakapitali protsentide kasutamine sünnib volikogu otsusel viimase poolt kindlaksmääratud otstarbeks.

M. T. Küsimus 1. Maksustamiskorralduse sead. § 109 põhjal loetakse tähtjaks tasumata maksusummad maksuvõlaks ja nõutakse sisse administratiiv-sissenõudmise korras, kui need ületavad ühe krooni. Vallavalitsus saadab konstaablile administratiiv-korras sissenõudmiseks riigi ja omavalitsuse maksu võlgu, mis on alla ühe krooni. Kas konstaabel on kohustatud sisse nõudma adm.-korras vallavalitsuse poolt saadetud maksuvõla, kui see on alla ühe krooni.

Vastus 1. Maksustamiskorrald. sead. ei laiene kõigi avalikkude maksude peale (vaata Maksustamiskorrald. s. maksmapanemise sead.). Omavalitsuse maksud ei käi Maksust. sead. eeskirjade alla. Seepärast tuleb igal üksikul juhul vaadata, kas maks kuulub Maksustamisk. s. ettenähtud korra alla või mitte. Eitaval juhul tuleb talitada vastava maksuseaduse eeskirjade kohaselt. Kui seal puudub Maksustamiskor. s. § 109 eeskirjale sarnane eeskiri, tuleb sissenõudmine toimetada, vaatamata summa suurusele.

Küsimus 2. Mitu protsenti viivitusraha tuleb võtta kinnisvara lisamaksult, mis on määratud Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse § 10 põhjal (R. T. 53 — 1933), kui maks tähtjaks ei ole tasutud, ja kas lisakinnisvaramaksu tähtjad on samad mis kinnisvaramaksulgi?

Vastus 2. Kuna lisa-kinnisvaramaksu võtmiseks ei ole seatud teisi aluseid ning tema määramise õigus on nähtud ette kinnisvaramaksu kohta käivas seaduses, peab oletama, et lisa-kinnisvaramaksu võtmine peab sündima samadel alustel nagu kinnisvaramaksu. Seega peaksid tulema lisa-kinnisvaramaksule kohaldamisele ka kinnisvaramaksu viivitusraha ja tähtpäevade suhtes maksvad eeskirjad.

Küsimus 3. Eesti Maapank nõuab asunikult maa ostuvõlga adm.-korras. Asunik, kelle nimele talu on kinnistatud, on surnud ja hooldajat ei ole määratud. Kes peab nõudma hooldaja määramist, kas sissenõudja konstaabel või Maapank?

Vastus 3. Maapanga põhikirja (R. T. 27 — 1926) § 54 järgi toimetab pank mõnel juhul kinnisvarade müüki enampakkumise teel adm.-korras põhikirjas ettenähtud eranditega. Administratiiv-sissenõudmist normeerivaks üldiseks seaduseks on Administratiiv-sissenõudmise seadus. Viimane ei anna kõnesolevale küsimusele otsekohest lahendust. Kuna küsimus on lahtine, siis tuleb siin analoogia alusel kohaldada Ts. kp. s. eeskirju. Selle § 960 järgi on võlgniku pärandusele hooldaja määramise eest hoolitsemine pandud sissenõudja peale. Järelikult peab arvama, et hooldaja määramist peab antud juhul taotlema Maapank.

H. K. Küsimus. Kas kodakondsusetunnistus on perekonnanime kirjutamisviisi aluseks, eriti siis, kui nimi Venemaal muudeti.

Vastus. Kodakondsusetunnistus ei ole perekonnanime kirjutamisviisi aluseks, vaid seda on ainult isiku sünnimeetrika. On isiku perekonnanime sünnimeetrikaraamatus märgitud vigaselt, siis on seda võimalik parandada Kohtu- ja Siseministeriumi korraldusel, juhul muidugi kui viga tõendatakse. Üldiselt võib perekonnanime muuta või parandada, kui on lahkumineku sünnimeetrika ja isikutunnistuse vahel, ainult Perekonnanimedede muutmise sead. (RT 57 — 1930) alusel. Kodakondsusetunnistus ei ole küllaldane tõendus, et perekonnanime on Venemaal muudetud või parandatud. Kui perekonnanime muudeti Venemaal ametlikus korras ja isik soovib, et see muudatus siin tunnustamist leiaks, peaks tema selle kohta esitama konkreetseid tõendusi, millest selguks, millal, mis alusel see muutmine sündis, kas, näiteks, adopteerimisega või teise perekonnanime andmisega j.n.e.

R. Küsimus 1. Kes on õigustatud uuestivalitud linnavolikogu kutsuma kokku: kas endine volikogu juhataja või linnapea?

Vastus 1. Linnaseaduse § 58 p. 1 on nähtud ette linnavolikogu juhataja amet ning lisas selle paragrahvi juurde on nähtud

ette linnavolikogu juhataja õigused ja kohused. Linnaseaduse §§ 65, 66 ja 67 järgi kuulub linnavolikogu kokkukutsumine juhataja kohuste hulka. Linnavolikogu juhataja koht on nähtud ette Linnaseaduses eriametina ja seal ei ole ühtki juhtu, mil linnavolikogu kutsuks kokku ja juhataks seda linnapea. Linnaseaduse § 58 p. 1 järgi valitakse linnavolikogu juhataja üheks aastaks ja § 124 järgi valitakse linnapea ja teised linnavalitsuse liikmed linnavolikogu volituste ajaks. Kuid tegelikult ei või linnavalitsuse liikmed ametist enne lahkuda, kui nad uue linnavolikogu poolt valitud linnavalitsusele annavad asjaajamise üle, ning selle ajani täidab endine linnavalitsus kõik seadusega linnavalitsusele pandud kohused. Linnaseaduse § 147 järgi vastutab linnavolikogu juhataja ametialase tegevuse eest samadel alustel nagu linnapeagi ja teised linnavalitsuse liikmed, ning selle järgi tuleks analoogiliselt linnavalitsuse volituste edasikestmisele pärast linnavolikogu lõppu lugeda ka linnavolikogu juhataja volitused kestvaks seni, kuni uue volikogu poolt on valitud uus juhataja, samuti kui § 58 p. 1 põhjal üheks aastaks valitud linnavolikogu juhataja peaks loomulikult juhataja kohuseid edasi täitma ka siis, kui seatud ajaks ei ole valitud uut juhatajat. (Riigik. adm.-os. t. 516¹/1930, 517¹/1930, Riigik. trük. ots. nr. 22 — 1930. Vaata J. Valge, „Riigikohtu adm.-osakonnas 1930. a. lahendatud küsimusi“).

Küsimus 2. Kas erakorraliste linnavolikogu koosolekute kokkukutsumisel on linnavolikogu juhataja seotud volikogu poolt koosolekute kokkukutsumise kohta antud kodukorra määrustega?

Vastus 2. Ei ole. Riigikohus on seletanud (adm.-os. t. 516¹/1930, 517¹/1930, trük. ots. N. 22 — 1930), et Linnaseaduse § 66, mis räägib erakorraliste koosolekute kokkukutsumisest, ei seo linnavolikogu juhatajat erakorralise koosoleku kokkukutsumisel kodukorra määrustega, nagu seda teeb § 65 korraliste koosolekute kokkukutsumise kohta. Teatavatel juhtudel võib erakorralise koosoleku kokkukutsumiseks kiire vajadus olla. Linnaseaduse § 70 järgi loetakse erilistel juhtudel erakorraline koosolek isegi otsusevõimeliseks, kui sellest võtab osa kõigest üks viiendik üldisest volinike arvust, ja need koosolekud määratakse samuti § 66 korras. On loomulik seetõttu, et Linnaseadus ei võinud linnavolikogu juhatajat siduda kindlaksmääratud etteteatamise ajaga nende koosolekute kokkukutsumisel, vaid on § 66 järgi kokkukutsumise jätnud volikogu juhataja otsustada olenevalt erakorralise koosoleku iseloomust. Nii ei saa sellest asjaolust, et linnavolikogu poolt vastuvõetud kodukorras ei ole tehtud vahet korraliste ja erakorraliste koosolekute vahel, järeldada, et kodukorra samad määrused on maksivad mõlemat liiki koosolekute kohta.

A. L. Küsimus. Kas endise linnavalitsuse liikmed võivad osa võtta ka uue volikogu koosolekutest volikogu liikme õigustega?

Vastus. Selle küsimuse kohta on Riigikohus seletanud järgmist (Riigik. trükitud ots. Nr. 32 — 1927): Kui endise linnavalitsuse volitused pärast endise linnavolikogu volituste lõppu veel edasi kesta-

vad, tekib küsimus, kas end. linnavalitsuse liikmed ka uue volikogu koosolekutest võivad osa võtta volikogu liikme õigustega, nagu nad õigustatud olid endise volikogu koosolekutest osa võtma (§ 120). Sama Linnaseaduse § 120 on nähtud ette, et linnapea, tema abid ja linnavalitsuse liikmed ei või võtta osa palgamääramise küsimuste otsustamisest nende ametikohtade jaoks, millel nad asuvad. Kui silmas pidada, et Linnas. § 123 järgi linnavalitsuse liikmete palgad tuleb kindlaks määrata enne nende valimist volikogu poolt, ja et sama paragrahvi mõtte järgi linnavolikogu ei või muuta nimetatud isikute palka nende volituste kestvusel, ning et linnavalitsuse liikmete palgad määratakse uue volikogu poolt, siis on selge, et Linnas. § 120 ettenähtud palkade määramise küsimuse otsustamisest osavõtu keeld käib endise linnavalitsuse liikmete kohta. Sellest järgneb, et Linnas. § 120 mõtte järgi võivad endise linnavalitsuse liikmed, kuni nende volitused ei ole veel lõppenud, uue linnavolikogu koosolekutest üldse hääleõigusega osa võtta. Kui nad osa võivad võtta, siis tekib küsimus, kas nad uue volikogu päevakorda võetud küsimuste otsustamisest võivad võtta osa. Eelpool on juba seletatud, et nad linnavalitsuse liikmete palkade määramise küsimuste otsustamisest § 120 põhjal ei või võtta osa. Ja nagu eelpooltoodud seletusest nähtub, võib selles paragrahvis jutt olla palkade määramisest ainult uutele linnavalitsuse liikmetele. Kui endise linnavalitsuse liikmed ei või võtta osa uutele linnavalitsuse liikmetele palga määramise otsustamisest, siis seda enam ei või nad osa võtta uute linnavalitsuse liikmete valimisest, sest vastasel korral võiks endise linnavalitsuse liikmete, kes ei kuulu uude linnavolikokku, häälele mõjul uue linnavolikogu täidesaatev organ saada niisuguse ilme, mis ei vasta linnavolikogu tahtele.

Õpetaja. Küsimus. Kuidas talitada juhul, kui pime tahab abielluda? Abieluseadus ei tee takistusi pimedale abiellumiseks. Kes võib aga pimedale asemel kirjutada aktile alla.

Vastus. Kui abielluda soovija on pime ja kirjaoskamatu, võib tema asemel aktile alla kirjutada see, kellele tema seda usaldab, ära tähendades põhjust, mispärast abielluja ise ei kirjutanud alla aktile (Perekonnaseisu sead. juhtn. § 14, RT 48 — 1926, ja Ts. Kp. S. § 260 VSK XVI k.).

U. Küsimus 1. Kui väljaantud sünnitunnistuse alusena olnud sünniakti asemele on seatud kokku täiendav akt ja esimese akti põhjal väljaantud tunnistus on tagastatud perek.-seisumetnikule, kas tuleb ikkagi RT kuulutada väljaantud tunnistus maksvusetuks?

Vastus 1. Kui väljaantud sünnitunnistuse alusena olnud sünniakti asemele on seatud kokku täiendav akt ja väljaantud sünnitunnistust on tagastatud perekonnaseisumetnikule, ja tunnistusel ei leidu märkust selle kohta, et sellest oleks võetud ära kirju, ja ka asjaosaline eitab ära kirjade võtmist, ei ole vaja kuulutada „Riigi Teatajas“. Niisugusel juhul tuleks aga akti äärele märkida, et väljaantud tunnistus on antud tagasi. Tunnistus ise tuleb varustada märkusega, et see täiendava sünniakti koostamisega on kaotanud maksvuse.

Küsimus 2. Per.-seisu s. § 27 märgitakse, et ka perekonnaseisutunnistused tuleb RT maksvusetuks kuulutada. Palun teatada, kas perekonnaregistri märkuste lahtris tuleb tunnistuse väljaandmise üle märkus teha?

Vastus 2. Perekonnaseisu sead. ega selle seaduse põhjal väljaantud juhtnöörides ei ole nähtud ette, et perekonnaregistri märkuste lahtrisse tuleks teha märkusi perekonnaseisutunnistuste väljaandmise kohta. Järelikult ei ole perekonnaseisuametnik kohustatud kandma sellekohaseid märkusi perekonnaregistrisse. Kuid niisuguste märkuste tegemist tuleb pidada soovitavaks, pidades silmas Perekonnaseisu sead. § 27.

V. M. Küsimus. Kas personaalraamatu väljavõte peab sisaldama ka isiku sünnikoha?

Vastus. Perekonnaseisu s. juhtn. § 62 (RT 27 — 1931) kohustab küll omavalitsuse perekonnaseisuametnikku perekonnaregistrisse märkima isikute sünnikohad omavalitsuse nimetusega, kuid see paragrahv ei kohusta usuühingu perekonnaseisuametnikku meetrika- või personaalraamatu põhjal antavates väljavõtetes märkima andmeid, mis need raamatud ei sisalda. Vanemates personaalraamatutes saksa keeles märgitud kohanimed märgitakse väljavõttes, kui vastav eestikeelne nimetus teada, eesti keeles. Mõnel juhul on täiesti võimatu väljavõtte väljaandmisel kindlaks teha vastav eestikeelne nimi; sarnasel korral märgitakse kohanimi väljavõttes jutumärkides tõlkimata — sel kujul, nagu see raamatus on märgitud. Omavalitsuse perekonnaseisuametnik, kes saanud väljavõtte, peab tegema kindlaks, missugusesse praegusesse omavalitsusse kuulub väljavõttel märgitud sünnikoht; tarbekorral kutsub ta selleks ka asjaosalise perekonnaseisumetisse, et protokollil teel kindlaks teha, missugusesse omavalitsusse sünnikoht kuulub.

Välismailt.

Kriminaalametnike kehaline kasvatus.

Enne maailmasõda ei pööratud politseiametnike kehalisele kasvatusale kuigi suurt tähelepanu; kui see kuskil sündis, siis kandis see enam-vähem juhuslikku ilmet. Olukord muutus aga sootu teiseks pärast maailmasõda, s. o. sellest ajast peale, mil politsei tegevus omandas järjest kasvava kuritegevuse tõttu alatasa suurema tähtsuse. Huvitaval kombel aga pööratakse peatähelepanu ka praegu veel mundrikandja politsei kehalisele kasvatusemale. Saksamaal, kus see nähe seni eriti torkas silma, on hiljuti otsustatud pöörata tõsisemat tähelepanu kriminaalametnike kehalisele kasvatusemale. Tegelik elu on näidanud, et kriminaalametnikud on tihti tarvitanud relva seal, kus oleks saanud selletagi läbi, kui ametnik oleks tugevam ja vastupidavam. Eriti on seda suudetud tähele panna põgenevate kurjategijate tagaajamisel. Ametnikud ei suuda joosta ja tarvitavad kartuses, et kurjategija

käest ära läheb, sageli relva. Sellekohaste juhtnööride järgi tuleb kriminaalametnikel Saksamaal tulevikus pöörata tõsist tähelepanu oma tervisele, vastupanule ja üldse füüsilisele arendamisele. Tuleb hoida tervena süda ja kopsud, tuleb harjutada jooksus, tuleb teha kõik, mis võimalik, et tõsta kehalist jõudu, painduvust ja vastupanu, sest see pole tähtis ainult riigile kuritegevuse vastu võitlemisel, vaid ka igale ametnikule endale. Nüüdsest peale peetakse kriminaalametnikele järjekindlaid sportlisi loenguid ja harjutusi; viimastest on vabad ainult üle 45 a. ametnikud, kellele vaid soovitatatakse harjutustest osa võtta, kui tervis seda vähegi lubab.

Alkohol ja tänavliiklemine.

Et joobnud autojuht võib tekitada õnnetusi liiklemisel tänaval, on muidugi ammu teada. Seni vaadati aga vastavate ametivõimude poolt siin ja seal läbi sõrmede sarnasele auto- ja teiste sõidukite juhtide seisukorrale. Viimane aeg on ka sel alal toonud palju muudatusi, kuna seadus on suutnud enam-vähem kindlaks teha, kuivõrd hädaohtlik on üldsusele joobnud autojuht. Peaaegu kõikjal on löönud läbi põhimõte, mille järgi joobnud sõiduki (eriti muidugi auto-) juhilt võetakse juhtimisluba kas ajutiselt või jäädavalt. Siiski tuleb veel ette hulk liiklemisõnnetusi, mida on põhjustanud juhtide „auru all olemine“. Nii, näiteks, juhtus Berliinis 1932. aastal 394 liiklemisõnnetust, mida tekitasid joobnud sõidukijuhid, kuna — ja see on ka huvitav märkida — samal ajal leidis aset 89 liiklemisõnnetust, mille tekitajaks olid joobnud jalakäijad. Kõige rohkem juhtus neid õnnetusi laupäevadel: sel päeval terves maailmas pruugitakse kõige enam alkoholi. Järgmine „must päev“ nädalas on Berliinis reede, sellele järgnevad teisipäev, neljapäev, esmaspäev, kesknädal ja pühapäev. Ka Soomes seati kokku liiklemisõnnetuste statistika. 1931. aasta andmed näitavad, et Soomes juhtus 2870 õnnetusest 303 alkoholi mõju all. Seejuures näib, nagu põhjustaks alkohol just raskemaid õnnetusi. Üldse oli tähendatud 2870 õnnetujuhu seas 113, mis lõppes surmaga; nende 113 seas aga oli 35, see tähendab peaaegu ükskolmandik, mida põhjustas alkohol. Eriti karmilt käitletakse Rootsis alkoholi tarvitavaid autojuhte. 1933. a. võeti ainuüksi Stokholmis 365 autojuhilt juhtimisluba alkoholi tarvitamise pärast. Rootsis võetakse luba ära ka siis, kui juht ei olegi päris joobnud, vaid ainult alkoholi on tarvitanud.

Varga äpardus.

Inglise ajalehed teavad kõnelda ühest algupärasest õnnetusest, mis neil päevil tabas üht varast Londonis. Mõne nädala eest murti sisse ühte elumajja Londonis, kus elas rikas inglise perekond. Peale raha, väärtasjade ja ehtetasjade langes kurjategijatele saagiks ka kallihinnaline raadioaparaat. Mõni päev läks mööda ja varas katsus raadioaparaati realiseerima hakata. Ta

läks ühte raadioärisse ja pakkus aparati. Äris oldi põhimõtteliselt ostmisega nõus, kuna aparaat kuulus parimate hulka, mis Inglismaal üldse müügil. Et aga aparati kontrollida, pandi see töötama. Niipea kui aparaat hakkas tegutsema, andis ta edasi enda kirjelduse, teatega, et see aparaat on varastatud, et hoiatatakse sarnase aparadi ostmise eest ja et palutakse varas, kui ta ilmub kuhugile aparadiga, kinni pidada ja politsei kätte toimetada. Huvitav on, et sel ajal, kui aparaat tegutsema pandi, just anti edasi varastatud esemete loetelu ja kirjeldus.

Varas oli niivõrd kohkunud ja üllatunud, et ta unustas põgene-mise ja laskis enese rahulikult vangistada.

Tapmine või enesetapmine?

Dr. B. Mueller jutustab Gross'i arhiivis huvitavast loost, kus tegemist oli inimese vägivaldse surmaga, kusjuures aga ei saadud esialgu kindlaks teha, kas on tegemist tapmisega või enesetapmisega. Keegi 50-aastaane kelner tuli politseisse ja teatas, et tema sõbranna, keegi 40-aastane abielus naisterahvas, on lasknud enda maha. Politsei läks ülesantud kohale ja leidiski seal maaslamava naisterahva laiba. Naine lebas selili maas, kübar ja kindad olid tema kõrval, püstol oli vasakus käes. Lastud oli pähe: kuul oli tunginud vasakult meelegohalt pähe ja joosnud paremalt meelegohalt välja. Lastud oli lähedalt. Kuul oli läbistanud kübara, mida surnu oli alati kannud viltu paremal küljel. Politsei hakkas kahtlustama kelnerit ja viimane lõpuks tunnistas, et ta olevat asetanud püstoli surnu pihku, kuid lasknud tema naist ei olevat, vaid tegemist olevat ikkagi enesetapmisega. Lähemal vaatlemisel leiti surnu kätele verepritsmeid, mis lasksid oletada, et naine oli tõesti ise endale lõpu teinud, kusjuures tema laskis parema käega vasakusse meelegohta, asetades püstoli laskmisel vasakule käele, mis oli toeks laskmise juures. Tekkis lõpuks vaid küsimus: mispärast laskis naine, kes alati tegutses parema käega, parema käega vasakusse meelegohta? Arvati, et põhjus peitub kübaras. Naine kandis kübarat viltu paremal küljel. Ta ei võtnud vaevaks kübarat maha võtta enne surma. Teiselt poolt ta ei tahtnud ka lasta läbi kübara ja valis seetõttu eelkirjeldatud tee. Kas see tõesti sündis nii? Selleks tehti huvitav katse. Paluti 35 naisterahvast katset teha mahalaskmisega. Naistel olid kübarad peas viltu paremal pool just nagu surnulgi. Laskmine toimus muidugi padruniteta. Katseid korraldati nii, et üks naine ei näinud, mida teine tegi. 7 daami toimisid täpselt nii, nagu seda arvati surnu kohta; 3 daami laskis läbi kübara, 18 laskis paremalt poolt, kuid tõstis enne laskmist kübara serva üles, kaks daami laskis vasaku käega ja 5 daami üldse ei lasknud. See katse näitab, et oletus enesetapmise kohta võis olla õige. Kohus, kus asja lõpuks arutati, mõistis kelneri õigeaks, sest ta jõudis arusaamisele, et enesetapmise vastu midagi ei kõnele.

Välisriikide politseidest.

Hispaania s on käimas linnade mundrikandja politsei (n. nim. Cuerpo de Seguridad) ja sandarmiväe (n. nim. Guardia Civil) reorganiseerimine ja koosseisu suurendamine. Asi seisab selles, et Hispaanias suureneb kuritegevus vahet pidamata. Näitena võiks tuua Barcelona linna statistikat, mis näitab, et selles linnas pandi toime nelja kuu jooksul (märtsist kuni juulini 1933) 115 tapmist (!), 119 röövimist ja 1253 murdvargust, arvud, mis kipuvad ületama kõik Ühendriikide rekordid. Esiialgu määrati politsei varustamiseks 1,6 miljonit krooni, mis läheb sõjariistade ja paremate politseiautode soetamiseks. — Viini politsei kannab harilikult muu seas ka tääki. Kuna aga see kaitseriist ei oma kuigi suurt praktilist tähtsust ja kuna ta kandmine on pahahtihti ainult tülikas, vabastati Viini politsei läinud aasta suvel täägi kandmise kohustusest kella 7 kella 22. Saadud kogemused lubavad oletada, et tulevikus katsutakse, võib olla, üldse selle riistapuuta läbi ajada. — Inglismaal tehakse arvatavasti juba lähemas tulevikus katseid politseilennukitega. Hiljuti seletas nimelt inglise siseminister parlamendis, et kaks krahvkonda on teinud ettepanekuid lennukite soetamiseks politseile, ja et neile on ka juba antud rahalisi toetusi selleks otstarbeks. Esiialgu uusi kulusid ses suunas ei tehta, vaid oodatakse ära uue võitlusabinõu töö tulemusi. Suuremat tähelepanu on hakatud Inglismaal pöörama kriminaalpolitsei koostööle, mis veel seni pole seal ühtlaselt organiseeritud, missugune asjaolu mõjub halvasti kuritegevuse vastu võitlemisele. Mõne aja eest moodustati mitme politseijuhi ettepanekul Inglismaal eriline komisjon, mille ülesandeks on leida abinõusid kriminaalpolitseiasutiste lähemaks koostöötamiseks Inglismaal ja Walesis. Komisjon jaotati nelja alamkomisjoni: esimese ülesandeks on väljaõpetamise ühtlustamine, teise — töömeetodite ühtlustamine, kolmanda — side ühtlustamine ja neljanda — jälgimise töö ühtlustamine. — Kanadas on viimasel ajal asunud oma politseijõudude suurendamisele, kõigepealt on suurendatud n. nim. kuninglik ratsapolitsei (R.C.M.P.). Asi seisab selles, et alates 1930. aastast on mitmed politseivalitsused likvideeritud, eriti Põhja-Kanadas, s. o. ratsapolitsei tegevuse piirkonnas. See likvideerimine sündis eesmärgiga ühtlustada politseid ja viia võimalikult kõik Põhja-Kanada osad ratsapolitsei (Royal Canadian Mounted Police) tegevuspiirkonna alla. Ratsapolitsei suurendati selle reformi tagajärjel ümmarguselt 2500 mehe peale, s. o. koosseis muudeti võrreldes endisega kahekordseks. Kui see politseiharu omal ajal Kanadas asutati, oli ta tõeline ratsapolitsei ja tegutses vaid ratsa. Praegu kannab aga see politsei juba asjatult ratsapolitsei nimetust, sest tema käsutuses on 2500 mehe kohta kõigest 256 hobust, selle vastu aga 372 autot, 27 mootor-ratast, 101 paati ja 445 kelgukoera. — Rootsi iseäralduseks politsei organisatsiooni alal on n. nim. „Ordningvakt“, s. o. orga-

nisatsioon, mille liikmed täidavad eriliste vahtide ja öövahtide ülesandeid. Organisatsiooni liikmed kannavad mundrimütsi ja käesidemeid, kohati isegi mundrit, mis väga sarnaneb politsei omale. Neile antakse lühiajalist tasuta õppust politseikursuste näol. Kohtutes on neil samad õigused nagu teistelgi ametnikel. Erapolitseid võib palgata ja kasutada iga eraisik ja organisatsioon, kellel on selleks antud luba politsei poolt. Kõige rohkem kasutavad selle organisatsiooni liikmete teenistust pangad ja suurärid, selle järgi teise ja kolmanda järgu restoranide pidajad. Restoranides etendavad need erapolitseinikud „väljaviskaja“ osa. Rootsis maksavad karmid määrused joogikohtade suhtes ja restorani-pidaja, kelle lokaalis lärmitseb joobnud isik, peab alati kartma politsei vahelesegamist, selle tagajärjel võib kaotada restorani pidamise õiguse. Need erapolitseinikud toimetavad joogikohtadest välja kõik need, kes purjus peaga hakkavad lärmitsema ja tülitsema, enne veel kui politsei suudab ennast vahele segada. Muidugi on erapolitsei ülesanded ja tegevuspiirkond piiratud. Erapolitseinikud võivad isikuid kinni võtta ainult selle hoone või ruumi piirkonnas, kus nad peavad teenistust, ja peavad kinnivõetud isiku otsekohe toimetama hariliku politsei kätte. — *I t a a l i a s* anti kõigile ametnikele (nii hästi tsiviil- kui ka sõjalistes asutistes teenivaile) käsk viivitamata endale muretseda gaasimaski (sõjaväes maksva mudeli järgi), et olla kaitstud võimalike pealetungide vastu gaasisõjas. Maskide muretsemiseks antakse raha riigi poolt. Eriti nõutakse kiiret politseiametnike varustamist gaasimaskidega, kuna *hädahoju korral politsei* viibib suuremas hädahojus kui teised riigiametnikud ja peab kiiremalt ja otsustavamalt tegutsema kui muud ametnikud, arvatud välja kaitsevägi. Samal ajal korraldati ka hoonete ja ettevõtete kaitse võimaliku gaasi-pealetungi vastu. Vastava seadusega kästakse kõik maa-alused teed (maa-alused tunnelid, raudtee-tunnelid, trammi maa-alused ühenduskäigud jne.) nii korraldada, et nad peaksid vastu allalangevatele pommidele. Neid tuleb teiste sõnadega viia õige sügavale maa alla. Tunnelid ise tuleb varustada häda-sisse- ja väljakäikudega, häda-valgustus-seadeldistega jne. Uue seaduse eeskirjade vastu eksijaid ähvardab karistus kuni 5000 liirini. — *R u m e e n i a s* läks politseil korda tabada ja likvideerida kurjategijate kooli. Sääraseid koole on siin ja seal ka varem juba asutatud ettevõtlikkude kurjategijate poolt, kes ise enam ei suuda oma alal „töötada“ kas vanaduse või mõne füüsilise puuduse tõttu ja kes seepärast katusuvad endale ülalpidamist hankida noorte inimeste pühendamisega oma „eriala“ saladustesse. Sääraseid koole on avastatud, näiteks, Pariisis ja Varssavis. Rumeenias tegutses see kool pealinnas, Bukarestis. Läänud aasta novembri alul sai politsei teada kooli olemasolust ja likvideeris selle. Koolis olid eriosakonnad varguste, murdvarguste ja riisumiste jaoks; iga osakond töötas omaette vastava „spetsi“ juhatusel. Varguse ja murdvarguse „kursused“ polnud ainult teoreetilised, vaid seal sooritati ka „prakti-

lised tööd“, s. o. kuritegude toimepanemised kogenud elukutseliste varaste ja murdvaraste juhtimisel. — Hoopis teissuguseid kursusi on hakatud korraldama Brasiilia s. Seal kaebas politsei juba pikemat aega selle üle, et publik on loid politsei töö vastu, ei hinda seda ega ei tea, mida politsei võib teha, mida ta peab tegema ja mida ta üldse ei või teha. Selle tagajärjeks on muidugi alalised politseile kallaletungimised ajakirjanduses ning mujal ja publiku loidus kuritegevuse vastu võitlemisel: arvatakse, et see on ainult politsei ülesanne ja küllap politsei juba kuidagi teotseb. Et sarnane ebameeldiv nähe likvideerida, hakati korraldama politseiteaduslikke loenguid publikule, mis esialgu korraldatakse kahes linnas: pealinnas Rio de Janeiro ja Sao Paulos. Loenguid peavad politsei eriteadlased sarnases ulatuses, et nad võiksid huvitada publikut ja oleksid arusaadavad kõigile. Loengutest osavõtt on maksuta, ja need loengud on viimasel ajal muutunud õige populaarseteks: publik võtab neist väga elavalt osa. On selge, et ka kurjategijad — niivõrd kui nad ei viibi parajasti vanglas või redus — säärastest loengutest võtavad osa, vaevalt kuulevad nad aga seal midagi uut. — Taani politseinikud peavad välis teenistust laskeriistadeta. Omal ajal seati nimelt sisse kord, mille järgi välispolitseiametnikele ei anta laskeriistu, kui nad on harilikus posti- või valveteenistuses. Laskeriistad, s. o. püstolid, hoitakse alal jaoskondades, kust neid välja antakse ainult erijuhitudel, s. o. siis, kui on karta, et midagi lähemal ajal juhtub. Nüüd on Taani politseiametnikud pöördunud oma ülemuste poole palvega muuta eelkirjeldatud korda. Juhitakse tähelepanu sellele, et politseinik tänaval on õieti kaitseta kurjategijate vastu, mis eriti siis omab tähtsuse, kui politseinik peab taga ajama teolt tabatud või temale tuntud tagaotsitavat ja kuidagi tänavale ilmunud kurjategijat. Politseinikud ei mõtlegi asjatult hakata relva tarvitama, neil peab ainult teadmise olema, et viimane neil on kaasas ja et nad tõsiselimal hädahoil pole täiesti kaitseta. Arvatavasti tuleb Taani kõrgem politseivõim nendele soovidele vastu. Samas Taanis asutati läinud aasta lõpul politsei juhtivate jõudude ettekannete alusel siseministri poolt „gaasikomisjon“, mille ülesandeks on leida abinõusid publiku kaitseks gaasisõja puhul. Sellest komisjonist, mille liikmete arv määrati kindlaks üheteistkümmene peale, võtavad osa ka kõrgemad politseiametnikud ühes sõjaväelastega. Komisjon peab oma ettepanekud esitama otse valitsusele.

Väljaandja: *Kohtu- ja Siseministeeriumi Administratiiv-ala Kirjastus.*

Vastutav toimetaja: *O. Angelus.*

KUULUTUSI.

Tunnustatakse maksvusetuks järgmised tunnistused:

- M i k k**, Johannes Jüri p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 47, v. a. Distsiplinaarroodu ülemalt 31. 7. 22. a. (25296)
- N e i d o**, Johannes Juhani p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 3401, v. a. I. ratsapolgu ülemalt 22. 4. 20. a. (174)
- L e i t l o f**, August Mihkli p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 2965, v. a. Viru kaitsevääringkonna ülemalt 23. 8. 33. a. (185)
- T o h v e r**, Jaan Mihkli p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 8503, v. a. Järva maak. rahvaväe ülemalt 8. 11. 20. a. (186)
- K o o r**, August Jaani p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 2622, v. a. Viljandi rahvaväe ülemalt 7. 6. 24. a. (187)
- K o c h**, Gustav Karli p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 9365, v. a. Järva maak. rahvaväe ülemalt 16. 11. 20. a. (198)
- T o h v e r**, Tõnis Jüri p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 4708, v. a. Pärnu maak. rahvaväe ülemalt 1. 10. 23. a. (183)
- O r m u s**, August, kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 1422, v. a. Kindluse suurtükiväe 2. grupi ülemalt 1. 7. 23. a. (28191)
- R a e** Põllumeeste kogu algpõhikiri, registreeritud Tallinna-Haapsalu rahukogus 1920. a. nr. 574 all. (43894)
- V a l l**, Juhan, hobusepass nr. 234, v. a. Rakvere vallavalitsuselt 21. 12. 20. a.
- T r e i m a n**, Valter Karli p., sõjaväest vabastamise tunnistus. (43899)
- T i k k**, Leo Anne p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 2383, v. a. 2. ratsapolgu ülemalt 28. 4. 20. a.
- U u s t a l o**, Johannes, laskeriistaluba nr. 3444, v. a. Tallinna-Harju prefektilt 9. 12. 30. aastal. (43896)
- K ä r n e r**, Jaan Jüri p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 5334, v. a. Rakvere polgu ülemalt 27. 4. 20. a. (33405)
- O j a m ä e**, Gustav Johani p., laskeriistaluba nr. 3590, v. a. Tallinna-Harju prefektilt 15. sept. 1929. a. (33406)
- A r d e r**, Viktor, kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 1135, v. a. 3. suurtükiväe polgu ülemalt 25. 10. 21. a. (28190)
- M a r t i n**, Georg Matvei p., kaitseväest vabast. tunnistus nr. 2977, välja antud 10. jaanuaril 1929. a. (25297)
- G e n t a l e n**, Julie Jaani t., isikutunnistus nr. 868, välja antud Jäärja vallaval. 16. 12. 21. a.
- B r e e k s**, Julius Karli p., isikutunnistus nr. 178, välja antud Pada vallaval. 30. 8. 1929. a. (45063)
- K o r o t k o v**, Semjon Mihaili p., isikutunnistus nr. 1344, välja antud Meeksi vallavalitsuselt 21. 2. 28. a.

Vöö, Villem, kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 4082, välja antud Soomusrongide suurtükiväe divisjoni ülemalt 16. 9. 20. a. (3627)

Uus, Heinrich, kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 60, välja antud m/r. „Lennuk'i“ komandörit 26. 2. 31. a. (3628)

Lammer, Arnold Otto p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 46, välja antud Sidepataljoni ülemalt 30. 3. 1928. a. (45066)

Gustavson, Voldemar Mihkli poeg, isikutunnistus nr. 343, välja antud Enge vallavalitsuselt 9. 5. 22. a. (16822)

Jürisson, Ernst Augusti p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 1890, välja antud 1. jalaväe rügemendi ülemalt 30. 9. 25. a. (16824)

Uuemõisa valla Põllumeeste Kogu algpõhikiri, registreeritud Tallinna-Haapsalu rahukogus 9. 9. 20. a. nr. 578 all. (45067)

Eesti Spordiseltsi „Kalev“ algpõhikiri, registreeritud Tallinna-Haapsalu rahukogus 25. 11. 19. a. nr. 294 all. (45070)

Võlli, Peeter Andrese p., lasakeriistaluba nr. 2920, välja antud Tartu-Valga prefektilt 2. 3. 31. a. (45068)

Rein, Vladimir Hendriku p., isikutunnistus nr. 19/622231, välja antud Enge vallavalitsuselt 11. 5. 28. a. (16823)

Reiman, Johannes Hansu p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 10963, v. a. 7. jalaväe polgu ülemalt 22. 12. 20. a. (195)

Tuur, Martin Hindreku p., kaitseväest vabastamise tunnistus nr. 6335, v. a. Alamohvitseride kooli ülemalt 31. 10. 22. a. (196)

Aruküla-Järsi Masinatarvitajate Ühisuse algpõhikiri, registreeritud Tallinna-Haapsalu rahukogus 13. 7. 22. a. nr. 183 all. (45069)

Šerstorov (Šerstnov), Aleksander Ivani p., Nansen'i pass nr. 19444/4033, v. a. politsei-valitsuselt 30. 10. 29. a.

Lähemal ajal ilmub trükist

J. VALGE

„Riigikohtu administratiiv-osakonnas 1932. a. lahendatud küsimusi.“

Tellimisi tähendatud raamatu peale võetakse vastu „E. Politsei“ talituses.

Kohvik ja Kondiitriäri

H. Feischer

Tallinn,

Harju 45. Tel. 445-00.

Vihmakuued

Kalossid

Kohvrid

S. Kull, Tallinn,
V. Posti 8.

Telefon 437-57.

Likööri- ja napsivabrik

„EMLO“

Tallinn, Pikk 17. Tel. 431-08.

Kõrges headuses

konjakid, liköörid, napsid.

Saadaval igas veinikaupluses ja restoranis Eestis

Daamide ja härrade
elegantseim jalanõude kauplus

„ESPERIA“

Soovib oma tööstusest hästi
vastupidavaid jalanõusid

Valli 10. (Urula majas.) Tel. 462-30

Foto - eriteadlase

Aug. Tanseri

fototarvete laenu ja
fotolaboratoorium.

Tallinn, Vene tän. 7. Tel. 430-98.

„Feival“

A. J. Trankmann & Ko.

Tallinn, Valli 10. (Urula maja)

Laevamaakleri- ja
speditsioonikontor

Tel. 442-57, 442-59, 459-63,
300-78.

Kinnitus-
Aksia-Selts

„TURIS“

Juhatuses asukoht:
Tallinn, Valli 10.

(Urula majas.)

Automaat-väljakutse 433-85.

Kinnitab soodsatel tingimustel kinnis- ja vallasvara tule ja murdvarguste vastu, klaase murdkahjude vastu ja kaupu veoõnnetuste vastu maal ja merele.

Esitused üle kogu riigi.

Hotel

Kuld Lõvi.

ZENITH

täpseim kell maailmas.

PEAESINDAJA:

H. Markovitsch.

Tallinnas, Viru tänav 15
Telefon 447-52.

Restoran-dancing

„KURVE“.

Vana Viru tän. 7.

Maitsvad lõunad

Rikkalik baar

Mugavad kabinetid

Suurejoonelised kabareeõhtud.

Saalis II korral muusika igal õhtul
kella 8—1/2 öösel. A la carte igal ajal.

Austusega omanik.

Veekindlaid saapaid määrada ainult

„NIMROD'iga“!

Ladu:

F. O. Treublut A-S.

Pikk 18.

OSAKONNAD:

Nõmmel, turu juures,
ja Tallinnas, S. Tartu maant. 7.

Suurim valmisriieteäri Eestis

K.-M. „Erpe“

Viru tän. 22. Telefon 446-94.

Soovitab suures valikus: daamide ja härrade valmisriideid.

Tellimiste vastuvõtmine.

Täitmine korralik.

Kõik meilt ostetud riided presitakse maksuta

A/S. „VILL“

NARVAS. Juhatus telefon 70.

Engros müük V. Aguli 21, Telef. 1-61.

Detail „ Peetri pl. 2, „ 3-27.

Kauplused ja esindused: TALLINN, Viru tän. 23. Telefon 447-38.
TARTU, Küüni tän. 5. „ 8-74.
NARVA, Peetri plats 2. „ 3-27.

Valmistab meeste- ja naisterahva ülikonna- ja kostüümiriiet villast ja siidist; siiditrikood (milanees jne.); villaseid, siid- ja floorsukki ja sokke; vateliini. — Puuvilla lõnga värvimine ja mertseriseerimine, villase lõnga värvimine ja ümbertöötamine.

EESTI KIRJANDUSE SELTSI VÄLJAANNETE

tellimised 1934. a. peale.

Populaarteaduslik seeria

ELAV TEADUS

III aastakäik.

Aastas 12 raamatut à 80—120 lk., rohkete illustratsioonidega.

Tellimishind		Aasta tellimishinda Kr. 9.—	
ühes saatekuludega:		võib tasuda osakaupa:	
Aastas	Kr. 9.—	Tellimisel	Kr. 3.50
Poolaastas	" 5.—	1. aprilliks	" 2.50
Veerandaastas	" 2.75	1. juuliks	" 2.—
Üksiknumber	" 1.—	1. oktoobriks	" 1.—
K ö i d e :			
Ilukõide 12 raamatut	Kr. 5.—	Rahvaraamatukogude	
" 6 "	" 2.50	kõide — iga raamat	Kr. —.40
" 1 "	" —.50		

Biograafiline seeria

SUURMEESTE ELULOOD

II aastakäik.

Aastas 6 raamatut à 120—160 lk., piltidega.

Tellimishind		Aasta tellimishinda Kr. 7.50	
ühes saatekuludega:		võib tasuda osakaupa:	
Aastas	Kr. 7.50	Tellimisel	Kr. 3.—
Poolaastas	" 4.—	1. aprilliks	" 2.50
Üksiknumber	" 1.50	1. juuliks	" 1.25
		1. oktoobriks	" —.75
K ö i d e :			
Ilukõide 6 raamatut	Kr. 2.50	Rahvaraamatukogude	
" 1 "	" —.50	kõide — iga raamat	Kr. —.40

Kirjanduslik kuukiri

EESTI KIRJANDUS

XXVIII aastak.

Aastas 12 numbrit, à 60—80 lk., piltidega.

Tellimishind ühes saatekuludega :			
Aastas	Kr. 5.—	Veerandaastas	Kr. 1.25
Poolaastas	" 2.50	Üksiknumber	" —.50

Tellides maksta raha seltsi posti jooksvale arvele nr. 20-36 või saata seltsile kirjas väikestes postmarkides. Tellida saab ka ajakirjana kõigist postkontoreist.

EESTI KIRJANDUSE SELTS, TARTU, TELEFON 6-01